

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální pedagogiky

Volný čas současné rodiny

Diplomová práce

Autor: Bc. Marta Šedivá

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika

Vedoucí práce: Mgr. Iva Junová Ph.D.

Zadání diplomové práce

Autor: Marta Šedivá

Studium: P15P0277

Studijní program: N7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální pedagogika

Název diplomové práce: Volný čas současné rodiny

Název diplomové práce AJ: The free time of the contemporary family

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce se zabývá mapováním souvislostí mezi trávením volného času jednotlivými členy rodiny různých generací. Teoretická část práce se zabývá pojmem rodina a její funkce. Dále práce rozebírá volný čas a životní způsob. Empirická část kvalitativního charakteru mapuje souvislosti mezi trávením volného času rodičů a jejich dětí. Cílem práce je zjistit, jak tráví volný čas dnešní děti z různých socioekonomických poměrů v souvislosti s volným časem jejich rodičů. K získání informací je použito metody rozhovoru a časového snímku. Vzorek respondentů se skládá z rodičů dětí ve věku 6 až 15 let z různých socioekonomických poměrů.

Garantující pracoviště: Katedra sociální pedagogiky,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Iva Junová, Ph.D.

Oponent: Mgr. Jan Sýkora

Datum zadání závěrečné práce: 6.11.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

Prohlašuji, že diplomová (bakalářská, disertační, rigorózní) práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 1/2013 (Řád pro nakládání se školními a některými jinými au díly na UHK).

V Hradci Králové dne 17. 3. 2017

Poděkování

Děkuji paní Mgr. Ivě Junové, Ph.D. za odborné vedení práce, poskytování rad a podporu při řešení obtíží s realizací práce.

Anotace

ŠEDIVÁ, Marta. *Volný čas současné rodiny*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2017. 94 s. Diplomová práce.

Diplomová práce se zabývá mapováním souvislostí mezi trávením volného času jednotlivými členy rodiny různých generací. Teoretická část se zabývá několika pojmy. Prvním je rodina a její funkce. Dále práce rozebírá volný čas a životní způsob. Empirická část kvalitativního charakteru mapuje souvislosti mezi trávením volného času rodičů a jejich dětí, v dnešní hektické, médií a technikou velmi ovládané době. Cílem práce je zjistit, jak tráví volný čas dnešní děti z různých socioekonomických poměrů v souvislosti s volným časem jejich rodičů v současném světě, nabízejícím množství možností. K získání informací je použito metody rozhovoru a časového snímku. Vzorek respondentů se skládá z rodičů dětí ve věku 6 až 15 let z různých socioekonomických poměrů.

Klíčová slova

Rodina, volný čas, životní styl

Annotation

ŠEDIVÁ, Marta. *The free time of the contemporary family*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2017. 94 pp. Diploma Degree Thesis.

This thesis deals with mapping the connections between free time individual family members from different generations. The theoretical part deals with several concepts. The first is the family and its functions, it also discusses the leisure and life style. Empirical part of a qualitative character explores relation between leisure time parents and their children in today's hectic media and technology very controlled period. The aim of this study is to determine how to spend their free time today's children from different socio-economic backgrounds, in connection with their parents free time in the contemporary world, offering a number of options. To obtain information used interview method and time frame. The sample of respondents is comprised of parents of children aged 6-15 years from different socio-economic backgrounds.

Keywords:

Family, free time, life style

Obsah

Úvod	9
1 Volný čas a jeho podoba v 21. století	11
Co je volný čas?	11
1.1 Funkce volného času z hlediska rodiny	13
1.2 Jaké máme možnosti trávení volného času?	15
1.2.1 Zájmové činnosti	17
1.3 Organizace a zařízení volného času aneb „kde trávit čas“	18
2 Rodina v současné společnosti	24
2.1 Funkce rodiny a jejich platnost ve 21. století	24
2.1.1 Je současná rodina ještě „tradiční“?	29
2.2 Změny rodiny 21. století a jejich příčiny	31
2.3. Dělbá rodinné práce a rolí dříve vs. dnes	37
2.4. Výchovné styly rodin v moderní společnosti	39
3 Pohled na životní styl rodiny dříve a dnes	42
4 Rodinné trávení volného času a jeho překážky v současné společnosti	50
5 Empirická část	57
5.1 Východiska a cíle empirického šetření	57
5.2 Výzkumné metody	58
5.3 Výzkumný vzorek	59
5.4 Průběh výzkumného šetření	62
5.5 Výsledky šetření	63
5.4.1. Co je vlastně volný čas?	66
5.4.2. Překážky ideálního trávení času	67
5.4.3. Jak rodiny tráví volný čas?	69
5.4.4. Jak se vzájemně ovlivňují zájmové aktivity dětí a volný čas rodiny?	75
5.4.5. Trávíme dnes čas jinak, než předchozí generace?	78
5.6 Závěrečné shrnutí	84
Závěr	87
Seznam použité literatury:	89
SEZNAM PŘÍLOH:	97
Příloha A	1
1. Ukázka časového snímku RS3-Jitka	1
2. Ukázka časového snímku RS4-Monika	2
Příloha B- Ukázka rozhovoru	3

Úvod

Důvodem, proč jsem si pro svou diplomovou práci vybrala téma zabývající se volným časem současných rodin, byla především myšlenka, jež mne napadla během běžného rozhovoru s jednou z mých známých, shodou okolností maminkou tří dětí ve věku od 4 do 13 let. Tato myšlenka zní: „Jak může vypadat společný volný čas rodiny, v níž jsou oba rodiče zaměstnaní a všechny děti mají mnoho vlastních zájmů?“, Samozřejmě je takových rodin mnoho, stejně jako těch, které fungují zcela opačným způsobem a přestože rodiče ani děti nemají na první pohled vůbec žádné vlastní zájmy, netráví volný čas aktivně spolu.

V souvislosti s tím se objevují i další otázky, jako například: „Může způsob, jakým tráví rodiče svůj volný čas, ovlivňovat i to, jak ho budou trávit jejich děti? Jak ovlivňuje současná mediálně a technicky vyspělá společnost, nabízející velké množství možností, trávení volného času rodiny?“

Cílem této práce je s oporou o odbornou literaturu popsat dnešní rodinu s jejími funkcemi, které se již zcela neshodují s důležitými funkcemi rodiny dřívější. Dále se práce zabývá volným časem a jeho úlohou v dnešní společnosti, kde finanční zajištění rodiny apod. zabírá podstatnou část času dospělých, a děti se ocitají v situaci, kdy jsou „neomezenými“ pány svého volného času. Jednou z otázek, na níž se zaměřuje tato práce, je i porovnání volnočasových aktivit jednotlivých generací.

Práce je rozčleněna do pěti hlavních kapitol. Každá kapitola je strukturována na podkapitoly dle zaměření, kterému se věnuje. Hlavní kapitoly se věnují pojmům rodina, volný čas a životní způsob.

Problémem, který práce na základě stanoveného tématu a cíle řeší, je otázka, jak ovlivňuje trávení volného času rodičů volný čas jejich dětí a celé rodiny.

Tato práce teoreticko-empirického rázu je zpracována kvalitativní metodou s využitím strukturovaného rozhovoru a časového snímku.

Téma této práce je sice již poměrně známé, avšak chtěla bych nalézt poznatky ohledně trávení volného času rodiny, které by napomohly samotným rodinám, sociálním pedagogům i volnočasovým organizacím v jejich snaze zkvalitnit společný čas rodiny a tím i výchovné působení rodiny na budoucí generace v této velmi hektické a technicky zatížené době.

Tématem současné rodiny a volného času se samostatně zabývá mnoho autorů. Příkladem studie na toto téma je výzkum profesora Krause a kolektivu, pod záštitou projektu Rodina UHK. (Kraus, 2015) Myslím, že vzhledem k rychlým změnám současné společnosti, je velmi důležité se tímto tématem zabývat i nadále.

1 Volný čas a jeho podoba v 21. století

Každý, kdo se zabývá otázkou volného času, si nejdříve musí položit otázku, co vlastně volný čas je. Odpověď na tuto otázku však není jednoduchá ani jednoznačná. Položíme-li tuto otázku jednotlivcům kolem nás, dostane se nám rozličných odpovědí. Téměř každý si totiž pod pojmem volný čas představuje něco jiného.

Jednotliví autoři, zabývající se volným časem, definují volný čas též jinak. Zásadní rozdíl mezi definicemi je především v tom, zda je dané pojetí vnímáno z pozitivního či negativního hlediska.

Co je volný čas?

Jednou z nejznámějších autorek prací na téma volného času je Pávková (2002, str. 15), definující volný čas jako: *„opak nutné práce a povinností, jako dobu, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění. Pod pojem volný čas se běžně zahrnuje odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti, dobrovolné vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná činnost i časové ztráty s těmito činnostmi spojené.“* Toto pojetí volného času považuji za jakési kompromisní shrnutí jeho nejrozumnějších definic.

Příkladem autora, pozitivně definujícího volný čas je Němec (2002, str. 17), jehož definice volného času zní: *„Je to čas, v němž člověk **svobodně volí** a dělá takové činnosti, které mu **přinášejí radost, potěšení, zábavu, odpočinek**, které obnovují a rozvíjejí jeho tělesné, duševní, popř. i tvůrčí schopnosti. Je to čas, v němž je člověk sám sebou, nejvíce patří sám sobě, kdy koná převážně svobodně a dobrovolně činnosti pro sebe, popř. pro druhé, ze svého vnitřního popudu a zájmu“*

Naopak negativistickým pohledem na volný čas můžeme nazvat Hoffbauerem uváděnou definici volného času: *„Volný čas je čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život. Někdy se vymezuje jako čas, který zbývá po splnění pracovních i nepracovních povinností – to je tzv. zbytková, reziduální teorie volného času rozšířená zejména v německé literatuře. Přesnější a úplnější je však jeho charakteristika jako činnosti, do níž člověk*

vstupuje s očekáváními, účastní se jí na základě svého svobodného rozhodnutí, a která mu přináší příjemné zážitky a uspokojení.“ (Hofbauer, 2004, str. 13)

Buriánek, přiklánějící se též k negativnímu pojetí volného času, rozšiřuje definici navíc o potřebu harmonie mezi pasivním a aktivním trávením volného času, vedoucí k rozvoji osobnosti jedince. (Buriánek, 2008)

Jednou ze zmíněných charakteristik náplně volného času je, že činnosti vykonávané v tomto čase jsou naprosto dobrovolné a přinášejí výhradně vnitřní uspokojení z činnosti, nikoli praktický užitek. Jde o činnosti, které se nemusí dělat. Jelikož však existují mezi našimi zájmy i činnosti, které přinášejí jistý užitek i přes možnost dobrovolnosti, můžeme se setkat s termínem *polovolný čas*. Tento termín zahrnuje právě takto charakteristické činnosti jako např. zahrádkářství, kutilství apod. (Šafr, Patočková 2010)

Vnímání významu volného času a jeho množství v našem životě je značně subjektivní a proměnlivé v závislosti na mnoha faktorech. Dokonce dochází k výrazným změnám vnímání významu a podoby volného času v jednotlivých časových obdobích. V naší společnosti můžeme po druhé světové válce pozorovat přibližně 3 období a způsoby vnímání volného času, s čímž úzce souvisí i vnímání práce. První období vývoje vnímání volného času zařazuje například Němec (2002, str. 15-17) přibližně do 50. let 20. století. Tato fáze je charakteristická zdůrazňováním především rekreační funkce volného času za účelem regenerace sil na další pracovní činnost, která je vnímána jako prioritní. Stejně tak i volný čas dětí je pojímán jako odpočinek před další přípravou na budoucí povolání prostřednictvím výuky. Druhou fází můžeme datovat přibližně od 70. let 20. století. V tomto období již volný čas neplní pouze funkci regenerace, ale lidé ve svém volném čase hledají možnosti seberealizace (studium,...) a zážitků. V tomto období již volným časem nedisponují pouze nejbohatší vrstvy, nýbrž naprosto každý. Proto vzniká velké množství zařízení a organizací, poskytujících náplň volného času nejen dospělým, ale i dětem. Forma trávení volného času je zcela v rukách jednotlivce, ale jistým determinantem se ukazuje druh vykonávané práce (náročnost,) i sociální postavení, což znamená, že členové nejnižších sociálních vrstev mají nyní sice spoustu volného času, ale současně disponují jen omezenými možnostmi, jak s ním naložit. V této vývojové fázi vnímání práce a volného času se však krom zvyšujícího se množství volného času (v důsledku technizace umožňující kratší pracovní čas,...) rozmáhá i

trend využít tohoto času k dalšímu zaměstnání či „přesčasům“, za účelem získání více prostředků pro své i rodinné potřeby, vznikající životem v kultuře „prestíže“. Přestože toto období datoval Němec do již zmíněných 70. let, zastávám názor, že v mnoha ohledech se mnohé jeho znaky nesou dodnes (především ve smyslu využívání pracovních příležitostí navíc). Třetí fáze vývoje pohledu na práci a volný čas má počátky přibližně v 90. letech. Toto období je charakteristické přemírou volného času. Pomalu se stírají hranice volného, pracovního a vázaného času, čímž se prudce zvyšuje množství volného času, který má člověk k dispozici a využívá ho k naplnění vlastních potřeb, přání a tužeb.

Například Šamanová (2010) uvádí v tiskové zprávě CVVM výsledky výzkumu z roku 2009, který ukázal, že pouhých 6 % dotázaných nemá dle vlastního mínění ve všední den žádný volný čas. Asi čtvrtina respondentů pak odhaduje, že ve všední den si najdou průměrně 1-2 hodiny pro sebe, třetina dotázaných uvádí 3-4 hodiny volného času, 18% odhaduje 5-6 hodin času a 16% dokonce uvádí i více než 7 hodin denně ve všední den. Víkend je z hlediska volného času samozřejmě odlišný. V tomto případě asi čtvrtina dotázaných odhaduje, že mají 5-6 hodin volného času v sobotu či v neděli. Stejný počet respondentů uvedlo průměrně 7-9 hodin a až 30 % respondentů výzkumu odhaduje svůj volný čas o víkendu na více než 10 hodin. Průměrně 1-2% dotázaných pak uvádí, že ani o víkendu nemají žádný volný čas.

1.1 Funkce volného času z hlediska rodiny

Mezi nejčastěji uváděné funkce volného času nejen podle Šafra a Patočkové patří odpočinek, zábava, vlastní rozvoj osobnosti apod. Například Rojek, však stejně jako mnozí jiní, poukazuje na skutečnost, že se náplní volného času stále častěji stává i nezákonná a nežádoucí činnost. (Šafr, Patočková 2010)

Účastí na volnočasových aktivitách, naplňujících jeho individuální potřeby a přání si může jedinec vyzkoušet své schopnosti a hranice, které má díky této aktivitě následně možnost i posouvat či překonávat. Jak již bylo řečeno, volnočasové aktivity přináší člověku prostor k seberealizaci, seberozvoji po všech stránkách i získávání nových sil regenerací během relaxačních a odpočinkových aktivit.

Trávení volného času v životě člověka ovlivňuje velké množství faktorů jako věk, pohlaví, vzdělání, životní etapa, sociální postavení, zaměstnání a profese či mnoho dalších. Vysoce významným faktorem ovlivnění podoby trávení volného času je i kultura a společnost, v níž žijeme, včetně jejích hodnot a tradic. (Šafr, Patočková 2010)

Podobně funkce volného času definují i další autoři. Kratochvílová (2004) například vytvořila pět funkcí nazvaných zdravotně hygienická, seberealizační, formativně-výchovná, socializační neboli společenská a preventivní, umožňující předcházení sociálně patologickým jevům.

Podle Šeráka (2009) je převažující funkce volného času faktorem, ovlivňujícím formu trávení volného času nejen jedince, ale i celé rodiny.

Jeho vymezení funkcí volného času na

- **odpočinkovou**, kdy odpočíváme pasivně pro obnovu sil
- **rekreační**, jež zahrnuje aktivní odpočinek při poslechu hudby, rodinných oslavách či činnostech různých sdružení
- **zájmovou**, uspokojující potřeby jedince založené na uplatnění jeho zájmů a schopností

rozšiřuje Hájek (2004) o funkci **sebevzdělávací a vzdělávací**, pomocí níž obohacujeme své obzory a vědomosti individuálním studiem, společným rodinným poznáváním či aktivitami v různých organizacích.

Volný čas je tedy nejen ovlivňován mnoha faktory, ale charakter jeho náplně současně významně ovlivňuje naši osobnost, socializaci a preference.

K faktorům, zásadním způsobem ovlivňujícím naše preference, patří výchovné působení rodiny včetně každodenních činností a nápodoby volnočasových vzorců rodičů.

Dle výzkumu ISSP z roku 2007 „Volný čas a sport“, který se zabýval srovnáním preferencí ve volném čase u české/slovenské versus evropské populace, patří relaxace a pasivní odpočinek k nejčastějším přínosům volného času, zatímco aktivní rozvoj osobnosti sebevzděláváním, navazováním kontaktů apod. se jako náplň volného času u nás v porovnání s Evropou objevuje významně méně.

Příkladem nízkého využití rozvojových aktivit u nás je i pokles návštěvnosti kina, divadel a dalších kulturních příležitostí. Ve srovnání s 90. léty, kdy podle Šamanové tyto akce navštěvovala minimálně jednou měsíčně průměrně čtvrtina dospělých obyvatel, poklesla návštěvnost po roce 2000 na méně než 16%. I přes nejčastěji uvedenou relaxační funkci volného času jsou obyvatelé České republiky dle tohoto výzkumu ISSP i mimo pracovní dobu provázeni stresem a uspěchaným způsobem života. (Šafr, Patočková 2010)

Zmíněný výzkum ISSP z roku 2007 ukázal, že stejně jako v 18 zemích Evropy¹ i u nás tvoří nejčastější náplň volného času sledování televize. (V ČR jde o 72% respondentů, kteří sledují televizi denně). Zaměříme-li se na odlišnost České republiky oproti evropskému průměru, zjistíme z výsledků průzkumu „Volný čas a sport“, že česká populace výrazně více času tráví v obchodech nakupováním, také se více věnuje kutilství a ručním pracem. Významně méně času oproti evropskému průměru naopak trávíme u počítače, hraním společenských her či každodenním poslechem hudby. Pokud výběr 18 evropských zemí zúžíme na 10 nejvyspělejších, ukáže se, že dle výzkumu ISSP 2007 současně oproti Evropě méně sportujeme. (Šafr, Patočková 2010)

Výzkum ISSP 2007 dále vygeneroval 3 skupiny respondentů, charakteristické odlišným typem inklinace k trávení volného času. První skupinu tvoří především mladí lidé, jejichž aktivity ve volném čase by se vzhledem k lokaci spíše mimo domov daly nazvat převážně aktivním způsobem života (jde například o návštěvy kina a kulturních akcí, sport, využití PC apod.) Druhou skupinou jsou lidé provozující aktivity typické spíše pro ženy, jako je nakupování, četba knih, sledování TV či setkání s blízkými). Třetí skupinu tvoří souhrn lidí, v němž není pevně dáno specifické pohlaví. Tato skupina provozuje především „domácí“ aktivity jako například kutilství, z části sledování sportu v televizi, apod.) (Šafr, Patočková 2010)

1.2 Jaké máme možnosti trávení volného času?

Volný čas je možné trávit jakýmkoli způsobem a v jakémkoli prostředí. V důsledku rozvoje průmyslu a společnosti se rozvíjí potřeba více poznávat přírodu, využívat ji a současně i chránit před důsledky této lidské činnosti. Možnosti trávení volného času člověka se rozšiřují například prostřednictvím úpravy přírodního prostředí k pohodlnějšímu provozování volnočasových aktivit přímo v přírodě. Během těchto aktivit má člověk možnost přírodu nejen poznávat, čerpat z ní energii, ale i pomáhat k její ochraně a obnově. Kromě nejrozličnějších cyklotras, zimních lyžařských tras apod., samozřejmě čím dál hojněji vznikají i multifunkční centra, umožňují propojení aktivit letního i zimního charakteru na jednom místě. Jde například o střediska disponující zimním vybavením v podobě sjezdovek apod., a současně poskytující letní aktivity, jako například plavání a další vodní činnosti. Tato centra jsou v současné době vybavena službami, poskytujícími možnosti trávení volného času členů

¹ Jde o vybrané země z výzkumného vzorku 33 oslovených zemí viz Rakousko, Belgie, Bulharsko, Chorvatsko, Finsko, Francie, Německo, Maďarsko, Irsko, Litva, Norsko, Polsko, Rusko, Slovensko, Slovinsko, Švédsko, Švýcarsko, Velká Británie.

rodiny obou pohlaví i všech věkových kategorií. K těmto službám patří krom jiného například lyžařské školky při areálech se sjezdovkou pro začátečníky, nejrůznější pomůcky určené dětem (speciální plavecké i lyžařské vybavení apod.), či dokonce animátoři a instruktoři, kteří se věnují rozvoji našich nejmenších, zatímco rodiče a další členové rodiny si užívají čas dle vlastní volby. Výjimečné nejsou ani aktivity, vhodné pro více generací jedné rodiny. K této kategorii aktivit patří například kulturní představení či specializované programy pro prarodiče s dětmi, pořádané nejrůznějšími zařízeními typu divadel, památek apod.. (Hájek, 2008)

Již bylo zmíněno, že věk je velmi významným faktorem vlivu na trávení volného času. Proto za specifickou skupinu z hlediska trávení volného času, považujeme právě děti a mládež, kteří nemají dostatečné kompetence a zkušenosti s orientací a výběrem ve volnočasové nabídce. Proto je žádoucí jejich volný čas nenásilným způsobem výchovně vést k odpovědnému a dobrovolnému výběru z vhodné nabídky. K tomuto účelu se neodmyslitelně váže i ovlivňování volného času dětí a mládeže v rodině, jímž se zabývám v této práci.

Děti mají většinou znatelně více volného času než dospělí a tento čas je nutné nějak smysluplně zaplnit. Existují však i děti, které mají volného času nedostatek. Jde například o děti, vytížené od dětství nepřiměřeně velkým množstvím organizovaných aktivit typu sportovních či hudebních činností, dosahujících až profesionální úrovně. Takto utvořený denní program, není však pro dítě prospěšný. Jedním z důvodů je fakt, že v něm nelze respektovat přirozený biorytmus dítěte, vyžadující střídání odpočinkových a náročnějších aktivit, stejně jako kolísání výkonosti jedince v průběhu dne i roku. Samostatnost dětí při trávení volného času je však z pochopitelných důvodů omezena v závislosti na jejich věku a vývojové fázi (zralosti). Obsah volného času dětí a mládeže se s ohledem na věk, zralost a schopnosti dítěte odlišuje od volného času dospělých. Volnočasové aktivity dospělých bývají méně pestré. Děti ve svém volném čase volí, především v útlém dětství, nejčastěji rychle se měnící aktivity pohybového charakteru i výtvarné činnosti, rozvíjející jejich schopnosti a potřebu poznání. (Hájek, 2008)

„Volný čas a jeho naplňování vhodnými aktivitami hraje významnou roli při utváření osobnosti člověka a při jeho pozitivní socializaci. Kvalitní zabezpečení trávení volného času může, i když jen do určité míry, kompenzovat případné nedostatky rodinného prostředí, školského systému a dalších vlivů“ (Žumárová, 2007, str. 340)

1.2.1 Zájmové činnosti

Možností, jak aktivně a smysluplně naplnit volný čas nejen dětí a mládeže, jsou například *zájmové činnosti*.

Pávková (2008, str. 92) je charakterizuje jako „*cílevědomé aktivity zaměřené na uspokojování a rozvíjení individuálních potřeb, zájmů a schopností. Mají silný vliv na rozvoj osobnosti i na správnou společenskou orientaci*“.

V posledních letech se dokonce významně zvětšuje zájem dívek a chlapců o aktivity tradiční spíše pro druhé pohlaví. Tento trend je nejvýraznější asi u zájmu dívek o bojová umění, techniku, vytrvalostní a další sporty apod.

A právě k zájmovým činnostem se váže pojem mimoškolní výchova a ovlivňování volného času. Tato oblast, již se zabývá především *pedagogika volného času*, má významné místo v životě dětí, mládeže i dospělých. Jedním z důvodů, proč mimoškolní výchova a pedagogika volného času zastávají tak významnou pozici v našem životě a především ovlivňování našeho času, je již výše zmíněný a dle mého názoru stále platný trend v populaci dospělých, kteří svůj volný čas velmi často naplňují dalšími zaměstnáními či „přesčasy“, aby uspokojili finančně mnohdy velmi náročné potřeby a přání rodiny i sebe samých. Tím se zužuje množství času, které mohou dospělí věnovat svým dětem. Paradoxem dnešní společnosti je fakt, že druhým důvodem, posilujícím důležitost a užitečnost těchto disciplín, je pravý opak předchozí situace. Lidé, a především děti, žijící v moderní společnosti, mají totiž čím dál více volného času, který musí nějak naplnit. Právě na tyto lidi a jejich čas se zaměřují nejrůznější komerční i nekomerční nabídky trávení volného času. Svůj čas můžeme trávit například sportem, kulturou, seberozoekem a podobně, bohužel ale i méně prospěšnými aktivitami, jako jsou například návštěvy restauračních zařízení a pití alkoholu. Člověk, který má zájem využít některé z více či méně organizovaných aktivit, si nejdříve musí vybrat ze stále se rozšiřující palety nejrůznějších možností, které se nabízejí všude kolem. Nabídka volnočasových aktivit, ať už s více či méně pozitivním vlivem a organizovaností, je totiž opravdu nepřehledná a útočí na jedince ze všech stran. A právě proto se v rámci mimoškolní a rodinné výchovy ve volném čase musí naše děti a mládež naučit odpovědně a kriticky volit, čím se budou ve svém technicky vzato narůstajícím volném čase zabývat.

Dle Hájka a kolektivu je dnešní společnost charakteristická tím, že oproti předchozím obdobím se zájmovými činnostmi organizovaného typu zabývají již některé děti předškolního

věku, které díky nim získávají dřívější možnost poznávat nová prostředí, kontakt s dalším sociálními skupinami apod. Současně se však rozšiřuje i oblast volného času seniorů, kteří si díky volnočasovým aktivitám udržují sociální kontakty, včetně udržování tělesné i duševní kondice a využívají svých znalostí a schopností nabytých během života. (Hájek 2008)

Příkladem organizací především výchovného typu, které se zabývají vhodným využitím volného času primárně dětí a mládeže, jsou školní družiny pracující s dětmi prvního stupně základní školy a školní kluby pro děti druhého stupně. Dále do naší soustavy volnočasových zařízení řadíme střediska volného času (Domy dětí a mládeže, Stanice zájmových činností) zaměřené na specializované obory činností pod pedagogickým vedením či Základní umělecké školy pro jedince nadané v umělecké oblasti.

Jak už jsem zmínila, zájmové činnosti aktivní formou rozvíjí a uspokojují individuální potřeby a zájmy jedince včetně setkávání s vrstevníky. Vzhledem k tomu, že k vyhranění zájmů dochází až postupně spolu s dozráváním osobnosti, u menších dětí je vhodné pracovat se širokou nabídkou vhodných aktivit, jež by si děti mohly vyzkoušet a s některými se více ztotožnit. Starší mládež má pak potřebu poznávat svět a dle svých možností ho i ovlivňovat. Právě těmito jednotlivým věkovým zvláštnostem je dle cílové skupiny potřeba přizpůsobovat nabídku volnočasových aktivit.

Zcela speciální cílovou skupinou pro volnočasové aktivity jsou pak rodiny s dětmi, které logicky zahrnují jedince více věkových kategorií. Volnočasové aktivity by v ideálním případě měly být tedy upraveny tak, aby byly něčím lákavé pro všechny členy.

1.3 Organizace a zařízení volného času aneb „kde trávit čas“

V České republice dodnes fungují především neziskové organizace zaměřené na volný čas dětí, mládeže i dospělých, schopné plnit funkci volného času rodin, jejichž kořeny sahají až do období první republiky. Mnohé z nich byly v minulém režimu zakázány či převedeny pod kontrolu státních orgánů. Toto období však nejrůznějšími způsoby (neveřejná činnost, činnost pod schválenými organizacemi,...) překonaly a po roce 1989 obnovily svou činnost do současné podoby.

Příkladem takové organizace, vzniklé za účelem vedení k vhodnému trávení volného času dětí a mládeže, která dodnes pracuje s touto cílovou skupinou, je Junák, oficiálním názvem Skautské hnutí – Český Junák. Dnešní Junák nabízí navíc i aktivity, umožňující

rodinám trávit volný čas společně. Myšlenku této skautské organizace přinesl do Čech roku 1911 Antonín Benjamín Svojsík. Vzorem mu byl Skaut, založený Angličanem R. Baden-Powelem a Američanem E. T. Setonem. Od dob svého založení byly a stále jsou organizace typu Skaut a Junák určeny především pro práci s dětmi a mládeží. Pořádají však i nejrozličnější akce (především jednorázové a různě „odborně“ zaměřené), jichž se mohou dětští členové účastnit se svými rodiči. Jde například o specificky zaměřené společné sjíždění řeky, ale i jiné aktivity.

Další oblastí nabízející náplň volného času dětí i dospělých jsou kulturní zařízení, k nimž patří divadla, kina, zařízení přírodovědného typu jako například zoologické a botanické zahrady, planetária, muzea či galerie, památky a další. Tato zařízení kromě výchovné funkce a náplně volného času působí současně i na utváření hodnot jedince, a tím i společnosti. Právě této formativní funkce kulturních zařízení je vhodné využít například v dospívání, kdy mladý člověk prožívá období citlivosti a zájmu vůči společenským záležitostem, činnostem lidského života i umění, které chce poznat, pochopit a ovlivňovat. Díky této formativní funkci jsou tato zařízení ideálním místem trávení volného času rodin s dětmi.

Lákadlem podobných zařízení v dnešním moderním světě, může být například využití moderních technologií, ať již jde o zpracování webových stránek (informovanost veřejnosti o aktivitách zařízení), 3D technologie promítání či interaktivní činnosti v expozicích muzeí. Nevýhodou ovšem je menší dostupnost takovýchto zařízení pro rodiny žijící v malých městech a na venkově. Velká města nejčastěji disponují všemi či alespoň větší částí z nich. Příkladem přírodovědně zaměřených zařízení, pracujících s volným časem rodin jsou v České republice například Šťastná Země, Zoologická zahrada Dvůr Králové, Archeopark Všeň, Muzeum přírody Český ráj na Prachově, Muzeum hry v Jičíně či Liberecký Babylon a mnoho dalších. Samozřejmě se činnost těchto zařízení diametrálně odlišuje nejen v závislosti na druhu financování, ale prakticky veškerá zařízení komerčního i neziskového sektoru, pracující s volným časem rodin, dnes zařazují v reakci na prožitkově zaměřený trend společnosti, kromě klasických služeb do svého programu zážitkové aktivity. Tímto trendem zážitkovosti se zabývá i speciální obor pedagogického ovlivňování volného času, nazývaný pedagogika zážitku (zážitková pedagogika).

Pro představu, jakým způsobem zařízení pracují s volným časem a zájmy dětí i dospělých, uvádím stručný nástin několika těchto zařízení a jejich aktivit.

Muzeum přírody Český ráj

Muzeum přírody Český ráj je zapsaným spolkem, založeným roku 2002 (původně jako občanské sdružení) v obci Prachov v Prachovských skalách. Organizace se zaměřuje na osvětovou činnost a ochranu přírody. V současné době Muzeum nabízí mnoho aktivit, z nichž si vyberou dospělí i děti. Disponuje například expozicemi geologie světa i České republiky, historie Jičínska a okolí, či unikátními výstavami, zajímavými pro dospělé i zvědavé děti a mládež. V zahradě muzea si pak nejen děti, ale i dospělí mohou vyzkoušet dřevěné varhany (zvuk různých druhů dřeva), zaházet si žaludy do připravených žabích tlamiček, pozorovat volně žijící čolky, žáby a další zvířata i ve výběžích a venkovních teráriích chovaná morčata, agamy, nejrůznější druhy želv apod. K dalším aktivitám pořádaným Muzeem patří vzpomínkové akce k roku 1866, při nichž si mohou návštěvníci prohlédnout živé vojáky v reálné ukázce bitvy z tohoto roku, včetně reálných zbraní. Akce jsou pořádány na autentickém místě bitvy z roku 1866. Dále Muzeum přírody vede zájmové kroužky s přírodovědným a historickým zaměřením, kde se děti naučí starat o zvířata domácí i volně žijící (čolky, ...), či se seznámí s historickými událostmi nejen v okolí Jičínska. K historickému zájmovému kroužku patří i Kadetní setnina, v níž si zúčastnění chlapci (případně i dívky) mohou vyzkoušet život reálného kadeta armády 19. století, včetně reálných výcvikových povelů. Kadetní setnina nyní vlastní autentické palné i sečné zbraně a buben pro signalistu Kadeti mají možnost se účastnit historických vzpomínkových akcí a rekonstrukcí bitev roku 1866 s dospělými vojáky, kteří se touto aktivitou zabývají. (Dostupné z: <http://www.mpcr.cz/> [cit. 2016-07-20].)

Regionální muzeum a galerie Jičín - Muzeum hry

Další institucí, kterou bych ráda zmínila, je Muzeum hry Jičín. Jde o zařízení kombinující tradiční expoziční typ muzea s aktivními možnostmi poznávání.

Jičínské regionální muzeum je příspěvkovou organizací Královehradeckého kraje. Regionalita muzea se projevuje v podobě tradičních muzejních expozic a sbírek, zaměřených na vývoj života v oblasti Jičínska a Geoparku Český ráj. Důvodem, proč toto muzeum zmiňuji, je však jeho interaktivní část expozice. Regionální muzeum disponuje mnoha exponáty, které si mohou návštěvníci aktivně vyzkoušet a osahat. Tyto exponáty jsou označeny speciálním

symbolem a popiskem s návodem k použití exponátu. Příkladem aktivního poznávání v Regionálním muzeu Jičín, je možnost umlet vlastnoručně mouku mezi dvěma kameny, či napsat dopis husím brkem na pergamen. Kromě volně přístupných exponátů mají malí i velcí návštěvníci možnost pomoci „kouzelné“ hůlky hraběte Valdštejna a svých smyslů ovládat a poznávat nejrůznější další zajímavosti. Pomocí svého dechu roztočí pohyblivý model sluneční soustavy, čichem rozpoznají různé vůně koření i rostlin, či zpustí promítání historického biografu a další. K dalším aktivitám, které mohou zaujmout celou rodinu, patří hledání opisových mincí, rozmístěných ve všech částech muzea s různou tematikou expozic. Nejdobrodružnější součástí Muzea hry v Jičíně je tajemná honba za ukrytou komnatou hraběte Valdštejna. Malí i velcí dobrodruzi při ní musí v expozicích muzea vyhledat několik číslem označených podobizen hraběte a tato čísla potom sestavit do letopočtu, který na plánu označuje umístění tajemné místnosti. V jičínském muzeu zkrátka na návštěvníky každého věku čeká spousta zábavy a mnoho velmi zajímavých informací. (Dostupné z: <http://www.muzeumhry.cz/expozice> [cit. 2016-07-20].)

ZOO Dvůr Králové

Organizací naplňující čas rodin, jejíž činnost má v České republice velmi dlouhou tradici, je i Zoologická zahrada Dvůr Králové. Zahrada původně vznikla z malého zookoutku soukromých majitelů. Za svou 60 let starou tradici však postupně dosáhla unikátních výsledků a věhlasu po celém světě. Své současné zaměření na především africká zvířata získala zahrada v době, kdy byl jejím ředitelem Ing. Vágner. Zoo Dvůr Králové je jedinou evropskou zoo s největší genobankou afrických kopytníků. Jako jediná zoo v Evropě, nabízí Královedvorská zoo svým návštěvníkům možnost se samostatně či pod vedením zkušeného průvodce projet nejen lví safari mezi volně žijícími smečkami lvů, ale i safari komplexní, kde návštěvníci vidí africká zvířata při jejich běžném životě v přírodě nejen ve dne, ale i v noci. I Královedvorská zoo se samozřejmě snaží vyhovět současným trendům, a tak do své nabídky zařadila i zážitkové programy. Návštěvníci si během nich mohou vyzkoušet jeden den na pozici ošetřovatele zvířat, podívat se do míst, kam se běžný návštěvník nedostane, nebo si sáhnout z blízka na zvířata v pavilonech i volné přírodě. Nejen pro děti a mladé dobrodruhy je pak připraven již léta známý vláček, či nově zřízený lanový park. K umocnění africké atmosféry je v současné době v zahradě připraveno i několik stánků s pravými africkými pokrmy a hudbou. Díky 60 let dlouhé tradici a zkušenostem renomovaných odborných pracovníků, je

Zoo Dvůr Králové zajímavým místem, kde si každý člen rodiny nejrůznějšího věku najde nejen svůj kousek zábavy, ale současně i získá nepřeberné množství zajímavých informací.

(Dostupné z: <http://www.zoodvurkralove.cz/cs/> [cit. 2016-07-20].

Šťastná země

Nakonec bych ráda zmínila příklad komerční organizace, zabývající se nabídkou pro volný čas rodin. Jde o Šťastnou zemi v Radvánovicích nedaleko Sedmihorek v Českém ráji. Šťastná země je zábavní park, který disponuje velkým množstvím zábavních prvků a aktivit pro celou rodinu umístěných přímo v přírodě. K nabídce organizace patří geopark, zahrnující naučnou stezku s interaktivními prvky jako například stanoviště plavení písku v řece, mnoho naučných tabulí, ale i adrenalinová lanová stezka nad údolím. Dále si zde členové rodiny mohou užít skákadla, vhodná pro všechny věkové kategorie, minigolf, kontaktní zoo s možností si zvířata pohladit i nakrmit či nejrůznější prolézačky pro děti i dospělé. Společnou zábavu si tu rodiče s dětmi mohou užít i při výrobě dřevěných předmětů v dílničce. Rodiny mohou dále ve Šťastné zemi využít i možnosti pronajmout si teepee a strávit noc tábořením v pravém indiánském stylu.

(*Šťastná země* [online]. [cit. 2016-07-20]. Dostupné z: <http://www.stastnazeme.cz/zabava/>)

Těchto několik charakteristik zařízení snad dokazuje, že v České republice v současné době existují možnosti aktivního trávení volného času pro celou rodinu. Některé z nich mají velmi dlouhou tradici a ve snaze vyhovět společenským změnám a trendům, zařazují do své nabídky nejrůznější moderní technologie apod.

K zařízením, kde současné rodiny tráví volný čas, však bohužel patří například i velká nákupní centra, zahrnující kromě primární komerční sféry i zábavní část včetně multikin a dalších příslušenství, taktéž vedených spíše komerčně. S tím korespondují i fakta získaná výzkumy volného času mládeže, jež potvrzují trend pasivního způsobu trávení volného času mládeže a velmi nízkého zájmu o tvořivou a kulturní činnost. Lehce vyšší zájem o kulturní život dokazují spíše u vysokoškolských studentů. Jde o zjištění, prezentovaná například v rámci konference SOCIALIA 2000 (Kraus, 2001)

Stále aktuálním je i trend nejen českých rodin, vyrazit ve volném čase na společný výlet do nákupních center či rychlých občerstvení typu McDonalds a podobně v jiném vzdálenějším městě.

Pokud však porovnáme výsledky výzkumů trávení volného času dětí v České republice a Evropě, zjistíme, že české děti tráví zájmovými aktivitami a kroužky nejvíce času z celé Evropy. Ve většině případů si tyto děti vybírají kroužky a zájmové aktivity samy, přesto můžeme mluvit o značném přetěžování dětí přílišným množstvím organizovaných aktivit ve volném čase českých dětí. Takováto nadměrná organizovanost volného času dětí omezuje jejich možnosti aktivit, rozvíjejících sociální, osobnostní a další kompetence dítěte. (Kraus a kol. 2015) Samostatnou otázkou je časová náročnost tohoto vytížení dítěte kladená na rodiče, kteří dítě na jednotlivé aktivity ve většině případů doprovází.

Shrnutím uvedených poznatků je fakt, že definice volného času se liší v závislosti na autorovi a jeho chápání přístupu k volnému času. Obecně řečeno přibývá v důsledku technologického rozvoje množství volného času, se kterým jedinci disponují. Současně se ale objevuje paradoxní situace narůstající nabídky volnočasových aktivit nejrůznějšího charakteru. Výsledky výzkumů zabývajících se volným časem ukazují, že nejčastější aktivitou jedinců i rodin ve volném čase je sledování televize. Dalším faktem, vycházejícím z výzkumů volného času, je nadměrné množství volného času, které české děti tráví v organizovaných zájmových aktivitách. Toto časové vytížení našich dětí je samozřejmě náročnou situací nejen pro samotné děti, ale i jejich rodiče. Právě rozsah zájmového vytížení rodin ve volném čase a jeho důsledky je jednou z otázek empirické části práce.

2 Rodina v současné společnosti

„Rodinu považujeme za sociálny útvar, sociálnu skupinu, ktorá logicky prechádza vlastným vývojom, a to v súlade so zmenou spoločenských podmienok. Rodina vo svojom pôsobení priamo i nepriamo reflektuje stav a možnosti spoločnosti, no pritom zo všetkých sociálnych inštitúcií najmenej podlieha priamemu riadeniu spoločnosti.“ (Mendelová, 2014, str. 11)

2.1 Funkce rodiny a jejich platnost ve 21. století

Rodina má jako prvotní sociální skupina mnoho významných funkcí. Základními funkcemi rodiny podle většiny autorů jsou:

- **Biologicko-reprodukční** funkce, zaručující společenské udržení populace a osobní uspokojení potřeb (sexuálních, pokračování rodu, ...)
- **Sociálně ekonomická** funkce znamená, že rodina svou reprodukcí poskytuje společnosti potencionální pracovní sílu a také působí na profesní orientaci dětí. Současně je rodina nejvýznamnějším spotřebitelem ovlivňujícím trh. Některé rodiny se však vrací alespoň částečně k původní podobě samostatné ekonomické jednotky, která sama vyrábí i spotřebovává. K narušení této funkce dochází například v případě hmotné nouze v důsledku nezaměstnanosti.
- **Ochranná a zabezpečovací** funkce zajišťuje životní potřeby členů rodiny a především dětí. Po období před rokem 1989, kdy tuto funkci v mnohém přebíraly státní instituce (nemocnice, ústavy, pojištění,...), se dnes rodina opět více angažuje v jejím naplňování. To ovšem na rodinu klade zvýšené nároky, které mohou mít dopad na vývoj dětí. Pocit péče a podpory v dětství vytváří u dětí vzorce pro budoucí chování a přístup k podpoře a péči o vlastní rodiče. (Kraus a kol., 2015; Benešová a Barvínková 2011)
- **Socializačně výchovná** funkce rodiny pramení z faktu, že rodina je prvním a většinu života nejvýznamnějším socializačním prostředím, v němž probíhá oboustranný proces socializace. Oboustranným se tento proces dá nazvat, protože dochází nejen k socializaci dítěte s prostředím, ale také k působení mladší generace na generaci starší. Zmíněný vliv na starší generaci nabývá na důležitosti především z důvodu poklesu sociálních kontaktů u starší generace. Výchovná složka této funkce je však problematickou otázkou. Příčinou jsou nedostatečné kompetence školy v přiměření rodičů ke spolupráci a zároveň tendence rodičů, spoléhat na školu v otázkách výchovy

dětí a především nápravy svých výchovných chyb. (Kraus a kol. 2015, Rabušicová 1996)

Se socializačně výchovnou funkcí souvisí též funkce relaxační. Stejně jako mnoho jiných „nově nabytých“ funkcí, klade i tato na rodinu zvýšené nároky v mnoha ohledech. Jde především o finanční zatížení rodinného rozpočtu volnočasovými aktivitami jednotlivých členů i celé rodiny.

- **Emocionální** funkce. Díky změnám ve společnosti rodina postupně ztratila výhradní postavení ve spoustě svých funkcí, jež převzaly společenské instituce. Jednou z důležitých a nenahraditelných funkcí, které rodině zůstávají prakticky neměnné, je **emocionální podpora** a pocit bezpečí. Vzhledem ke změnám rodiny jako celku (rozvodovost, rozpadovost, zaneprázdněnost,...) dochází k obtížnému či nulovému plnění funkce některými rodinami. V důsledku neplnění této funkce mohou vzniknout deprivace, psychické poruchy a rizikové projevy chování nejen u dětí.

Právě s emocionální a podpůrnou funkcí rodiny souvisí i výsledky výzkumu Krause a Jedličkové (2007 a Kraus 2013), které později ve své práci potvrdil i Ondrejko (2011). Obě tyto práce shodně dokazují, že současná rodina v moderní společnosti má příliš nestálou a nejednoznačnou strukturu. Tato inkonzistence vede k tomu, že vztahy v rámci rodiny jsou velmi složité a mnohdy mohou vyvolávat až pocit bezmoci v jednotlivých členech rodiny.

Hudecová (2008, str. 14) dále uvádí například tyto funkce rodiny:

- Bezvýhradná **akceptace lidské existence a důstojnosti** členů
- Poskytnutí hmotného i sociálního **ochranného prostředí**
- **Podpora autonomie** členů
- **Zajištění životních potřeb**
- **Vzájemná podpora**
- Zprostředkující a zároveň **výchozí bod pro kontakt a pochopení makrosociálního prostředí**

Důležitou funkcí a zároveň charakteristickou vlastností rodiny, je její schopnost podporovat či případně omezovat nezávislost jednotlivých členů rodiny prostřednictvím dané míry autonomie. Autonomie daná rodinou znamená, že jednotliví členové rodiny jsou buď vedeni k osobní nezávislosti a nejsou nijak významně omezováni ve svých aktivitách a rozhodnutích, či naopak podléhají řízení ze strany rodiny ve všech ohledech. Jednotlivé typy rodin (v závislosti na stylu výchovy, míry otevřenosti vůči okolí apod.) disponují odlišnou mírou autonomie. Funkční rodiny bývají charakteristické respektem a podporou vůči autonomii jednotlivých členů při současném zachování soudržnosti rodiny jako sociálního celku. (např. Sobotková 2007)

Kromě všech již zmíněných funkcí rodina zastává v životě jedince další nezastupitelnou úlohu. Má zásadní vliv na utváření vztahu k lidem a chápání životních situací včetně utváření osobitého životního stylu. Životní styl rodiny a jedince je jedním z dalších témat následujících kapitol.

K protektivním faktorům rodiny lze dle Emmerové (2010, str. 74) řadit *citové pouto* rodičů s dítětem, *jasně vymezená pravidla*, *dostatek péče, času a pozornosti* věnované dětem, *hodnotovou orientaci* rodiny a tím i jednotlivých členů, *přiměřená a jasná očekávání* okolí směrem k dětem, *funkční mezigenerační vztahy*, *přiměřenou autoritu* dospělých, *jednotnost* rodičů při výchově, *žádoucí vzory chování* a neexistenci patologických jevů v rodině. Pro tuto práci je však nejdůležitější následující bod - ***vytváření prostoru pro kvalitní zájmy a záliby***.

Stabilitu a funkčnost rodiny pak Plaňava (2000) měří základními indikátory, k nimž patří:

- *Struktura rodiny* – jde o vazby a pozice členů, jejich kompetence či práva a povinnosti v rámci rodiny
- *Intimita* – představovaná rodinnou kohezí, vědomím sounáležitosti a emoční angažovaností jednotlivých členů
- *Osobní autonomie* - se zakládá na vzájemném respektu, toleranci a podpoře při rozvoji osobnosti a identity jedince
- *Hodnoty a postoje* – hodnotová hierarchie, životní cíle a vzájemná očekávání jednotlivých členů

Vzhledem k zaměření této práce na volný čas rodiny bych ráda zmínila i názor Matouška, s nímž se zcela ztotožňuji. Matoušek tvrdí, že funkčnost rodiny lze hodnotit i dle množství a především kvality času, který rodina tráví spolu. Stejně tak prostředky a pozornost, kterou jsou rodiče ochotni investovat rozvoji svých dětí (zájmy, vzdělání, apod.) i celé rodiny, jsou znakem funkčnosti rodiny. (Matoušek, 2003), Je však nutné zdůraznit, že jde především o pozornost, protože prostředky, které mohou jednotlivé rodiny uvolnit na tyto účely, se odvíjí od jejich ekonomické situace. Vezmeme-li v úvahu možnosti jednotlivých rodin, lze samozřejmě uplatnit i tento faktor hodnocení.

Při popisu funkcí rodiny mnoho autorů pracuje i s pojmy jako normální rodina, dysfunkční rodina apod. Chtěla bych proto krátce přiblížit, co tyto pojmy z pohledu některých autorů znamenají.

Walshová (1982,1995 In Sobotková 2007) například definuje **čtyři dimenze**, jak vymezit **normální rodinu**. První oblastí je absence abnormalit a patologií, což znamená, že žádný z členů rodiny nevykazuje znaky psychické ani jiné poruchy. Absence poruch u jednotlivých členů však objektivně nezajišťuje jistotu, že rodina nemá dysfunkční charakter a současně jakákoli patologie některého člena nemusí nutně znamenat dysfunkčnost rodiny.

Druhou formulací normality rodiny je přirovnávání k ideálu. Ideální rodiny na 100% odpovídají společenským a kulturním představám a normám, jako je naplnění úkolu správného vývoje dětí, dodržování kulturně společenských hodnot jako věrnost, naplňování potřeb druhých, porozumění apod. Tato definice funkčnosti a normality rodiny však také není vhodná, protože některé typy rodin neodpovídají vymezenému spektru ideálu, a přesto fungují bezproblémově.

Třetí pojetí normality rodiny vychází ze sociologického pohledu, že normální je to, co je průměrné a nejčastější. Nejsilnějšími argumenty proti tomuto pojetí normality je však pohyb optimálně fungujících rodin na okraji těchto měřítek, stejně jako tomu je u rodin silně dysfunkčních. Naopak nejčastější a statisticky průměrné znaky rodiny nemusí patřit mezi pozitivní a zdravé (viz častý alkoholismus, násilí, netolismus a další běžné prvky v rodinách).

Poslední pojetí normality rodiny pracuje s kontextem sociálních i individuálních podmínek a vývoje. V tomto případě je tedy definice normální rodiny značně variabilní v závislosti na množství faktorů. (mimo jiné i na podmínkách a fázi životního cyklu, ve které se daná rodina nachází a musí se jí přizpůsobit)

Bakošová (2008) **fungující rodinu** charakterizuje jasnou **hierarchií odpovědnosti**, vzájemnou **ohleduplností a respektem** členů, s nímž souvisí i **aktivní vzájemná komunikace** a sdělování problémů i radostí členů. Dále k charakteristikám fungující rodiny řadí příjemnou **atmosféru** a porozumění pro humor, rovnoměrný **podíl všech členů na chodu domácnosti** či společné řešení problémů prostřednictvím diskuse, respektující dohodnutá pravidla.

Pojmem **dysfunkční rodina** dnes podle Sobotkové (2007) naopak nazýváme například rodiny, v níž se objevuje patologické jednání u jednoho či více členů a vyznačují se nízkou intimitou vztahů, potlačením osobní identity jedince, omezováním potřeb členů rodiny, závadnou či chybějící komunikací v rámci rodiny a podobně. Dysfunkčností rodiny se zabývá i Matoušek (2003) či Višňovský (2007, str. 73), kteří charakterizují dysfunkční rodiny jako nezralé, přetížené, ambiciózní, perfekcionalistické, autoritářské a rozmazlující.

Na tomto výčtu je vidět, že dysfunkčnost rodiny může mít mnoho podob. Pro představu a srovnání uvádím jednu z klasifikací dysfunkčních rodin, definovanou Kučírkem (2014, In Kraus, 2015, str. 47-48) takto:

- **Asymetrie rodiny typu A** - rodiče se společně s jedním z dětí staví do opozice proti ostatním dětem
- **Asymetrie rodiny typu B** - jeden rodič s dětmi v opozici proti druhému rodiči
- **Generační propast** - rodiče se v této rodině vážou pouze na sebe a děti jsou odsunuty do pozadí
- **Neangažovaná rodina** - rodina s lhostejnými vztahy, v níž chybí vzájemné vazby
- **Neintegrováná rodina** - rodina s chaotickými a často nepřátelskými vztahy, konflikty a mocí rozmělněnou mezi všemi členy bez odpovídající odpovědnosti
- **Schizmatická rodina** - tento typ rodiny se vyznačuje dvěma opozičními koalicemi, složenými z jednoho rodiče a jednoho dítěte
- **Rodina s nejasnými mezigeneračními hranicemi** - děti, žijící v tomto typu rodin jsou postaveny do nepřiměřených rolí (především příliš odpovědných pozic „náhradních rodičů“ pro své sourozence), zatímco rodiče se především v důsledku nepřijetí vlastního věku staví do „kamarádské“ role vůči dětem
- **Externě integrováná rodina** - je specifická závislostí nevyzrálých rodičů na svých orientačních rodinách a sociálních službách. Jde především o příliš mladé rodiny, neschopné udržet stabilní vztah bez vnější opory nezávisle na vzdělání rodičů.

- ***Sociálně uzavřená*** - takováto rodina je nadměrně kohezní a přerušuje kontakty s vnějším okolím, což vytváří rizikové prostředí především pro děti
- ***Represivní rodina*** se projevuje úzkostně neurotickými znaky s tendencí k perfekcionismu. Odmítání vnější ventilace negativních pocitů může u členů této rodiny vést k jejich transformaci v problémové chování či další obtíže

Právě z důvodu nutnosti ventilace pocitů, nabývá u tohoto typu rodiny na důležitosti vhodné trávení volného času, umožňující vybití emocí například prostřednictvím kontaktního sportu, či jiné vhodné aktivity. Proto je tento typ rodiny ukázkovým případem pro aplikaci sociálně pedagogické práce a pedagogiky volného času.

- ***Rodina s preferovaným subsystémem*** - rodiny tohoto typu staví do středu svého zájmu daný subsystém, jako například dlouhodobě nemocného člena.
- ***Kosá rodina*** - vůdčí roli v těchto rodinách zastává subsystém, složený z více generací (například matka a babička).
- ***Pseudodemokratická rodina*** - vyznačuje se nesprávně či naprosto nevyhraněnými generačními hranicemi mezi dětmi a rodiči, kterým chybí autorita.

2.1.1 Je současná rodina ještě „tradiční“?

Současná rodina se podle Plaňavy (2000) oproti předchozím konceptům rodinných představ zásadně mění nikoli okrajově, ale v těch nejzákladnějších charakteristikách.

Možný (2002) pak zastává názor, že současné otřásání konceptu rodiny má základ v situaci „tradiční rodiny“, kdy rodiče byli důležitým a v podstatě jediným vzorem zkušeností a hodnot pro další generace. V tomto konceptu rodiny se generacemi nashromážděné zkušenosti předávají z rodičů na děti prostřednictvím pomalé a „samovolné“ socializace.

Tzv. „tradiční rodina“ se vyznačuje neobyčejně stabilní představou o charakteristické podobě rodinného života, v němž jsou rodiče dětí oddáni, oba žijí se svými dětmi ve společné domácnosti a role jsou zde tradičně specifickým způsobem rozděleny. Muž v takové rodině zastává roli živitele docházejícího do zaměstnání a žena pečuje o děti, připravující se na budoucí povolání.

Tento způsob rozdělení rodinných rolí vede dle představ k harmonické domácnosti, avšak již v 60. letech byl tento koncept rodiny reálně spíše výjimečný.

(Ondrejko, Majerčíková, 2006)

Například A. Giddens (2000) dokonce tvrdí, že zastánci tzv. tradiční rodiny v západních zemích touto rodinou myslí více její podobu z 50. let 20. století, kdy ženy stále zastávaly ekonomicky spíše neaktivní postavení, a rozvod znamenal stigma. Přesto si byli v této době muži a ženy ve všech ohledech rovnější než dříve. Rodina již nebyla ekonomickou jednotkou, a ekonomicky motivované sňatky nahradily sňatky, emocionálně založené na vzájemné lásce.

Změnu významu manželství pro rodinu myslím vystihuje Giddens (2000, str. 78) slovy: „*Přestože statisticky je manželství stále běžným stavem, pro většinu lidí se jeho význam více méně úplně změnil. Manželství znamená, že pár má stabilní vztah a může tuto stabilitu posílit, neboť závazek deklaruje veřejně. Avšak hlavním definujícím základem života v páru manželství není.*“

A právě vzhledem k této tendenci nepřikládat důležitost manželskému svazku, přiklání se moderní chápání rodiny k charakteristice sociální skupiny žijící ve vlastním prostoru (domově), uspokojující potřeby a poskytující péči dětem.

Posilující nestabilita partnerských vztahů i nerovnováha mezi osobním a rodinným životem jedinců mají za následek, že vztah mezi rodičem a dětmi se v současné společnosti stal jediným nezrušitelným svazkem v životě člověka.

Definice rodiny, pracující s charakteristikou společného obydlí a prostoru však vyvrací například Barvínková s Benešovou (2011), které upozorňují na fakt, že blízkým rodinným příslušníkem v dnešní společnosti čím dál častěji může být i osoba, žijící například v jiném státě. Současná moderní společnost umožňuje udržovat kontakt rodiny prostřednictvím moderní techniky jako například internet, mobilní telefony apod.

Mendelová (2014, str. 12-13) uvádí tyto základní znaky současné rodiny, které shrnují výše zmíněná tvrzení:

- Základní rodina ztrácí svou ritualizovanou podobu
- Diskontinuita generací a změna struktury rodiny
- Pokles stability rodiny
- Rozvoj plánovaného těhotenství

- Změny organizace rodinného cyklu
- Dvoukariérová manželství
- Prodlužování délky života, délky trvání rodiny po odchodu dětí, ale i oddálení samotného odchodu dětí z domácnosti rodičů
- Sekularizace
- Zvyšující se důraz na materiální hodnoty
- Množství rodinných funkcí přebírají instituce, čímž se upevňuje důležitost funkce prvotní socializace a emocionální funkce

Jak je v předchozích odstavcích vidět, současná instituce rodiny již neplní dřívější funkce a role evokované slovem rodina. Z tohoto důvodu Giddens současnou rodinu nazývá „skořápkovou institucí“, která zastává pozici dřívějšího rodinného společenství pouze z vnějšku. (Giddens, 2000)

Zajímavé pojetí rodiny nabízí například Litwak. Mluví o tzv. **„modifikované rozšířené rodině“**, která představuje jakýsi mezistupeň mezi nukleární rodinou a klasickou rozšířenou rodinou. Vazby mezi členy této modifikované rodiny jsou stejně pevné a funkční, jako v případě užší rodinné skupiny i přes jisté prostorové distance jednotlivých členů. (Litwak, 1960)

2.2 Změny rodiny 21. století a jejich příčiny

Příčiny změn, jimiž rodiny prochází, jsou příliš složitě provázány, aby se daly jednoduše identifikovat.

Například Beck (1992, In Rabušic 2001 str. 226) za příčinu změn v konceptu rodiny považuje rozpor mezi trhem a rodinou. Trh současné společnosti vyžaduje mobilitu sil, a jedince schopné být co nejflexibilnější bez ohledu na osobní situaci, což v ideálním případě znamená svobodného jedince bez závazků.

Tento Beckem uváděný faktor je bezesporu jednou z příčin změn v rodině, avšak ne jedinou.

Významným milníkem ve změnách rodiny je i dnešní přístup k dětem, který se od dřívějšího výrazně liší. Jak říká například Giddens (2000), mají dnes děti pro nás o tolik vyšší hodnotu

možná proto, že vzhledem k závažnosti rozhodnutí mít dítě jsou nám vzácnější. V „tradiční podobě“ rodiny totiž děti znamenaly určitý přínos a to nejen ekonomický. Dnes je však rozhodnutí mít děti spíše otázkou osobních preferencí a ochoty přijmout nemalé břemeno, které rodičovství přináší.

Podle Rabušice (2001, str. 224) je dalším faktorem změn v rodině i to, že se ženám, které byly dříve orientovány na rodinu jako na své životní poslání, otevírají nejrůznější životní šance (kariéra, vzdělání,...). Rodina se tak pro ně stává pouhou možností a volbou v jejich životě, nikoli nutností. Z pohledu mnohých žen se rodina a domácnost stává dnes spíše sociální izolací místo prostředím, přinášejícím životní výhody.

V průběhu několika posledních generací se výrazně změnily i vztahy, které zůstávaly po celé generace stabilní. V první řadě jde o stále rovnoprávnější vztah mezi mužem a ženou, která se v důsledku srovnatelných možností vzdělání, společenské situace sociálního státu apod. stává na muži čím dál méně závislá ekonomicky i rodičovsky. (Mendelová, 2014)

Postavení žen v rodině se sice v posledních letech a desetiletích radikálně mění, avšak z pohledu celé společnosti a pozice žen v ní, zůstává v mnohém stále platné tradiční pojetí ženské role. Žijeme v prostředí, kde nám přijde zcela normální a přirozené, že i přes svou emancipovanost potřebují ženy jistou dávku ochrany a některé profesní pozice jsou jim stále zapovězeny. Toto vnímání pozice žen ve společnosti je však pouhým sociálním konstruktem, který si nevědomě zvnitřňujeme jako přirozený v průběhu socializace a výchovy našimi rodiči. Tento trend nazývá Bourdieu (2000) jako tzv. *nadvládu mužů*.

S názorem Bourdieua se zcela neztotožňuji ve věci upřednostňování chlapců v průběhu výchovy a výuky. Podle Bourdieua je chlapcům ve výuce a výchově věnována větší pozornost, prostor pro vyjádření i více možností k projevení zájmů a dovedností. Můj nesouhlas však vyvrací poznatky výzkumu provedeného Spenderovou v roce 1985, který názory Bourdieua potvrzuje s dodatkem, že jde o nevědomý jev, který se i přes snahu o eliminaci v jisté míře projevuje. Tento výzkum se zabýval fenoménem sexismu v chování učitelů (především učitelek) vůči žákům. (Spenderová, 1985 In Helus, 2007) Uznávám však, že ve světě dospělých až na výjimky stále přetrvávají jisté bariéry, díky nimž se ženy ve svých ambicích setkávají s nedůvěrou v jejich organizační, vůdčí či technické schopnosti. Příkladem je i fakt, že většina žen, pohybujících se v oboru řízení firem apod., pracuje pouze jako asistentka, či na pozici jinak podřízené muži na vyšší pozici. Takový muž má ještě stále

v naší kultuře mnohdy tendenci při komunikaci s touto ženou používat zdrobnělá oslovení a jiné pozici ženy „dehonestující“ projevy.

Tuček s Kuchařovou (2001) však zdůrazňují fakt, že vzhledem k ještě poměrně nedávné minulosti naší společnosti, veškeré změny v oblastech rodiny u nás probíhají na zcela odlišném (především společensko-politickém) základě, než tomu bylo a je v západních zemích.

Kraus (2015) pak dodává, že veškeré změny, již proběhlé v západních zemích, v České republice probíhají v důsledku předchozího režimu kumulovaně s průměrně třicetiletým zpožděním, což znamená výrazný problém. Důvodem je již zmíněné, zcela odlišné, ale především velmi nestabilní společenské prostředí našeho státu.

Ještě v 80. letech 20. století u nás podle Tučka a Kuchařové (2001) platil poměrně ustálený model rodiny, charakteristický nízkým věkem snoubenců i prvorodičů, rostoucím počtem předmanželských koncepcí, ale i potratů a rozvodů v obvykle dvoudětném manželství. Naopak minimálního rozsahu dosahoval počet mimomanželských dětí. Po roce 1989 se téměř veškeré tyto charakteristiky několikrát prudce změnily opačným směrem, což vyvolalo zájem demografů i dalších odborníků. V důsledku politických a společenských změn znamenajících odlišné podmínky pro založení rodiny, došlo v roce 1990 k prudkému nárůstu sňatků a tím i mladých rodin. K opačnému výkyvu došlo ihned v následujícím roce, kdy sňatečnost prudce klesla. Nejvýraznější pokles oproti „předrevolučním“ obdobím můžeme sledovat především v oblasti porodnosti, kde demograficky sledované hodnoty klesly radikálně pod hladinu přirozené reprodukce a úhrnné plodnosti ($< 2,1$ dítěte).

Tento trend, včetně nízké porodnosti a zvyšujícího se věku vstupu do manželství i rodičovství, trvá bohužel dodnes. Jedním z důvodů může být i to, že: *“Věk vstupu do manželství býval v minulosti v podstatě ovlivněn jen délkou přípravy na povolání. Dnes dochází k větší diferenciaci v souvislosti s vyšší variabilitou vzdělávacích a profesních aktivit i celkového životního stylu, stejně jako materiálních a sociálních podmínek pro manželství a zakládání rodiny.”* (Tuček, Kuchařová, 2001, str. 3)

Nízký věk vstupu do manželství býval způsoben kromě jiného pravděpodobně i tzv. „krycími“ manželstvími, zakládanými z důvodu gravidity mnohdy neplnoleté snoubenky. Dnes, v době zvyšujícího se věku snoubenců i prvorodiček, však můžeme pracovat i s předpokladem, že snoubenci ve společném soužití vyčkávají se sňatkem úmyslně až do doby otěhotnění ženy, či dokonce vztah legalizují až později po narození dítěte, které považují za logický impuls k tomuto kroku. (tamtéž)

O poválečném vývoji rodiny mluví i Sullerotová (1998), která do své definice na rozdíl od Tučka s Kuchařové zahrnuje celou Evropu. Sullerotová totiž tvrdí, že dle jejích zjištění navzdory očekávanému prohloubení a vzniku dalších rozdílů mezi zeměmi východu a západu, rozdělenými „železnou oponou“ k výrazným rozdílům mezi východem a západem nedošlo. Již ve 40. letech se dle Sullerotové ze Švédska celou Evropou šířil trend vyššího počtu sňatků a nižšího počtu mladých snoubenců. Partneri a novomanželé však již od vztahu a manželského svazku neočekávají pouze hmotné zajištění, které bylo hlavní hodnotou dříve, ale vyžadují, aby jim vztah nabízel uspokojení psychosociálních potřeb vzájemného porozumění, lásky apod. I Sullerotová však uznává, že východní země, k nimž patří i dřívější Československo, nakonec jisté odlišnosti od západu zaznamenaly. Příkladem těchto rozdílů je Tučkem zmiňovaná vyšší zaměstnanost žen nejen v Československu. Stejně tak Sullerotová ve shodě s Tučkem a Kuchařovou (2001) zmiňuje i prudký nárůst sňatků a porodnosti v Československu po roce 1968 v důsledku politických opatření. Rodina byla v tomto období jediným prostředím pro svobodu a seberealizaci.

Se změnami politické situace na našem území po roce 1990 souvisí dle Višňovského a Hroncové (2010) i nárůst počtu rodin ohrožených rozpadem z důvodu nezaměstnanosti či například neochoty nebo neschopnosti dospělých nést rodičovskou odpovědnost. Rodičovství je mnohými páry i jedinci vnímáno jako vysoce zátěžová a příliš odpovědná životní situace. Proto se velká část z nich rozhoduje pro odložení rodičovství nebo dokonce život bez dětí. Důvodem této situace je změna podmínek státní podpory rodiny po roce 1990. Dříve stát přebíral nezanedbatelnou část odpovědnosti a péče o děti (výchova, hmotné i sociální zajištění) i další členy rodiny vyžadující péči. K zajištění této péče ze strany státu docházelo prostřednictvím státem organizovaných preventivních prohlídek a očkování u dětí, zdravotnických a jiných zařízení pečujících o děti i nemocné apod. Od roku 1990 jsou rodiny v naší společnosti nuceny převzít zpět na sebe veškerou odpovědnost za výchovu a vývoj dětí i péči o slabší členy rodiny, což především zpočátku, ale bohužel i dnes klade na rodiny mnohdy až nesplnitelnou zátěž.

Ještě náročnější situaci se vystavují ženy, které se z různých důvodů rozhodly, či jsou nuceny být osamělými matkami. Současné mladé matky jsou kromě dalších faktorů postaveny i před volbu, jak zorganizovat profesní a kariérní růst, seberealizaci a zajištění rodiny, včetně společného volného času rodiny.

O možnostech a strategiích zvládání profesních a rodinných záležitostí v rodinách se zmiňuje více výzkumů. Jedním z nich je například sociologicky zaměřená práce Křížkové a kolektivu (2006) pod názvem „Pracovní a rodinné role a jejich kombinace v životě českých rodičů: plány versus realita“. Tento výzkum se kromě jiného zaměřuje i na rodinnou dělbu práce, o níž se dále budu ještě zmiňovat.

V současné době stojí muži před podobnou možností volby, jakou řeší ženy, které jsou nejčastěji nucené najít rovnováhu mezi rodinou, vlastními zájmy a kariérou. Muži se z hlediska otcovské role vyrovnávají často s rozpory mezi svou finanční a časově reálnou fyzickou účastí v rodině. Další ožehavou otázkou je otcovství samotné. Z odborného hlediska známe několik forem otcovství - například *biologické* ve smyslu genetického pokračování rodu či otcovství *sociální*, kdy muž přebírá povinnosti otce vůči dětem nevlastním. O odlišnostech v roli otce však lze mluvit i v případě mužů, vyžadujících striktní dodržení genderových rolí v porovnání s těmi, kteří jsou ochotni k účasti na vedení domácnosti a péči o děti. (Provazník, 1989; Potamčok 2010) O rozdělení rolí v rodině se zmíním níže.

Rodičovství je čím dál častěji vnímáno jako luxus, vyžadující zvýšené hmotné i sociální zajištění včetně odpovědnosti. Z tohoto důvodu po celém světě roste počet úmyslně bezdětných párů či rodin s plánovaně jedním dítětem. Důvody zmíněného přístupu k rodičovství jsou nejen ekonomické, ale zvyšuje se i počet lidí považujících dítě za překážku v kariérním růstu a seberealizaci. Rodiny, které se rozhodly mít méně dětí (maximálně 2) se dnes mohou řadit k trendu, jehož podstatou je myšlenka, že menší počet dětí vede k jejich „vyšší kvalitě“, čímž rozumíme větší možnosti rodičů věnovat dětem čas, pozornost i prostředky k jejich lepšímu rozvoji. Bohužel to není pravidlem a i mezi rodinami s menším počtem dětí se nachází takové, v nichž rodiče nevěnují dětem dostatek pozornosti (jsou pracovně či jinak vytížení a tento čas kompenzují finančně náročnými zálibami a vzděláním svých dětí) či nemohou svým dětem dopřát vše z ekonomických důvodů.

Shrnutím předchozích odstavců by mohl být fakt uváděný Potamčokem (2010). Rodina, stejně jako mnoho jiných oblastí lidského života ve společnosti prochází mnoha změnami například v důsledku působení individualizace. Tyto změny se dotýkají i samotného vnímání rodiny jedincem a jeho přístupu k ní. Pohled na role jednotlivých členů rodiny se postupně měnil od myšlenky tradiční rodiny složené z manželského páru a dětí přes představu o

případném partnerství s potencionálními dětmi až k podobě rodiny s jedním rodičem a dětmi na základě dobrovolného rozhodnutí partnerů. (Potamčok, 2010)

Jak jsem již výše zmínila, změny v pojetí rodiny u nás probíhaly a v mnohém stále probíhají na jiném společenském základě než například v západních zemích.

Mezinárodní průzkum z roku 1994, zabývající se zjišťováním názorů na zaměstnanost žen a její vliv na výchovu dětí a fungování rodiny, na tradiční dělbu rolí mezi mužem a ženou v rodině, význam manželství a postoje k rozvodu či význam rodiny a manželství pro výchovu dětí zjistil, že země bývalého východního bloku, k němuž se v tomto výzkumu zařadilo i tehdejší východní Německo, se v názorech na tyto oblasti shodně liší od zemí západní Evropy. K charakteristickým znakům této odlišnosti východních zemí patří například zmíněná, poměrně nezvyklá pracovní/zaměstnanecká emancipace žen, vyšší odklon od „tradičního“ modelu rodiny, souhlasný postoj společnosti k rozvodu a současně tehdejší vyšší preference manželství před jinými formami soužití. (Tuček, Kuchařová, 2001, str. 11-12)

Rodina prochází ve svém vývoji během jednotlivých fází mnoha významnými změnami. Tyto změny znamenají pro rodinu velký tlak a přináší mnohá rizika rozpadu apod. Jedním z prostředků, jak může rodina zachovávat alespoň částečně svou stabilitu během těchto změn, je dodržování **rituálů**. Rituály pomáhají formovat a udržovat rodinnou identitu ve chvílích nutných adaptačních změn. Rituálem může být i rutinní záležitost, jako každodenní společná večeře, loučení jednotlivých členů rodiny před odchodem z domu či před uložením se ke spánku. Samozřejmě sem patří i rodinná setkání k určitým událostem jako narozeniny, Vánoce apod. Důvodem, proč zmiňuji v této práci rituály je fakt, že některé z těchto rituálních činností se odehrávají ve volném čase rodiny. K těmto činnostem patří například pravidelné hraní karet po obědě, pravidelná nedělní či sváteční rodinná procházka nebo výlet apod.

Friesen (1990) definuje rodinné rituály, jako „*chování anebo aktivity zahrnující všechny členy rodiny nebo jejich větší část. Vyskytují se epizodicky, mají symbolický význam pro členy rodiny, jsou hodnoceny účastníky tak, aby chránily tyto jejich aktivity i v budoucnosti.*“

Můj výše uvedený pohled na rodinné rituály se shoduje s názorem Hudečkové (2009). Rodina má dle Hudečkové na vznik a konání rituálů v našem životě neodmyslitelný vliv. Díky rodinným rituálům si nevědomě utváříme základy pro nenucené a často neuvědomělé

udržování celoživotních rituálů a pravidelných aktivit například ve volném čase nejen nás samotných, ale prostřednictvím socializace i ve volném čase našich potomků. Z výchovného hlediska je důležité, aby byly rodinné rituály pro dítě pochopitelné a smysluplné. K tomu lze přispět např. společným trávením volného času. Ve společně tráveném čase si rodina navzájem může sdělit své názory např. při společné práci na zahradě, rodinném obědě apod. Takto společně trávený čas je příležitost pro rodiče k předávání svých hodnot.

2.3 Dělbá rodinné práce a rolí dříve vs. dnes

Se změnou vztahů v rodině souvisí i změna představ o dělbě práce v rámci rodiny. Oproti dřívějším rodinným strukturám, kdy otec představoval především živitele, který se na výchově a péči o děti nikterak nepodílí, se dnešní otcové „více angažují“ v péči o děti i jejich výchově. Tato angažovanost se ale většinou omezuje na aktivity v podobě náplně volného času, případně na učení některých dovedností. Účast, lépe řečeno neúčast, mužů na dalších domácích pracích, jako např. žehlení, je v současné době zapříčiněna přístupem obou pohlaví. Muži často nejsou ochotni se zabývat „ženskými“ pracemi a ženy zase projevují nespokojenost s úrovní a kvalitou provedení těchto činností v podání mužů. (Mendelová, 2014)

Výzkum Chaloupkové z roku 2005 provedený prokazuje, že se ženy během týdne věnují převážné části domácích prací průměrně dvakrát více než muži (přibližně 23 hodin týdně) i přes jejich účast v placeném zaměstnání.

Např. Holubová (2006, str. 97) uvádí výsledky výzkumu, který ukázal, že domácím pracím by se muži rádi více věnovali v 33,5% případů a péči o děti by rádo věnovalo více času 42,2% dotázaných mužů. Očekávání žen jsou v tomto směru samozřejmě vyšší. Větší spoluúčast mužů na domácích pracích by přivítalo 42,2% žen a v péči o děti by se svým mužem rádo spolupracovalo až 76% dotázaných žen.

Filadelfiová ve svém výzkumu zjistila, že situace, kdy se partneři nebo případně rodiče dělí o domácí povinnosti rovnoměrně, se vyskytuje maximálně zhruba ve třetině pozorovaných rodin. (Filadelfiová In Bútorová, 2008, str. 235)

Rozdělením práce uvnitř rodiny se krom dalších zabývala například i Maříková. Výsledky jejích zjištění ukazují, že i přes posuny v domácí aktivitě mužů zůstává žena stále prakticky téměř nejdůležitější osobou v domácnosti, na níž leží odpovědnost za pravidelné a náročné činnosti zabezpečující dítě. K těmto činnostem patří například komunikace s dětmi, bazální i jiná péče o dítě v nemoci i ve zdraví, učení se s dítětem apod. Otec se v tomto výzkumu ukázal jako aktivní spolupracovník matky v činnostech, které nejsou příliš pravidelné či nejsou rozhodující v každodenní péči o dítě, jako je například výběr budoucího studia, odměny či tresty dítěte, volnočasové aktivity apod. (Maříková 2006, str. 85) Muži se zapojují dle svých preferencí do takových nutných aktivit péče o dítě, které rozvíjí jeho emocionální rozvoj a odpovídají jejich zájmům a přáním. (například výlety, sport, apod.) (Mendelová, 2014) Jediná činnost péče o dítě, která ve výzkumech rodinné dělby práce nevychází jako převážně ženská, je hra s dětmi. Tuto aktivitu provozují oba rodiče společně. (Bodnárová, 2004)

K podobným závěrům jako Maříková a další dospěla i Holubová (2011) a to, že participace mužů na péči o dítě se týká pouze volnočasových aktivit, jako například vycházky, hraní si s dětmi apod.)

Ve srovnání s ostatními výzkumy na téma rodinných prací, se výzkum Krause a Jedličkové z roku 2007 zaměřil i na poměr účasti dětí a prarodičů na chodu domácnosti. Zajímavé je, že jedinou činností, ve které se poměr účasti partnerů a dětí vyrovnává, je vynášení odpadků. V tomto výzkumu vyšlo najevo, že hra s dětmi jako jedna z mála aktivit převažuje na straně mužů/otců. Jde o poměr 32% otců, oproti ženským 8,7%. (Kraus 2015, str. 64)

S dělbou práce v rodině úzce souvisí, či se dokonce prolíná, až kopíruje i otázka rozdělení rolí.

Tři nejtypičtější modely rodinných rolí (především role při výchově dětí) by se daly dle Maříkové (1999, s. 86) charakterizovat následovně:

1. **„Většina je na ženě“** - toto uspořádání rodiny je zřejmě nejčastějším typem. Muži v těchto rodinách zaujímají úlohu ženina pomocníka, nikoli rovnocenného partnera při výchově a péči o děti. Vzhledem k tomu, že zastávají tradiční názor, že péče o děti je ženská práce, zapojují se pouze, pokud je to potřeba či si najdou

dobrovolně čas. Nejčastější aktivitou těchto mužů vůči dětem je náplň jejich volného času.

2. **„Vše je na ženě“** můžeme označit rodinné uspořádání, vyznačující se 100% účastí ženy na výchově a péči o děti. Muž, řadící se u tohoto uspořádání k tzv. „tradičnímu typu otce“ se do výchovy ani péče nezapojuje a veškerá zodpovědnost náleží ženě, včetně naplňování volného času dětí. U tohoto rodinného uspořádání však můžeme ještě pozorovat dva typy přístupu otců.
 - a) Především z minulosti známý tradiční typ otce, jež se o fungování rodiny nezajímá bez objektivního důvodu.
 - b) Nový typ „tradičního otce“, kteří před rodinou upřednostňují kariéru a svou neúčast rodině kompenzují vysokým životním standardem
3. **„Partnerský model“** je nejméně rozšířeným typem rodinného uspořádání. Znakem tohoto uspořádání je snaha obou rodičů, podílet se na výchově a péči o děti rovnoměrně dle svých možností. Někteří z těchto mužů jsou dokonce na rodičovské dovolené.

Otázkou partnerských a rodinných rolí se ve svém výzkumu zabývala i Musilová, která se zaměřila na vnímání role muže a ženy mládeží. Poznatky výzkumu ukázaly, že mladí lidé spoléhají více na vlastní zkušenost a méně na nápodobu rodiny. (Musilová, 2002, str. 37) Nápodobu a přenos vzorců z orientační rodiny však nemůžeme striktně odmítat v žádném z případů, protože jde o běžný nevědomý psychologický jev.

2.3 Výchovné styly rodin v moderní společnosti

Dnes nejrozšířenějším výchovným stylem je *liberální* (vše dovolující) styl, charakteristický neexistencí pravidel a mantinelů, která je však pro dítě vysoce nevhodná. Matoušek s Kroftovou (2003) dále definují například *autoritativní styl* charakteristický přílišnou disciplínou a agresivními projevy rodičů i dětí. *Demokratická výchova* je tak považována za nejideálnější styl výchovy, za podmínky nastavení a dodržení jistých pravidel i dělby odpovědnosti za průběh mezi všechny členy. Toto dělení výchovných stylů můžeme považovat za zřejmě nejtradičnější.

Zvláštním, avšak častým typem rodičovství u nás, je **nekonzistentní výchova**, při níž rodiče nedodržují určená pravidla a za stejný čin dítě jednou potrestají a příště mu ho prominou či dokonce dítě ocení. Druhým typem nekonzistentní výchovy je situace, kdy rodiče nejednají jednotně v rámci rodičovského páru (matka jedná opačně než otec).

Výše jsem již zmínila, že současná společnost a rodina je charakteristická kromě jiného i posunem rodičovství spíše do pozdějšího věku. S tímto trendem souvisí i zjištění některých výzkumů, které prokazují, že existují jisté rozdíly ve výchovném přístupu starších a mladších rodičů.

Jedním z poznatků je odlišná interakce mladších a starších rodičů vůči dítěti. Výzkumy dokazují, že starší matky citlivěji a rychleji reagují na projevy dítěte. Častěji zapojují své děti do zájmových kroužků, organizovaných cvičení apod. Starší otcové se pak ve srovnání s mladšími rodiči vyznačují vyšší mírou komunikačních a intelektuálních aktivit s dětmi oproti aktivitám pohybovým. (např. Sobotková 2007)

I přesto, že rodina prochází neustálými změnami a autoři mají na její vývoj a současný stav často protichůdné názory, souhlasím s tvrzením Macháčkové (2008), že rodina je přes všechno stále nejlepším prostředím pro vývoj dítěte, poskytujícím pocit bezpečí a opory ve složitém světě.

Rodinné zázemí je ve funkční rodině nezastupitelné i jako „území klidu“. Tato nezastupitelnost nabývá na významu především v moderní společnosti, pro kterou je typický narůstající individualismus a především dynamismus, vedoucí jedince i celou společnost ke snaze urychlit vše, co je možné. Tento nekonečný „běh“ životem způsobuje u člověka stres, k jehož zmírnění může napomoci právě funkční rodina a její zázemí, umožňující občas zvolnit. (např. Muhlpachr, 2008)

Výsledkem poznatků, které o současnou rodinu dnes máme je, že po dočasné ztrátě velké části jejích funkcí, se některé z nich postupně vrací zpět do rukou rodiny. Nejdůležitější funkcí však zůstává funkce emocionální. Další významnou změnou rodiny je přechod od tzv. tradiční rodiny s jasně vymezenými genderovými a generačními rolami, k rodině s výrazně demokratičtějším uspořádáním. I přes významný posun mužské role v péči o rodinu ve většině rodin stále panuje uspořádání „tradičního typu“, kdy je většina povinností na ženě, nejčastěji kombinující rodinný život se zaměstnáním.

Vnímání dítěte se v dnešní společnosti posouvá od dřívější „ekonomické výhodnosti“, k především emocionálnímu nárůstu hodnoty dítěte, který je zřejmě zapříčiněn závažností a zátěží, přinášenou rozhodnutím mít dítě v současné společnosti. Rodina jako sociální instituce tedy prochází množstvím významných změn, které jsou pro mnoho z reálných rodin zátěžovou zkouškou. Přesto rodina byla a vždy zůstane nejdůležitějším prostředím pro život a vývoj člověka.

3 Pohled na životní styl rodiny dříve a dnes

Aby bylo možné popsat životní způsob či styl současné rodiny, je nutné nejdříve vymezit, co vlastně tyto pojmy znamenají. Názory na toto vymezení se však razantně liší mezi jednotlivými odborníky.

Dle socioložky Kubátové si při zkoumání životního způsobu musíme uvědomit, že tato oblast je úzce vzájemně provázaná s dalšími oblastmi života a společnosti, jako například rodina, práce, politika, výchova, ale i skupinami jako například mládež. Zkoumání životního způsobu může být ve všech těchto oblastech vnímáno z hlediska specifík vlastních dané oblasti. Kubátová dále zastává názor, že doslovné vymezení životního stylu a způsobu není nutné či dokonce možné, protože vždy půjde o pohled, s jakým daný odborník k problematice přistupuje a jak ji interpretuje. (Kubátová, 2010)

Obecně však nezávisle na tomto postoji myslím lze říci, že **životní způsob** je širším pojmem než životní styl. Můžeme se ovšem setkat i s tendencí oba pojmy používat a vnímat jako synonyma.

Částečně synonymní pojetí i přes prvotní dojem rozlišení životního stylu a způsobu zaujímá například Duffková, která **životní způsob** definuje jako: „*systém významných činností a vztahů, životních projevů a zvyklostí typických, charakteristických pro daný subjekt (jedince, skupinu, eventuálně i společenství či společnost coby nositele životního způsobu)*“ (Duffková, 2005, str. 80)

Životní styl je pak vnímán konkrétněji. Duffková ho ještě dělí na úroveň jednotlivce a úroveň skupiny. „*Životní styl na úrovni jednotlivce se chápe jako konkrétní životní způsob vyznačující se vnitřní jednotou, koherencí (jednotlivé stránky životního stylu si vzájemně odpovídají, životním stylem se táhne „červená nit“, která spojuje i zdánlivě nesouvisející či vzájemně se bezprostředně neovlivňující sféry v každodenním životě).*“

„*Životní styl na úrovni skupiny je určitým modelem vzniklým vyabstrahováním stejných či podobných podstatných, klíčových momentů v životním způsobu příslušníků nějaké skupiny (jde tedy o společné charakteristické rysy životního způsobu příslušníků skupiny)*“ (Duffková, 2008, str. 69)

Osobně bych definici životního způsobu a stylu shrnula tak, že životní způsob zahrnuje určité znaky chování, hodnot a obecně podobu života, jaký vede populace v určité kultuře, jako například národ dané země. Životní styl je potom konkrétní podoba života jedince či skupiny založená na určité kombinaci hodnot, preferencí a vztahů, které spolu vzájemně souvisí a utváří jeden kvalitativní celek, a které si zároveň konkrétní jedinec či skupina vybral/a z množství kulturou a společností nabízených možností. Životní styl je určitou formou vyjádření postojů, které daný jedinec či skupina zastává a jejich interpretace světa.

Této mé definici dává částečně za pravdu například Nakonečný, který definuje životní způsob jako způsob realizace hodnotové orientace člověka, strukturu jeho postojů a způsoby jeho chování. Životní způsob zde představuje kombinaci osobnostních rysů člověka a životních podmínek, v nichž jedinec žije ve smyslu podmínek sociálních. (vliv sociální skupiny, jíž se musí člověk adaptovat, na jedincovo sebepojetí a sebepožívání v důsledku střetu sebepojetí a přístupu okolí k jedinci) Podle Nakonečného prakticky neustále vzniká možný rozpor mezi postoji člověka a jejich vnějším projevem v chování. (Nakonečný, 2005, str. 21-22)

A právě tento zmíněný rozpor vnitřních hodnot člověka a očekávání společnosti (sociální role) může mít významný vliv na volbu trávení volného času, životní styl člověka apod.

Se životním stylem rodiny souvisí i pojmy **životní úroveň a kvalita života**. Tyto pojmy zajisté souvisí nedílně i s úrovní společnosti. *Životní úroveň* můžeme podle Kubátové vymezit především jako ekonomické, materiální možnosti a blahobyt ve smyslu dostupných (především finančních) prostředků, vybavenost domácnosti apod. Toto vymezení dává díky prohlubující se příjmové odlišnosti ve společnosti vzniknout stratifikaci společnosti dle vrstev na chudé a bohatší vrstvy s možnostmi určitého luxusu.

Kvalitu života rodiny pak Kubátová vymezuje jako „kulturnost životního stylu, ať už se to týká kulturnosti trávení volného času, či kulturní vybavenosti domácnosti například knihami. Může jít i o výši vzdělání členů, vzájemné odcizení či naopak blízkost nebo pocit smyslu života a spokojenosti se životem. (Kubátová, 2010, str. 21)

S úrovní vzdělání a kulturností životního stylu souvisí i úsilí, čas a prostředky (finance, pomoc dětem s učením, vedení k činnosti,...), které rodina, či lépe řečeno rodiče vkládají

do vzdělávání a rozvoje svých potomků. Tento vklad je samozřejmě většinou úměrný i materiálním možnostem, tedy ekonomickému kapitálu rodiny. (Kubátová, 2010, str.72)

Každá sociální třída je tedy charakteristická určitým životním stylem, podmíněným materiálními a kulturními podmínkami. S životním stylem sociálních tříd souvisí i společenské postavení pozic spojených s danou sociální třídou. Členové dané sociální třídy (například dělníci) tak mají v rámci společnosti vymezený prostor, nabízející jim pouze určitá místa a způsoby k práci, bydlení i trávení volného času. Lidé z nižších sociálních vrstev podřizují veškeré činnosti svého života včetně volného času praktickým účelům. To znamená, že fotografie, pořízená takovým člověkem, nebude na rozdíl od členů vyšších tříd zachycovat pouze památky a přírodu pro jejich krásy, ale zobrazuje jedincovu rodinu na výletě. Zahrada a zahradničení těmito lidem též neslouží pouze k relaxaci a zkrášlení prostředí, ale má i praktickou úlohu v pěstování zeleniny, ovoce apod. (viz. Kubátová, 2010; Munch, 1994; Wacquant, 2002)

Životní způsob je předmětem velkého množství teorií mnohých autorů, které se kromě jiného liší i geograficky. Srovnáme-li totiž například životní styl v rámci evropské a americké kultury, najdeme mnohé odlišnosti. Jedním z důvodů může být například odlišná historie těchto kultur. Ze sociologického hlediska je podstatným znakem americké kultury a jejího vnímání životního způsobu úzké zaměření na společenské hodnoty, individuální osobnost a charakter jedince, stejně jako na individuální výkon, kterým je možné částečně překonat i sociální status předurčený postavením rodiny. Člen této kultury je odkázán výhradně sám na sebe, bez jistoty pomoci od společnosti a současně je vázán kulturními normami, které předurčují rámec jeho voleb. Pokud by si člen takové kultury volil možnosti a alternativy svého životního stylu a jednání mimo rámec jeho kulturních hodnot a vzorců, budou tyto volby považovány za patologické. Evropská kultura je oproti té americké zaměřena více na ekonomicko-sociální stratifikaci. To znamená, že sice nedává takový důraz na individuální výkon jedince („aby to někam dotáhnul“) a jedinec se více může spolehnout na podporu společnosti jako „životního partnera“ (viz například principy sociálního státu) a je v tomto směru postavena více uvolněně, ale současně nepočítá s přílišnou možností společenské prostupnosti. Evropská kultura a její vnímání životního stylu totiž pracuje s třídním předurčením životního stylu (vzdělání, volný čas,...). (Kubátová, 2010, str. 38-80)

Beck však s dojmem jistoty společenské podpory zcela nesouhlasí. Zastává totiž názor, že dnešní společnost se nachází v nebezpečné rizikové situaci, kdy si nikdo nemůže být jistý ničím. Podle Becka se v důsledku těchto rizik rozpadají pevné hranice tříd a vrstev a člověk je odkázán sám na sebe bez ohledu na své postavení. (Beck, 2004)

Tento Beckův názor by se dal přirovnat k chápání životního stylu v rámci americké kultury.

Podle Baumana a dalších sociologů je jedním ze znaků a zároveň prostředků příslušenství ke skupině či třídě, a tím i určitému životnímu stylu, například specifický oděv, hudba, jazyk (slang,...) jímž se o těchto znacích mluví, či pro tuto práci podstatný faktor, kterým je trávení volného času. (Viz Kubátová, 2010)

V souvislosti s dnešní moderní a postmoderní společností se můžeme setkat s pojmem **tekutá společnost**. Tento pojem charakterizuje situaci připomínající Beckovy představy o společnosti, kdy my všichni žijeme v neustálé nejistotě. Nikdo si nemůže být jistý svou přítomností (práva, živobytí, pozice ve společnosti i práci), budoucností („co se se mnou či světem může stát třeba zítra?“), ani svou existencí (fyzické zdraví, osobnost, majetek, sociální prostředí,...). Změnami společnosti směrem k nejistotě tekuté společnosti se zabývá například Zygmund Bauman. (Bauman, 2002)

S nejistotou a destabilizací společnosti souvisí i změna vnímání vztahů. Dříve znamenal svazek partnerů slib, že spolu budou až do smrti za všech okolností. Dnes jsme si však zvykli, že vše kolem nás se dá spotřebovat k naší spokojenosti a vyměnit. Proto se i vztahy mění od vzorce, kdy vztah, manželství a rodina zaručovaly partnerům i dětem především zázemí a zajištění k modelu, který vzhledem k zrovnoprávnění možností žen dnes od vztahu očekává spíše emocionální uspokojení, fungující na principu „spolu, dokud nás vztah naplňuje a vyhovuje nám“.

Již delší dobu je současná společnost odborníky nazývaná i jako „konzumní“ či „spotřební“. Tyto pojmy jsou charakterizovány například výše zmíněnou tendencí dnešní populace vnímat vše kolem jako spotřební zboží, které má jen omezenou trvanlivost a je určeno k rychlé spotřebě. K přenášení tohoto způsobu vnímání světa dochází především prostřednictvím prvotní socializace a výchovy v rodině. Rodiče, ale i širší okolí přenáší na mladší generaci a

děti výchovou, i svým působením jako socializační vzor, určité vzorce společnosti, v níž žijí a tím formují jedincovu osobnost ve prospěch společenských zájmů. Tento proces formování způsobuje, že se přání a tužby jedince co nejvíce blíží společenským potřebám a promítají se v sociálních rolích jedince. (viz. například Fromm, 2001)

S konzumním způsobem života souvisí i neustálý pocit lidí, že nutně musí vydělávat stále víc peněz, aby byli šťastní. Vědecké výzkumy, zaměřené na pocit štěstí u populace ukázaly, že zvyšující se příjem nemusí nést s sebou nutně i větší pocit štěstí. Důvodem může být například to, že ve vyspělých zemích lidská mentalita funguje především na principu neustálé touhy po nových věcech, které by mu přinesly více prestiže ve společnosti. Vzhledem k tomuto neustálému boji, člověk nikdy nedosáhne spokojenosti, protože neustále existuje někdo „lepší“, s nímž se můžeme srovnávat. V takovéto situaci již k uspokojení nepovede pouhé zvyšování materiálního standardu, ale uvědomění, že v daném bodě, kdy již máme dostatečné finanční zázemí na přiměřený život, je důležitější nikoli růst ekonomický, ale osobní. (Hauserová, 2004)

V kapitole Rodina jsem zmínila, že v důsledku společenských změn, ztratila rodina výhradní postavení v plnění velkého množství svých funkcí. Jednou z mála nenahraditelných funkcí rodiny, je kromě prvotní socializace emocionální podpora. Beck však při svém popisu rizikové společnosti upozorňuje, že tato nejistá forma společnosti nutí člověka své nejistoty a další emocionální prožitky zpracovávat individuálně bez pomoci rodiny. To podle Becka povede k nutnému přizpůsobení společnosti v oblasti poradenství, terapie, vzdělávání i politiky. (Beck, 2004, str.253-254)

Zamyslíme-li se, přijdeme na to, že současná podoba společnosti, s odstupem průměrně 10 let, již nese znaky zvýšených požadavků na vzdělání, poradenské a terapeutické služby i potřebné změny politické sféry, o nichž výše zmíněný Beck mluvil. Paradoxní realitou je však střet Beckovy teorie o otřesu emocionální funkce rodiny, s již zmíněnou labilní strukturou partnerských vztahů, založených na okamžité emocionální spokojenosti, místo dřívější jistoty trvalého zázemí rodiny.

Se zázemím a prostředím rodiny v oblasti životního stylu souvisí i další významná odlišnost oproti dřívějšku. Zatímco před několika desítkami let bylo například pro generaci tehdejších

čtyřicátníků nemyslitelné, že by se pouštěli do adrenalinových zážitků, dobrovolného dalšího studia, nové kariéry a dalších aspektů typických pro život mládeže, dnes je to zcela normální součástí života střední generace. Na příčině je **trend „věčného mládí“**, který již několik let ovládá společnost vyspělých zemí. Dospělí a mládež se ocitají v takovém souladu jako nikdy předtím. Starší generace se od svých potomků učí, jak se oblékat, poznávat nové technologie, jak přemýšlet a jakou hudbu poslouchat.

Tomuto trendu bychom kromě jiného mohli říkat i socializace naopak, kdy se starší generace nápodobováním svých potomků snaží uspět v současné společnosti. (viz Seelingová, 2000; Kubátová, 2010, str. 228; Lipovetsky, 2002)

K odlišnostem a druhům životního stylu bývá autory, mezi něž patří i Kubátová (2010), řazen například venkovský a městský životní styl.

Město je obecně charakterizováno rychlostí, spěchem, anonymitou, vyšší vybaveností průmyslem i dalšími službami, přeplněností apod. Venkov bývá definován jako pravý opak města, spojený s vyšší emocionalitou vztahů, klidnějším a rozvážnějším plynutím času a podobně. Toto jsou však jen definice, snažící se poukázat na nejzásadnější možné odlišnosti venkova a města. V posledních desetiletích, se venkov v důsledku modernizace společnosti a oboustranné migrace obyvatel mezi venkovem a městem, velmi začal přibližovat charakteristikám města. Přesnou definici venkova však budeme hledat jen velmi obtížně. Důvodem může být nejen zmíněná změna venkova směrem k charakteristikám města, ale i nedostatek odborníků, zabývajících se venkovem, jako samostatným objektem zájmu.

Tradiční venkov byl závislý na zemědělských cyklech, které řídily veškerý život. Ona idealizovaná podoba venkova, jak je nám prezentována v umění (literatura, malířství,...), se neřídila časem hodin, ale zemědělskými cykly, které nelze nijak urychlit ani ovlivnit. O idealizované podobě můžeme mluvit proto, že venkov nebyl nikdy přímo takový, jak ho prezentují umělci typu Rousseau. Ti si ho museli „násilně“ přizpůsobit, aby představoval onu romantickou krajinu, s pohodovým životem lidí bez starostí a stresu, který je dnes naším každodenním standardem, řízeným hodinami v každé minutě i sekundě. (viz Borscheid, 2007, či Blažek, 1998 a další)

Obvykle používané definice venkova se často odvíjí právě od dříve tradičního zemědělského způsobu života, který již není aktuální. Maříková (2007, str. 111-112) uvádí, že zatímco v roce 1843 žilo a pracovalo zemědělským způsobem života na venkově 80% obyvatelstva ČR, začátkem 20. století už jen polovina a na konci pouhá čtvrtina.

Od přelomu 20. a 21. století dochází opět k nárůstu počtu obyvatel venkova, především díky tendencím mladých rodin, přesídlit do pro rodinu klidnějšího prostředí venkova. I přes tento nárůst však význam zemědělství stále upadá, protože v důsledku rozvoje průmyslu v tomto odvětví pracuje stále méně lidí.

Lidé, žijící dnes na venkově by se tedy dle výzkumu Herové dali rozdělit do čtyř kategorií životního stylu:

- Tradiční venkovský styl, charakteristický domácím hospodářstvím, prací na poli či velké zahradě.
- Životní styl rodin, pěstujících u rodinného domu vlastní zeleninu, případně chovajících drobné zvířectvo jako slepice, králíci apod. pro vlastní potřebu.
- Obyvatelé bez hospodářství, kteří tráví většinu času ve městě, kde pracují a mají přátele.
- Lidé toužící po životě v souladu s přírodou, ve zdraví a v klidu.

Za tradiční považuje svůj styl života pouze 20% dotázaných, z větší části spíše starších 65 let. Život v rodinném domě popisuje polovina respondentů různého věku. Většinu času tráví ve městě asi 30% respondentů, převážně mladšího věku od 18 do 34. Tento poměr lze vysvětlit zastoupením studentů, kteří ve městě studují. Až 14% lidí žije na venkově kvůli zdravějšímu prostředí a přírodě. (Herová, 2007, str. 86-87)

Výše zmíněné změny venkova směrem k charakteristikám města bychom mohli demonstrovat například odlišností výsledků Kadertova výzkumu, který v letech 1967-1994 zkoumal změny životního stylu na slovenském venkově. Kadert uvádí, že úloha žen na venkově je spojena především s domovem a péčí. Ve volném čase se například vzájemně setkávají v domácnostech a mluví o událostech v obci. Muži naopak část volného času po práci tráví společně v hospodě, kam žena chodí pouze, aby ho odvedla domů. (Kadert, 2004)

A zde právě spatřuji rozpor se současnou realitou venkova. Z vlastní zkušenosti vím, že čas trávený v restauračním zařízení již není pouze charakteristikou mužů. Samozřejmě stále platí, že muži rádi zajdou s přáteli po práci na pivo, avšak ženy se dnes již běžně účastní například večerních setkání přátel v tomto prostředí společně se svými muži.

Protikladem výše nastíněného příkladu bychom mohli nazvat znaky, kterými Simmel (2003) definuje město. Tyto znaky jsou dle Simmela typické především pro velkoměsto, které se v mnohém liší od menších měst a venkova. Na venkově je dodnes i přes výrazné změny poměrně časté, že se lidé setkávají na společných oslavách, při běžných denních aktivitách a především se „důvěrně“ navzájem znají. Podobné charakteristiky lze očekávat i na menších městech, kde lidé mají čas a možnost poznat blíže lidi, se kterými se běžně setkávají.

Tato „důvěrnost“ však pro tyto lidi znamená i jisté omezení, představované silnější sociální kontrolou v podobě „neustálého dohledu“ rodiny, přátel, sousedů, ale mnohdy i církve apod. Tato sociální kontrola je podle Simmela značně oslabena právě ve velkoměstech, typických jistou anonymitou, racionálním zaměřením, vnímáním každodenního života prostřednictvím peněz a častou lhostejností k mezilidským vztahům a životům lidí v okolí.

4 Rodinné trávení volného času a jeho překážky v současné společnosti

Rozmach průmyslu, služeb a obecně technologický pokrok, vede již nějakou dobu k situaci, že lidé již dnes nejsou nuceni trávit většinu času zemědělskými, ale ani dalšími činnostmi, které dříve byly nutné k zajištění základních potřeb. Vzhledem k tomuto zjednodušení a především zrychlení života, zbývá podle výzkumů lidem čím dál více volného času.

Důkazem je i Hájkem uváděný fakt, že v devadesátých letech klesla hodinová pracovní dotace velké části pracujících z 53 hodin na dnes nejobvyklejších 40 hodin týdně. (Hájek 2008, str.39)

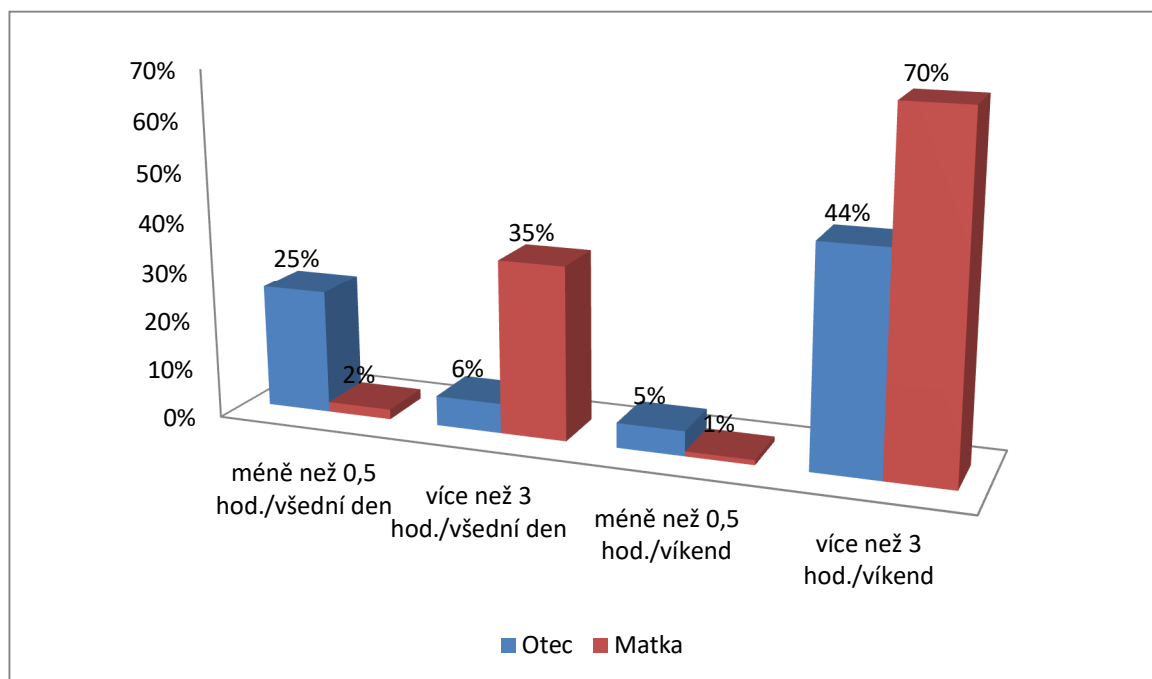
Stejnou rychlostí se však rozvíjí i nabídka volnočasových aktivit, které mají tito lidé k dispozici. A právě tato nepřeborná nabídka je z mého pohledu problémem. Zatímco dříve lidé většinu času trávili zajišťováním běžných denních činností jako zaměstnání, péče o hospodářství a domácnost apod., ve zbývajícím čase měli jen pár možností, jak tento čas trávit, dnes mohou nebo možná spíše téměř musí lidé vybírat z až příliš velké nabídky nejrůznějších činností.

Před několika desítkami let většina dětí navštěvovala pouze omezené spektrum zájmových aktivit, kam patřily především sportovní oddíly jako fotbalový a hokejový klub, pionýrské a skautské oddíly apod. Pokud se chtělo dítě některé z těchto aktivit účastnit, mělo ve svém okolí nejčastěji na výběr pouze z jednoho oddílu v daném odvětví, kterých nebylo mnoho. Rodinný volný čas, který byl ještě omezenější vzhledem k vytiženosti rodičů, byl velmi často naplňován společnými aktivitami na zahradě, v domě či občasnými výlety. Dnes jsou však děti zaplavovány nespočetným množstvím nejrůznějších aktivit od několikanásobně většího počtu sportovních klubů a oddílů, přes nejrůznější umělecké aktivity typu hudebních, tanečních či výtvarných činností apod., z nichž si dítě samo neumí zodpovědně vybrat. Dalším úskalím dnešní koncepce volnočasových aktivit zprostředkovaných organizacemi je v tom, že tyto organizace ve snaze umožnit rodičům trávit společný volný čas se svými dětmi, pořádají čím dál častěji společné akce pro rodiče a jejich děti. Rodina s více dětmi se tak ocitá ve složité situaci, kdy musí volit, kterému z dětí umožní takovou akci s rodiči navštívit. Ve stejné situaci jako tito rodiče se ocitají i samotné děti navštěvující více zájmových kroužků a organizací, které jsou nuceny volit, která z nabízených akcí je pro ně prioritní. K těmto všem nabídkám se ještě samozřejmě přidává fakt, že i rodiče mají své povinnosti, záliby a priority, které se snaží skloubit s jednotlivými členy rodiny tak, aby byli všichni členové rodiny v rámci možností spokojeni.

K této přemíře nabídek ze strany volnočasových organizací apod. se velmi často u současných rodičů, především matek staršího věku, přidává i tlak situace, jež odborníci nazývají tzv. „sendvičovou generací“. Tato generace starších dospělých je charakteristická péčí nejen o své odrůstající děti, ale i stárnoucí rodiče. V předchozích generacích představovali právě prarodiče a především babičky, které odcházely do důchodu v plné síle, opěrnou sílu rodiny v otázkách péče o děti a zajištění volného času dětí v době pracovního vytížení rodičů. Důvodem, proč prarodiče postupně přicházeli o svou funkci pomocného pečovatele a představitele moudrosti, je stárnutí populace v důsledku oddalování rodičovství do pozdějšího věku, stejně jako odsouvání odchodu do důchodu. Současní prarodiče jsou tedy z těchto důvodů často průměrně o 10 až 20 let starší. Zároveň jsou současní prarodiče mnohem déle pracovní vytížení nejen z důvodu státní politiky, ale i nutnosti získávat finanční prostředky. Dalším důvodem, proč v současné době tráví mnozí prarodiče méně času s vnoučaty než dříve, je již zmíněná diskontinuita rodiny a další její charakteristické změny struktury. Zatímco dříve žily rozšířené rodiny společně ve vícegeneračních domech či v jedné obci nedaleko od sebe, současné rodiny žijí odděleně ve vlastních bytech a domech a není žádnou výjimkou ani situace, kdy mladí rodiče s dětmi žijí ve zcela jiném městě či dokonce státě, než prarodiče a zbytek rodiny.

Paradoxně i přes veškeré uvedené změny a fakta, stoupá počet aktivních seniorů, kteří již nejsou zaměstnaní či dochází do zaměstnání jen nárazově. Právě na tyto seniory se zaměřuje rozvíjející se speciální odvětví volnočasových aktivit. Povšimneme-li si, kolik aktivit dnes provozuje dospělý pracující člověk, senior či dítě, musíme si položit otázku, kam se ztrácí onen volný čas, o jehož nárůstu odborníci mluví.

Množstvím času, který jsou čeští rodiče schopni věnovat svým dětem, se v roce 2011 zabýval například výzkum Národního Institutu Děti a Mládeže ČR. Dle výsledků tohoto výzkumu, znázorněných v Grafu 1, rodiče ve všední den i o víkendu věnují svým dětem odlišné množství času dle pohlaví. 25% otců tráví se svými dětmi ve všední den méně než půl hodiny, zatímco 35% matek věnuje svým dětem více než 3 hodiny všedního dne. O víkendu se poměr času mezi matkami a otci razantně srovnává.

Graf 1: Množství času věnované rodiči dětem

V první kapitole jsem zmínila, že aktivity volného času dítěte by měly respektovat určitý biorytmus. Ten však není jen otázkou času dětí a mládeže, ale odráží se i v duševní a fyzické pohodě dospělých. Vzhledem ke zmíněnému faktu, že dospělí mají v důsledku velkého množství pracovních i rodinných povinností výrazně méně volného času, měli by se o to naléhavěji naučit si tento čas hájit a trávit ho smysluplně.

Rodina je, jak už bylo zmíněno, prvním socializačním prostředím člověka, v němž se utváří jedincova osobnost, návyky a sklony k budoucímu způsobu života a životnímu stylu. Z pohledu životního stylu je pro tuto práci nejdůležitější oblastí trávení volného času. A právě životní styl a s ním i způsoby trávení volného času rodin ovlivňuje mnoho faktorů. K těmto faktorům můžeme řadit tři oblasti rodinného prostředí, kterými jsou:

- **DEMOGRAFICKO - PSYCHOLOGICKÉ PROSTŘEDÍ** zahrnující celkovou strukturu rodiny (věk, pohlaví, úplnost,...) a stabilitu rodinných vztahů.
- **MATERIÁLNĚ-EKONOMICKÉ PROSTŘEDÍ** založené na základě profese rodičů, materiálních i sociálních životních podmínkách rodiny, přístupu rodiny k technickému vybavení vč. prostředků volného času jako jsou hry, knihovna, sportovní potřeby, apod.

- KULTURNĚ-VÝCHOVNÉ PROSTŘEDÍ ovlivňuje kromě již zmíněných faktorů především hodnotová orientace a vzdělání rodičů, životní styl rodiny včetně způsobů trávení volného času jako způsob a množství využití médií, využití nabídek volnočasových zařízení a cestování apod. (Kraus, 2014, str. 86-87)

Právě vliv rodinného prostředí na volný čas je předmětem této práce.

Volný čas rodiny je bohužel výrazně ovlivňován socioekonomickou situací. Rodiny jsou v některých případech nuceny k volbě mezi výdaji za nezbytné náležitosti v podobě jídla, bydlení a zdravotní péče, před kulturně - rekreačními náklady na nové oblečení, dovolenou, záliby apod. Výzkum Krause a Jedličkové z roku 2007 ukázal, že až 60% z 500 dotázaných rodin volí dokonce i mezi kvalitou a druhem potravin dle výhodnosti ceny. Paradoxním opakem jsou rodiny, žijící na druhém okraji spektra společnosti. Tyto rodiny disponují nadměrným blahobytem a dochází v nich často k tzv. „zpeněžování dětství“. Jde o finanční kompenzaci času a pozornosti rodičů, o níž jsem se již zmiňovala. (Kraus a Jedličková, 2007 In Kraus 2015 str. 32)

Tentýž výzkum ukazuje, že radikálně ubývá rodin, které by společně trávily, byť i jen běžné okamžiky například u jídla, při kterých si jednotliví členové rodiny mají možnost sdělit vzájemně své zážitky, pocity apod. V tomto výzkumu uvedlo 43% dotázaných rodin z 500, že se sejdou alespoň 1 krát denně. 15 % rodin pak využívá možnost společného trávení času pouze o víkendu. Tato zjištění potvrzují fakt, že současné rodiny již nežijí spolu, nýbrž jednotliví členové žijí pouze vedle sebe.

Vzhledem k vlivu socioekonomické situace rodiny na pracovní vytíženost jednotlivých členů se od této situace odvíjí samozřejmě i množství a druh volnočasových aktivit, včetně životního stylu obecně.

Důkazem, že pracovní vytíženost může být příčinou rozpadu rodinného života, je například výzkum Sociologického ústavu ČAV s názvem Hodnoty, postoje, chování. (Plecitá, 2013) Zmíněný výzkum dokazuje, že až 80% mužů a 61 % žen v České republice nemá po příchodu z práce dostatek energie na další dobrovolné aktivity. Nadpoloviční většina (přes 60%) českých mužů a žen i ve volném čase řeší pracovní záležitosti. Přes 30% dotázaných rozptylují od práce rodinné záležitosti.

Rozdíly vlivu socioekonomické situace na volný čas rodin se projevuje například v porovnání úplných rodin s rodinami neúplnými. Úplná česká rodina je ve většině případů dvoupříjmová, což zajišťuje částečně možnost partnerů, podělit se nejen o povinnost finančního zajištění rodiny, ale i o volný čas. (Kraus a kol., 2015)

Výše uvedené faktory jako socioekonomická situace, časové možnosti rodin, a další podmínky (možnosti aktivit v okolí atd.) mají samozřejmě za následek i značný rozpor mezi reálnou podobou volného času rodin a jejich přáním.

Výzkumy prováděné Sakem ukazují, že generace mladých lidí se v posledních letech a desetiletích spíše než aktivním trávením volného času s potenciálem rozvoje osobnosti, společenských kontaktů apod. (sebevzdělávání, sport, kulturní aktivity atd.) zabývá komunikací po síti, návštěvami restauračních zařízení, případně výdělečnou pracovní činností. (Šoltésová, 2013, Sak, 2000)

Nejčastějším pasivním trávením volného času rodiny je, jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole o volném čase, sledování televize. Tato aktivita je nejvíce preferována v rodinách bez ohledu na sociální postavení rodiny. Současně lze však konstatovat, že se zvyšující se socioekonomickou úrovní rodiny se zvyšuje i množství společného volného času, který rodiče a prarodiče s dětmi tráví aktivně, což dokazují i výsledky výzkumů Krause a kolektivu z roku 2015.

Specifickým znakem rodiny, podle něhož poznáme množství a kvalitu společně tráveného volného času, je specifický slovník členů rodiny vypovídající například o kvalitě vztahů a situaci v rodině. Tento specifický slovník vzniká kromě jiného i prostřednictvím společně sdílených prožitků a rituálů rodiny (členů vzájemně). Společný zážitek totiž vytváří v myslích a slovníku účastníků asociaci ke vzpomínce spojenou s daným gestem, slovem, výrokem či situací. Tato asociace je pak vyvolána tímto slovem, situací apod. či jejím naznačením. Komunikace na téma těchto asociací v rodině bývá pro vnější pozorovatele nesrozumitelná. Tvorba těchto společných zážitků, a tím společného slovníku, je jedním ze smyslů společného volného času.

Hájek (2008) dokonce uvádí, že společné volnočasové aktivity dětí a jejich rodičů mají výrazný výchovný dopad.

I rodinná komunikace, se stejně jako ta celospolečenská, bohužel postupně přeměňuje směrem k symbolice prostřednictvím SMS zpráv a dalších sociálních sítí, umožňujících udržovat kontakt s blízkými na kratší i delší vzdálenost. Jestliže spolu tedy členové takové

rodiny komunikují, omezují se na strohá sdělení, bez ohledu na důsledky jejich slov na straně posluchače. To může vést k nedorozuměním a především konfliktům uvnitř rodiny.

Nejtradičnější volnočasovou aktivitou nejen dětí již v historii byla a vždy bude **hra**. Způsoby hry a podoba hraček se však v průběhu času v důsledku rozvoje průmyslu a společnosti mění. Dřívější generace našich babiček mají na volný čas a jeho trávení jistě zcela jiný názor než generace současné, jež tráví velké množství času před počítači a další technikou s nejrůznějšími PC hrami a dalšími aktivitami, o jejichž přínosu bychom mohli vést náročnou diskusi.

Další aktivitou, která vedle hry jako volnočasové aktivity provází celý lidský život, je práce. Kapitola o rodině se kromě jiného zabývala i rozdělením práce v rámci rodiny. V tomto pojetí šlo ovšem především o rozdělení činností mezi partnery a nebyla zde zmíněna práce dětí. Výchovné vedení dětí k práci je velmi důležitou součástí rodinné i školní výchovy. Každé dítě by se mělo logicky v rámci svých možností podílet na potřebných pracích v rámci rodiny i mimo ni. Nejmenší děti mohou například udržovat pořádek ve svých hračkách a s postupným zráním a vývojem se dítě může ujímat složitějších povinností. Významnou možností jak u dětí podporovat vztah k práci jsou nejrůznější zájmové činnosti rukodělného i přírodního charakteru, během nichž se dítě učí pečovat o vlastní věci i pracovat ve prospěch druhých. Prvotním prostředím, kde dítě vztah k těmto činnostem získává, je rodina a společně trávený volný čas.

Myslím, že současnou moderní společnost, a mám dojem, že nejen tu velkoměstskou, vystihuje těchto pár myšlenek z obsahu dětského románu.

„Rádio, televize, noviny den co den poukazovaly na všechny přednosti různých moderních vymožeností šetřících čas a donekonečna je velebily, neboť právě ony měly člověku v budoucnu zajistit dostatek prostoru pro „opravdový“ život. ...Pod tím zářily světelné nápisy: Kdo šetří čas, žije lépe! Ale skutečnost byla úplně jiná. Pravda je, že ti, co skrbili s časem, chodili pěkněji oblečení než ti, co neskrblili. Vydělávali víc peněz a mohli také víc utrácet. Ale měli mrzuté tváře, unavené, roztrpčené tváře. ...Neměli nikoho, kdo by jim naslouchal, nebo je dokonce rozveselil. A i kdyby se někdo takový našel, je téměř jisté, že by za ním nešli, aby jim naslouchal - ledaže by to dokázal šup šup během pěti minut. Jinak by něco takového pokládali za ztrátu času, neboť byli přesvědčeni, že i hodin volna, které měli,

musí plně využít, aby jim poskytovaly bez jakéhokoli zpomalování tempa tolik zábavy a uvolnění, kolik je jen možné. ...Snít o něčem bylo málem, jako dopouštět se zločinu. A ze všeho nejvíce tito lidé nesnášeli ticho. V tichu je přepadala úzkost, protože tušili, co se ve skutečnosti stalo s jejich životem. ...Jako by nikdo nepozoroval, že si ve skutečnosti něco jiného, cenného odpírá, zatímco šetří čas. Nikdo nechtěl přiznat, že jeho život je stále chudší, jednotvárnější, a že je v něm stále více chladu. Kdo to pociťoval neobyčejně zřetelně, byly děti. Neboť ani pro ně teď nikdo neměl čas. ...A čím více lidé s časem skrbili, tím ho měli méně.“ (Ende, 2005, s. 60-63)

Doufejme, že životní styl, který dnes žijeme, nepovede jednou k úplně stejným důsledkům jako v tomto příběhu. Prostředkem k tomu, aby se tak nestalo, by mohlo být uvědomění, že čas, který nám zbývá, je vzácný. Měli bychom si ho tedy chránit, ale nikoli do zásoby, nýbrž s ním hospodařit ve prospěch přínosných zážitků s lidmi kolem nás a hlavně dětmi, které musíme naučit, že finanční zajištění je sice důležité, ale správně prožitý volný čas s nejbližšími je k nezaplacení.

5 Empirická část

5.1 Východiska a cíle empirického šetření

Výzkum rodiny je značně obtížný. Hlavní příčinou jsou především etické zásady, vycházející z přihlédnutí k intimnímu charakteru této sociální skupiny. Situaci neulehčuje ani v poslední době čím dál víc zdůrazňovaná ochrana osobních údajů. Přes všechny zmíněné překážky a mnoho dalších, vzniklo v poslední době několik výzkumů rodiny s různým zaměřením. Jedním z nich je například výzkum profesora Krause a kolektivu z roku 2015 s názvem Životní styl současné české rodiny. (Kraus a kol. 2015)

Cílem empirické části práce je objasnění otázky, jak české rodiny vnímají a tráví volný čas.

Za tímto účelem byly stanoveny tyto **dílčí cíle**:

- 1) Zmapovat, jak současné české rodiny tráví volný čas.
- 2) Zmapovat, jaký vliv má vzdělání a především pracovní vytížení rodičů na volný čas rodiny.
- 3) Zjistit, jak zájmové aktivity dětí, ovlivňují volný čas rodiny.
- 4) Zmapovat, jak se změnilo trávení volného času rodin v průběhu generací z pohledu dnešních rodičů.

Na základě uvedených cílů práce byla stanovena **hlavní výzkumná otázka (HVO)** a z ní vycházející **dílčí výzkumné otázky (VO)**:

HVO: Jak české rodiny vnímají a tráví volný čas?

VO1: Jak současné české rodiny tráví volný čas?

Východiskem první výzkumné otázky (VO1), je a priori má domněnka, že současné rodiny tráví společně pouze minimum času. Dále se domnívám, že čas, který rodiny tráví společně, má především aktivní charakter. Zmíněnou domněnku, založenou také na výsledcích výzkumu profesora Krause a kolektivu (2015, str. 147-164), bych ráda ověřila tímto výzkumným šetřením.

VO2: Jaký vliv má pracovní vytížení rodičů na volný čas rodiny?

Předpokládám, že současní rodiče jsou ve snaze adekvátně zajistit rodinu častěji a více zatížení pracovními povinnostmi, v důsledku čehož tráví méně času s rodinou. Tento

předpoklad se opírá například o tvrzení uvedená v již zmíněné publikaci profesora Krause (Kraus, 2015, str. 147-156) a výzkumu Sociologického ústavu Akademie věd s názvem Hodnoty, postoje, chování (Plecitá, 2013). Vyšším pracovním zatížením je v tomto případě míněno, že rodiče jsou v pracovním procesu vázáni minimálně po dobu 8 hodin a čím dál větší část rodičů si plní své povinnosti i mimo tuto pracovní dobu, ať už na pracovišti, či například doma. Po odečtení veškerého času vázaného, jako je často se vyskytující dojíždění do zaměstnání, péče o domácnost apod., zbývá jen velmi málo času, který by rodiče mohli věnovat společným aktivitám se svými dětmi.

VO3: Jak zájmové aktivity dětí ovlivňují volný čas rodiny?

Předpokládám, že rodiny s dětmi navštěvujícími pravidelné zájmové aktivity, jsou dle mého názoru více časově zatíženy v důsledku náročných tréninků a vystoupení dětí. Tento předpoklad bych ráda ověřila v rámci tohoto výzkumného šetření. Podkladem pro tento předpoklad, jsou výsledky výzkumu profesora Krause a kolektivu z roku 2015, jež prokázal, že české děti tráví v zájmových aktivitách nejvíce času z celé Evropy.

VO4: Jak se změnilo trávení volného času rodin v průběhu generací z pohledu dnešních rodičů?

5.2 Výzkumné metody

Pro empirické šetření jsem zvolila design kvalitativně zaměřeného výzkumu prostřednictvím časového snímku a následného strukturovaného rozhovoru.

V první fázi výzkumného šetření byli respondenti požádáni o zhotovení 7 až 14 denního **časového snímku**. Účelem tohoto šetření bylo získat co nejobjektivnější fakta ohledně aktivit realizovaných v rodině a údaje o množství času, který rodina tráví společně.

Další krokem bylo porovnání takto získaných faktů s informacemi získanými pomocí **strukturovaného rozhovoru**.

5.3 Výzkumný vzorek

Respondenti pro empirickou část byli vybráni na základě několika charakteristik.

Prvním kritériem pro výběr do výzkumného vzorku bylo alespoň jednoho dítěte v rodině ve věku od 6 do 15 let, tedy nejčastěji již navštěvující základní vzdělávání. Toto časové rozmezí jsem zvolila proto, že děti po nástupu do základního vzdělávání, by měly být dostatečně fyzicky, psychicky i sociálně rozvinuty a tudíž schopny se plnohodnotně zapojit do rodinných aktivit.

Druhým důvodem výběru tohoto věkového rozmezí byl předpoklad možného zapojení dětí od 6 let do zájmových aktivit.

Dalším, především technickým kritériem výběru výzkumného vzorku, byla ochota respondentů se účastnit zhotovení časového snímku i následného rozhovoru. Vzhledem k náročnosti časového snímku kladené na respondenta a subjektivně osobnímu charakteru rozhovoru s účastí souhlasilo pouze 6 rodin.

Jako dotazovanou osobu jsem mezi členy rodiny zvolila matku. Důvodem, proč byly osloveny právě matky, je obecně větší komunikativnost žen, umožňující získání více informací potřebných pro zodpovězení otázek výzkumu. Matky jsou také obecně řečeno centrálním bodem chodu domácnosti a tím pádem i řízení rodinného času, o kterém mají nejpresnější přehled.

Vybrané rodiny jsou z různého socioekonomického a částečně i demografického prostředí. Tato individualita výzkumného vzorku by ve spojení s otevřeností výzkumné techniky rozhovoru mohla umožnit porovnání případných podobností v pestrosti získaných informací.

Pro další práci s informacemi uvádím několik údajů o vybraných rodinách, včetně zájmů členů rodiny očima matky.

Jednotlivé rodiny jsou označeny kódem RS1 až RS6 dle jejich pořadí a křestním jménem respondentky, což zaručuje anonymitu rodin a zároveň snadnou identifikaci v rámci zpracování.

RS1 - Dagmara

Pětičlenná rodina zahrnuje paní Dagmaru (41 let), jejího manžela (39 let) a tři dcery ve věku 13, 10 a 7 let. Rodina žije v rodinném domě v klidné části nedaleko centra menšího města o velikosti přibližně 5000 obyvatel. Rozšířená rodina žije mimo toto město. Paní Dagmara vystudovala střední školu ekonomického zaměření, kterému se již nevěnuje. Dnes podniká na půl úvazku v oblasti služeb jako kosmetička. Manžel paní Dagmary momentálně dokončuje vysokoškolské vzdělání a je zaměstnán jako vedoucí dopravního inspektorátu Policie ČR.

Zájmy členů rodiny: *otec*: pořádání společenských akcí (ples, vánoční besídka), veteráni automobily, motocykly, studium VŠ, procházky, manželská setkávání; *matka*: četba převážně historie, čtvrtletní vydávání farního zpravodaje, hra na trubku + hraní s dechovým orchestrem při ZUŠ, procházky, kolo, biblická hodina (setkávání na faře), modlitby matek, manželská setkávání *Dcera 13*: ZUŠ výtvarný obor, skaut, náboženství, sledování filmů, četba knih. *Dcera 10*: skaut, klávesy, náboženství, zpívání, hra, povídání se spolužáky na Messengeru. *Dcera 7*: skaut, náboženství, hudební příprava v ZUŠ, hraní si se sousedkou či spolužačkou, hra s panenkami

RS2 - Jana

Původně čtyřčlenná rodina, zahrnuje paní Janu (40 let), manžela (43let) a dceru (13 let). Starší syn (22 let) již bydlí s partnerkou ve vlastním bytě ve stejné vesnici. Rodina žije na menší vesnici ve dvougeneračním rodinném domě s rodiči paní Jany. Ve stejné ulici žije i bratr paní Jany se svými dětmi. K rodinnému domu patří malé hospodářství. Paní Jana vystudovala střední školu s maturitou - poštovní služby. Dnes pracuje na poloviční úvazek jako správce několika budov. Manžel paní Jany vystudoval střední školu a pracuje jako směnový mistr ve firmě vyrábějící stavební materiál.

Zájmy rodiny: Hasiči, mažoretky, četba, rybaření, fotbal, hokej

RS3 - Jitka

Čtyřčlenná rodina, skládající se z paní Jitky (38 let), jejího manžela (43 let), syna (6 let) a dcery (9 let), žije ve vlastním rodinném domě na okraji menší vesnice. Příbuzní paní Jitky žijí v obci, jejíž katastrální součástí je i bydliště paní Jitky. Paní Jitka vystudovala střední odbornou školu. Pracuje jako prodavačka v rodinném obchodě, který vlastní se svými rodiči. Manžel paní Jitky vystudoval také střední školu a podniká jako řemeslník (truhlář).

Zájmy rodiny: *Dcera* hraje na akordeon v ZUŠ, cvičí aerobik, tancuje a ráda vyrábí (ruční práce), *syn* hraje hokej, pro zábavu i fotbal, rád čte a sleduje pohádky, *otec* pravidelně ráno běhá, jezdí na kole a hraje fotbal, *matka* ráda čte (povede se hlavně večer) a zahrádkaří.

RS4 - Monika

Paní Monika (41 let) žije se svým partnerem (45 let) a dvěma syny ve věku 10 a 6 let v rodinném domě se zahradou v okresním městě. Oba partneři mají středoškolské vzdělání. Paní Monika je v současné době zaměstnaná v prádelně Fakultní nemocnice. Partner paní Moniky momentálně pracuje pro Inspektorát práce. Dříve byl zaměstnán například i v Mountfieldu, což se projevovalo na životě rodiny. Rodiny obou partnerů žijí mimo toto město.

Zájmy rodiny: *otec*: sledování sportovních, válečných a přírodovědných pořadů, práce se dřevem. *Děti*: fotbal, atletika. *Společné*: cyklistika

RS5 - Šárka

Rodina paní Šárky (42 let) zahrnuje dále manžela (48 let), dceru (15 let) a syna (8 let). Oba manželé mají středoškolské vzdělání. Paní Šárka pracuje na přepážce místní pošty a její manžel je zaměstnán jako dělník ve výrobní firmě se čtyřsměnným provozem. Rodina žije v panelovém bytě na sídlišti nedaleko centra okresního města.

Zájmy rodiny: *Manžel* se dříve věnoval házené. *Syn* hraje florbal a s kamarády fotbal. *Dcera* dříve hrála florbal. Děti se dále zajímají o počítač a techniku.

RS6 - Katka

Paní Katka (32 let) má s manželem (35 let) syna (6 let) a dceru (2,5 roku). Oba rodiče dosáhli vysokoškolského vzdělání. Rodina žije v rodinném domě nedaleko centra okresního města. Paní Katka je v současné době na mateřské dovolené a její manžel pracuje jako konzultant pro IT firmu mimo město.

Zájmy rodiny: *Matka* se aktivně věnuje atletice včetně vedení dětské přípravy, kam bere i syna. *Otec* hraje basketbal.

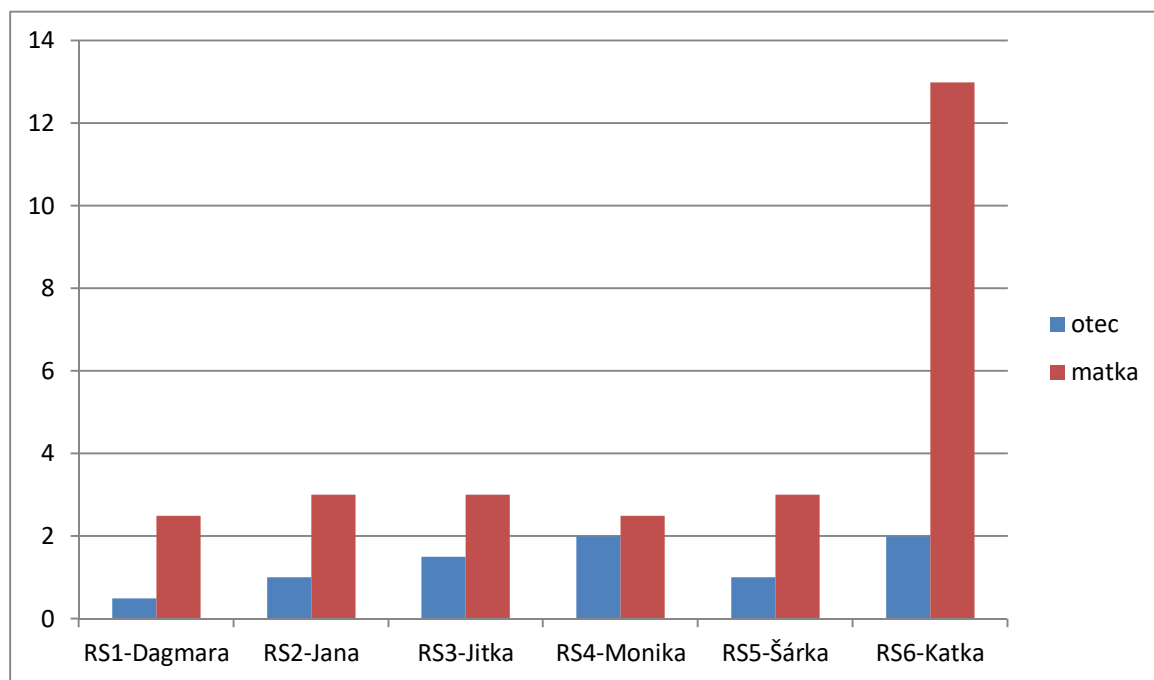
5.4 Průběh výzkumného šetření

Pro získání informací k výzkumnému šetření byl osloven okruh rodin z královehradeckého kraje s minimálně jedním dítětem ve věku 6-15 let. Rodiny byly seznámeny s tématem a metodami výzkumu. Z oslovených rodin bylo na základě kritérií vybráno 6 rodin, které byly požádány o zhotovení časového snímku v rozsahu minimálně 7 dní. Časové snímky v rozsahu 7 dní byly zhotoveny dle možností rodin v období od října 2016 do ledna 2017. V únoru 2017 pak proběhly strukturované rozhovory, jejichž realizace trvala od 45 do 90 minut.

V následující fázi výzkumného šetření bylo provedeno otevřené kódování získaných rozhovorů. Kategorie vzniklé tímto kódováním byly dále ověřovány a podpořeny srovnáním s časovými snímky rodin.

5.5 Výsledky šetření

Společný volný čas rodin se úzce váže na čas, který mohou rodině věnovat rodiče. Proto se první výzkumnou otázkou stalo mapování, kolik času tráví jednotliví rodiče se svými dětmi, popřípadě dokonce celá rodina společně. Je samozřejmé, že časový harmonogram rodin se v jednotlivých dnech odlišuje v závislosti na mnoha faktorech. Proto Graf 1 uvádí průměrné množství času, který jednotliví rodiče ve všední den věnují aktivně svým dětem.

Graf 2: Množství času rodičů s dětmi ve všední den

Na Grafu 2 můžeme vidět, že vybrané rodiny se nijak nevymykají z obecného trendu potvrzeného mnohými výzkumy, včetně výše zmíněného výzkumu Národního institutu pro děti a mládež z roku 2011.

Největší část dne leží péče o děti na ženě i přesto, že v zaměstnání většinou tráví stejné množství času jako muž. Zatímco ve všední den věnují ženy svým dětem v průměru minimálně 3 hodiny denně, čas věnovaný dětem otci se pohybuje v rozmezí 0,5 až 2 hodiny. Samozřejmě tyto statistické údaje, uvedené v Grafu 2, mohou být určitým způsobem zavádějící a mají svá úskalí. Důvody, proč především pracující matky i přes tento společenský trend tráví se svými dětmi ve všední den tak zdánlivě málo času jsou různé. K těmto důvodům patří především nezáměr dětí, trávit čas s rodiči a vytížení těchto dětí řízenými zájmovými aktivitami. V případě mužů je však nezpochybnitelné, že nedostatek času, který mohou trávit se svými dětmi a rodinou, je zapříčiněn pracovním vytížením, které

se stále v naší společnosti považuje za zcela běžné, z důvodu pozice muže jako živitele rodiny.

Toto tvrzení naplňují i výroky respondentek.

RS4-Monika „Je pravda, že když má teď přítel jinou práci, tak je to jiný. Když nám dělal tatínek v Mountifieldu, tak jsme ten čas spolu netrávili vůbec. To dělal víkendy i svátky. V týdně byl sice doma, ale zase když, já jsem byla v práci, tak jsme se vůbec neviděli. Kluci ho viděli jen přicházet, když šli spát, takže jen pomalu říkali dobrou noc. On si to teď užívá, že je vidí, že přichází třeba na půl pátou, když jde od sedmi, i když někdy tam musí zůstat dýl. A hlavně víkendy má volno a to dřív neměl. To jsme byli spolu tak jeden víkend měsíčně, a to si to zase chtěl užít. Takže já jsem většinou s klukama byla doma sama a musela jsem se sama i starat o jejich čas. Když už byl doma a chtěl si to užít, tak se někam jelo, ale i tak bych řekla, že je to teď lepší, že ten čas tráví s klukama.“

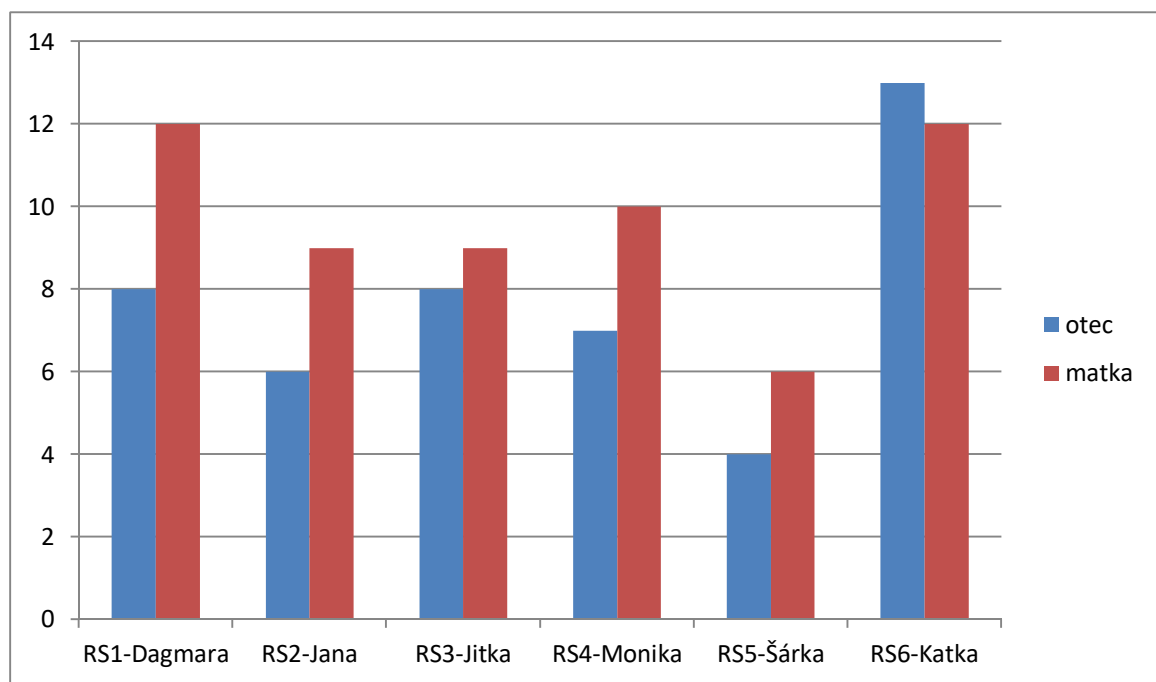
RS2-Jana „Tak u nás partner vydělává hlavně peníze. U nás partner vydělává, a zbytek dělám já, když mám jen půl úvazku. ...To on se jako zapojuje, když může tak se zapojí. Ale protože já jsem zas taková, a vím, že má náročnou práci, tak chci, aby měl potom spíš pokoj, a ať si jde po těch fotbalech, protože ho nechci zas ještě zatěžovat.“

RS5-Šárka „My se nesejdeme, nebo fakt jako minimálně. Manžel dělá na směny, takže se doma jenom míjíme a většinu času s dětma trávím já. S manželem se sejdeme maximálně v zimě na lyže a v létě na nějakou dovolenou. My se nesejdeme ani k jídlu, protože manžel ještě směnuje. Někdy se vidíme o víkendu, jenže kvůli čtvrtý směně má i ty víkendy pracovní. A ještě dělá jako OSVČ, takže doma je opravdu minimálně.“

RS1-Dagmara „Manžel je od rána do večera v práci, takže se moc do denních činností zapojit nemůže. Ale když už chvíli má, tak se snaží využít každé příležitosti dělat něco s námi. ...Manžel je mimo domov v práci dlouhodobě od 7-20h od doby, kdy se stal vedoucím tj. 8 let. Navíc začal studovat VŠ, takže dělá seminárky, diplomku, přípravu ke zkouškám, ... jedním slovem je s námi fyzicky, ale ne duševně, takže velmi chybí všem a hodně. Já jsem podnikatelka, takže si čas můžu řídit sama, a když jsou holky ve škole, tak mám v celku dostatek času dělat, co potřebuji a tak mám i dost času něco s nimi potom podnikat.“

RS3-Jitka „Zatím máme oba takové zaměstnání, že se můžeme každý den věnovat i dětem.“

O víkendu a dnech volna se ovšem tyto poměry radikálně zvyšují a vyrovnávají. V době volna dle výsledků zjištění tráví rodiče z oslovených rodin s dětmi v průměru 8 hodin, což dokazuje Graf 3.

Graf 3: Množství času rodičů s dětmi v době volna

Dalším kvalitativním faktorem času rodin je fakt, že rodiče si v mnoha případech péči o děti rozdělují dle svých možností a zájmů. K tomuto nepříliš ojedinělému jednání rodičů dochází především v oblasti zájmových aktivit dětí. Časový snímek i rozhovor v případě tří ze šesti rodin jasně ukázal, že otec se více angažuje v případě sportovních aktivit dětí, zatímco matky se svým dětem věnují v oblasti uměleckých zájmů a přípravy na vyučování.

Další oblastí, kterou v denním programu muži zastávají, je hlídání dětí v době, kdy matky provádí běžné činnosti k chodu domácnosti.

5.5.1. Co je vlastně volný čas?

Další kategorie, vzniklá při analýze získaných dat, definuje volný čas z pohledu respondentek. Na základě kódování v této tématické oblasti vznikla kategorie s názvem „**Bez povinností**“.

Tato kategorie je naplňována výpověďmi respondentek prakticky shodně a vytváří podkategorii, kterou bychom mohli nazvat, jako „**Nedostatek času**“.

RS1-Dagmara „*Tak asi jako pro spoustu lidí považuju za volný čas jakýkoli čas umožňující oddech od povinností. Svůj volný čas bych definovala větou: „Co děláš, to dělej rád.“ Nepředstavuju si přímo konkrétní aktivitu, spíš naladění na činnost. Ať děláme cokoli, měli bychom si to umět spolu užít. Třeba i práci na zahradě, úklid domácnosti, výlet na kole, do přírody, hry, apod. Prostě cokoli.“*

RS2-Jana „*To, že nemusíme nikam jet a nemusíme nic dělat. Protože pořád je co dělat, ale občas se najde chvilka volna, kdy je holka třeba na lyžáku, kluk už je pryč a já mám chvíli volno. ...Tak to je pro mě takovej ideálně strávenej čas s rodinou. Když nemusím nic a pořád něco děláme, slídíme, všude něco vidět a tak. „*

RS4-Monika „*To že nemusím chodit do práce. Prostě, když nejsou nutné povinnosti a nejde se do práce. Jediný je, že nejdete do práce no, a nemusíte nic dělat, jako doma nebo co se musí. Protože to jsou, když to vezmete, přijdete, děláte ty základní věci a o víkendu děláte, co nestíháte v tejdnu, že jo. Vaření, uklízení a dodělávky takový, co nestíháte no. ...Kdyby byl čas a možnosti, tak bych především chtěla se víc věnovat dětem, to určitě. Ne se tady šmrdlat v kuchyni nebo něco po baráku, ale víc se věnovat dětem. Je to znát, že není čas třeba se těm klukům věnovat.“*

RS5-Šárka „*My moc volnýho času nemáme. Ale definice volného času je pro mě dovolená, ... že můžu být v klidu a nemusím nic dělat. Společně jedeme třeba někam na výlet a tak.“*

RS3-Jitka „*Volný čas je pro mě ideálně výlet s rodinou. Třeba na kole nebo v zimě na lyže“*

5.5.2. Překážky ideálního trávení času

S definicí volného času z pohledu respondentů úzce souvisí kategorie s názvem „**Překážky**“ Tato kategorie popisuje příčiny, znemožňující respondentkám trávení času s rodinou podle jejich představ. Analýzou výpovědí respondentů vyplynuly při kódování subkategorie „**Peníze**“, „**Moc práce**“, „**Babička**“ a „**Technika**“

Subkategorie „**Peníze**“ je naplňována pocity respondentek, že více peněz by umožňovalo kvalitnější trávení času s rodinou.

RS2-Jana „*Nemůžu říct, že si žijeme špatně, ale kdyby bylo víc peněz a mohli jsme vyjet spolu ještě tak třikrát do roka na Seychely, Maledivy, tak by to taky nebylo špatný.*

To na mažoretkách slyšíme od jedné maminky s holkou, co jejich tatínek má autodopravu, že my třeba jedeme na jarní prázdniny do Liberce lyžovat, a oni jedou na týden Seychely a o podzimních třeba na Maledivy za teplem.,,

RS4-Monika „*Si říkám, kdyby člověk měl víc peněz, nemusel chodit do práce, tak by to bylo ideální, víc se jim věnovat. Buď budou peníze a budete chodit do práce a budete mít nějakou almužnu, no nebo bude čas, ale peníze budou scházet.*

To víte, že by jim člověk chtěl dát lepší život, ale asi bych musela buď vydělávat víc, abych platila uklízečku a já se víc věnovala dětem.“

RS6-Katka „*V ideálním případě by to chtělo víc peněz, abychom si mohli zařídit kdykoli cokoli, mohli někam vyrážet každý víkend a mohli si dovolit, co bychom chtěli. V létě je to takový náročnější v tom, že abychom mohli být každý týden někde, tak na to není no. Kdyby bylo víc peněz, bylo by to mnohem příjemnější.“*

Subkategorii „**Moc práce**“ definuje vytížení rodičů, které brání dostatečnému trávení času s dětmi.

RS4-Monika „*...když to vezmete, přijdete, děláte ty základní věci a o víkendu děláte, co nestíháte v tejdnu, že jo. Vaření, uklízení, a dodělávky takový co nestíháte no. ...Jako když přijdete ve tři odpoledne, nebo pondělky dělám do půl čtvrtý, tak to je za chvíli pryč no, ten čas. Nebo potom když jdete na to doučování, no to už vůbec. Takže ono moc času není. Nevím,*

jestli někdo má víc času, třeba to uměj ale, ... Ona ta hodina, nebo když jdete ven tak je to spíš dvě hodiny než jedna, někdy i dýl, záleží když.... Tak vám to potom chybí. “

RS3-Jitka: *„Hlavně práce. Když výjimečně nemusím být v krámě, tak je toho dost doma“*

RS5-Šárka *„Především je problém v tom, že nemám čas. My jsme tak vytížený, že ten čas prostě jako není. My tak jako o víkendu a jinak je toho času prostě málo. Já mám pocit, že by ten den měl mít aspoň 35 hodin, abychom to všechno jako stihli.,,*

Subkategorie „**Babička**“ se vyznačuje názorem respondentek, že případná pomoc prarodičů je silným faktorem lepšího zvládnání povinností a s tím související vyšší kvality času, věnovaného rodiči dětem i vlastního trávení volného času rodičů. Tato pomoc má však své limity například v ubývajících silách prarodičů

RS1-Dagmara *„Dřív, když byly holky menší, jsem hodně doplácela na to, že nemohly hlídat babičky. Moje máma ještě pracovala a druhá už byla starší. Ted', když je doma i moje máma, je holek na ní zase moc, ... “.*

RS4-Monika *„A jak říkám, my nejsme a nikdy jsme nebyli zvyklí, že by si babička vzala Pavlíka nebo Kubu, nebo prostě abychom měli čas sami pro sebe, nebo abychom někam šli my sami.*

...neměli jsme babičky...to nebyly ty hlídací babičky, abychom měli pro sebe s přítelem, nebo já sama volný čas....kdyby fungovaly babičky a kluci jezdili tam, tak budou mít i víc zážitků a člověk by měl i víc času. Ale bohužel tohle nemáme, takže nic. “

RS2-Jana *„My bydlíme s mýma rodičema, takže hlídání a pomoc s čímkoli jsme měla vždycky. U nás normálně takhle funguje, že děláme všechno společně s prarodičema a rodinou, jako brácha a tak. My jsme mohli dát syna k rodičům hned, jak to bylo možný. “*

RS5-Šárka *„...co se týká pomoci od babiček, tak já v tomhle problém nemám. Mamka mi hlídá, takže máme plně využitou babičku. Kdybych neměla babičku, tak nemůžu tohleto dělat. “*

Větší pomoc partnera by pochopitelně přivítaly všechny respondentky, kromě RS3-Jitka.

RS3-Jitka: „*V domácnosti myslím mám pomoci partnera docela dost. V domácnosti by měli fungovat oba rodiče a nám pomáhají pravidelně i obě děti*“

Poslední subkategorií překážek volného času je „**technika**“ a její rozvoj

RS1-Dagmara „*Neustálé odvádění pozornosti technikou a boj o vypnutí. ...a hlavně komunikace s kamarády přes sociální sítě apod.,... posunula bych technické vymoženosti o 10 let zpět. ...Od určitého věku si povídají už jen přes mobily či jiné technické „zmetky“*“

5.5.3. Jak rodiny tráví volný čas?

Důležitým dílčím cílem práce je kromě jiného zjistit, jakým způsobem tráví čas současné rodiny. Přestože a možná i vzhledem k tomu, že rodiče pocítují nedostatek volného času, dělí se trávení volného času současných rodiny, do několika kategorií. Jde o základní rozdělení na **sportovní a pohybové aktivity, kulturně poznávací aktivity, společenské akce, pasivní trávení času a práci kolem domu.**

Ke sportovním a pohybovým aktivitám, které oslovené rodiny uvádějí nejčastěji, patří **cyklistika**, kterou v rozhovoru zmínily 4 z 6 respondentek.

RS1-Dagmara: „*Podle počasí podnikáme různé vycházky či výlety pěšky nebo na kole do přírody, kde se mi hodně líbí.*“

RS2-Jana: „*Proto si myslím, že v našem okolí je tam možnost ideální, protože si za tepla dojedeš všude na kole a nepřejí se ti to.*“

RS3-Jitka: „*V létě se společně projedeme na kole, nebo na bruslích...*“

RS4-Monika: „*Ale když takhle v létě, tak většinou jezdíme na kolách, že jedeme třeba směr Smiřice, jak tam teď udělali cyklostezku,...*“

RS6-Katka: *Jinak v létě a za teplého počasí jedeme například na kolo odpoledne s nima.*

Další často zmiňovanou sportovní aktivitou je **lyžování**, které rodiny provozují spíše nárazově při plánovaných prázdninách apod.

RS1-Dagmara: „*Jezdíme společně na hory, ...*“

RS2-Jana: „*...Třeba teď jsme byli týden spolu na horách. Jeden den jsme si zalyžovali na Ještědu, další den na Javorníku, ...*“

RS4-Monika: „*Ale říkám, s Kubou jo, to jezdí na lyže. Nebo loni o prázdninách jsme byli všichni, že Kuba s tatškou lyžoval a Pavlík boboval, protože nechtěl zase na lyže Pavlík, aby šel do školičky, aby se to naučil. To říkám, že musíme ho donutit, protože to zase chci, aby kluci uměli lyžovat, aby měli nějaký základ.*“

RS5-Šárka: „*...S manželem se sejdeme maximálně v zimě na lyže, ...*“

V neposlední řadě patří k pohybovým aktivitám rodin i **procházky**, které jsou často spojeny s venčením rodinného psa. Ve všední den se však častěji venčení účastní pouze jeden z rodičů s dětmi a společné procházky probíhají spíše o víkendu a dnech volna.

RS4-Monika: „*...nebo nějaký takový volno, tak jdeme společně na procházku, že přítel řekne: „vykašli se na to“, jdeme společně na procházku.*“ „*... Přítel jedině, že jde s nima se psem...*“

RS3-Jitka: „*...a 3 až 4 krát v týdnu jdeme se psem na procházku. ... se psem chodí víc on*“

V časových snímcích (Příloha A) lze v případě těchto rodin vidět, že pravidelné odpolední venčení psa během týdne zajišťují především otec s dětmi, případně jedním z dětí.

RS2-Jana: „*Naše rituální činnost jsou procházky se psem po okolí. Dlouhý procházky se psem. U nás je vztyčnej bod společnýho času, pravidelný vycházky se psem.,*

RS1-Dagmara: „*Nedělní mše s procházkou sice nejsou u dcer tou nejoblíbenější aktivitou, ale chodíme společně pravidelně. ...Podle počasí podnikáme různé vycházky či výlety pěšky nebo na kole do přírody...*“

Dalším druhem činnosti rodin, jsou Kulturně poznávací aktivity, mezi něž řadím návštěvy kina, divadla, kulturních památek a podobně, ale i například festivaly.

RS5-Šárka: „*Já s nima jezdím pořád třeba do kina. Ted' jsme byli v Praze v divadle na Adamsových, jezdíme do akvaparku do Liberce, v zoologický jsme ted'ko byli. Snažím se, aby to bylo aktivní.*“

RS2-Jana: „*Třeba po hradech a zámkách, protože máme rádi památky, takže v létě jezdíme po nich. A pak si taky rádi vyjedeme na nějaký ten festák, ale to některý lidi neradi slyšej, žetřináctiletý dítě jezdí po festivalech.*“

S kulturním životem rodin úzce souvisí i účast na společenských akcích.

RS1-Dagmara: „*Jednou se jedeme všichni podívat na vystoupení jedné z dcer, podruhé na nějaké jiné, navštěvujeme různé akce skauta či fary. ...příležitostně se účastníme setkávání různých společenství, jako farní setkání, rodinný skauting, policejní společenské akce, akce ZUŠ atd.*“

RS2-Jana: „*A i tady ve vesnici se toho dost děje. Je tady dost spolků, co pořád něco pořádají a my se to účastníme, třeba ted' ten ples, za tejden maškarní, za čtrnáct dní ta relye, ze který sice nejsem nadšená, ale někomu se to líbí. Nebo třeba sportovní zápasy, jako fotbal a podobně. Jsou vesnice, kde je chcíplo a tady se pořád něco děje.*“

Třetím aktivním způsobem trávení času oslovených rodin, je práce kolem domu, která je v případě dvou oslovených rodin spojena se setkáním a spoluprací celé rozšířené rodiny.

RS2-Jana: „*Nebo taky společně děláme kolem baráku, jako sušíme seno a tak. To pak dělá taky celá rodina i s prarodičema, bráchou a jeho dětma. Nebo když chodíme do lesa na dříví. A práce kolem zvíře a prostě povinnosti, kde je potřeba co nejvíc lidí.*“

RS4-Monika: „*Tak jezdíme buď k mému otci. Většinou přítel říká: „tam se jde makat“. Ale klukům to nevadí. Takže tam se většinou jde kácet, sekat tráva, nebo tak, takže on rád třeba pomáhá v lese, nebo traktůrkem jezdí, protože to není malá zahrádka, takže tam chodíme sekat dědovi trávu nebo takhle pomáhat.*“

(RS4) „*Tak kluci si je tyhle jediný do pokojíčku sami s ním udělali, že brousili bruskou a tak. A teď jsou na to pyšní a vážej si toho, že se na tom podíleli.*“

K trávení času rodin patří i činnosti pasivního charakteru. K těmto aktivitám řadím tyto, níže uvedené kategorie, podpořené komentářem a výroky respondentek.

- **sledování televize (filmů)**

RS1-Dagmara: Ve všední den a sobotu pravidelně sleduje filmy a televizní vysílání pouze nejstarší dcera (13) v průměru 1,5 až 3 hodiny denně. V sobotu se sledování filmů věnují ve večerních hodinách všechny dcery přibližně 1-2 hodiny.

„...v zimě například společně sledujeme nedělní pohádky v TV, k čemuž nás vede asi především čas s nejmladší dcerou, ale díváme se rádi všichni.“ (přibližně 1 hodina)

RS2-Jana: Ve všední den sleduje dcera televizi přibližně 1-3 hodiny, dle aktuálního denního programu, s občasnou účastí rodičů.

RS3-Jitka: Ve všední den a v sobotu děti sledují televizi a filmy v průměru 1 hodinu denně dle denního harmonogramu za přihlížení rodičů., kteří dle situace sledují televizi ještě 1-2 hodiny. (Manžel častěji)

RS4-Monika: Ve všední den sleduje televizi ve večerních hodinách pouze otec. V pátek a sobotu ve večerních hodinách s matkou. O víkendu otec přes den sleduje pořady individuálně s oběma chlapci, za přihlížení matky.

RS5-Šárka: Rodina v časovém snímku neuvedla žádné sledování televize, ale během rozhovoru v obývacím pokoji sledoval syn pohádky.

RS6-Katka: Matka s dětmi sledují televizi v průměru hodinu denně a otec dle individuální situace. „*Já ráno s dětmi vstanu, nasnídáme se, ustrojíme, když nejde malej do školky tak chvíli koukáme na telku,...*“

- **návštěvy příbuzných a přátel**

RS1-Dagmara: „*Celoročně navštěvujeme babičky...*“

RS3-Jitka: „... neděli odpoledne většinou jdeme na návštěvu.“

RS4-Monika: „...tak jezdíme buď k mému otci,... Nebo potom jedeme k jeho (přítelevým) rodičům. A když se jede k těm rodičům, tak to je celodenní záležitost.“

RS6-Katka: „Já mám třeba ráda, i když se scházíme s babičkami a jsme všichni.“

- **pobyt na koupališti.**

RS5-Šárka: „...když je teplo, tak jsme většinu času u vody. Jezdíme do Boleslavi na koupaliště a jsme celý den jako u vody. My jako na nějaký ty túry nebo tak, to my nejsme.,,

RS1-Dagmara: „V zimě jsme více doma, a snažíme se najít společné aktivity. V létě jsme převážně na koupališti.“

Časové snímky v případě RS1-Dagmara a RS3-Jitka ukázaly, že rodiče navíc s dětmi večer hrají *společenské hry*.

RS3-Jitka: „V týdnu tak 2 až 3 krát navečer asi hodinku s dětmi a s tatškou (ten 1-2x) hrajeme kostky, karty nebo malujeme...“ V časovém snímku se projevil pouze jeden den, kdy byl přítomen i otec.

Společnou večeři celé rodiny uvádí jako pravidelnou příležitost se setkat během týdne v rozhovoru či časovém snímku pouze 3 rodiny. Další 3 rodiny se k jídlu z časových důvodů nesejdou s otcem, či jí dokonce každý člen dle svých potřeb. O víkendu společné jídlo uvádí 5 ze 6 rodin.

RS4-Monika: „Tak to, že udělám večeři, nebo o víkendu i oběd, to jíme a sedíme společně vždycky. Kromě toho když jedem od těch rodičů.“

RS3-Jitka: „...pak kolem 18 večere, to je doma už i tatka, ...“

S preferovaným způsobem trávení volného času prokazatelně souvisí i to, jak vnímají rodiny možnosti trávení času ve svém okolí.

Rodiny, preferující sportovní aktivity, pohyb v přírodě a kulturní památky, hodnotí možnosti ve svém okolí, jako dostačující. Naopak rodina, praktikující více konzumní a hektický způsob trávení času, ke kterému se dle mého názoru řadí například komerčně

založená zábavní centra typu multiplex, umožňující co nejrychlejší dostupnost více oblastí zájmu na jednom místě, s možnostmi ve svém okolí vyjadřuje menší spokojenost.

Jistou souvislost lze spatřovat i v dalších faktorech. Rodiny žijící na venkově, jsou například obecně více zvyklé, trávit čas pobytem venku.

Dalším faktorem, ovlivňujícím trávení času rodin, je rozdíl mezi životem v rodinném domě či sídlištním panelovém bytě a neodmyslitelný fakt, že s postupujícím věkem mnohé děti vyhledávají složitější formy zábavy a snižuje se jejich zájem, trávit čas s rodinou. Jako příklad uvádím výpovědi některých respondentek.

RS3-Jitka: *„Možnosti trávení volného času v našem okolí si myslím jsou dostatečné. Tedy podle toho, co děti požadují. Mým dětem stačí zahrada a pes. Na zahradě mají písek s hromadou hraček, a když jdu já nebo tatka dělat třeba na zahradě, tak jdou pomáhat. Hrají si se psem, na schovku, kopou do balónu, nebo jezdí na bruslích. Na zahradě rodinného domu může a mnohdy musí rodina dělat spoustu aktivit.“*

RS6-Katka: *„Myslím si, že Jičín je v tomhle celkem dobré místo, protože tu člověk najde přírodu i nějaké to sportovní a kulturní vyžití. Současně dnes pro většinu lidí není problém si kamkoli vyjet autem, když se nám zachce něco vzdálenějšího. Nám s dětmi zatím stačí hřiště s pískovištěm. Já taky, přestože bydlíme ve městě, velmi ráda využívám toho, že v teplém počasí vypustím děti na zahradu, kde můžou za zavřenou brankou být svobodně a běhat si tam a zpátky jak chtějí.“*

RS5-Šárka: *„Tak určitě je v tom rozdíl. Ty co žijou v baráku, tak mají tu zahradu, nebo můžou i ty děti pustit ven, že jo. Tak je to asi jiný, že jo. Tady není kam vylézt. ...Tady na sídlišti není kam to dítě moc pustit. Rozhodně to tu není nijak ideální pro trávení času s dětmi. ...Tak oni nejsou na nějaký památky, že jo. Možná kdysi Tereza, takže se dalo jezdit po nějakých hradech a zámkách, toho tady je jako dost, ale Filip určitě ne. On spíš vyhledává ty zábavní centra, že jo, co se někde děje a tak. Tady párkrát do roka vyjdeme s ním na tyhlety různé prolejšky, ale to je malý a ... „*

5.5.4. Jak se vzájemně ovlivňují zájmové aktivity dětí a volný čas rodiny?

Mezi dílčí cíle práce patří i otázka, jak zájmové aktivity dětí, ovlivňují trávení času rodiny.

První kategorií kódování, související s tímto cílem, je „**Nějaké zájmy mít musí**“

Kategorie zabývající se motivací rodičů, iniciujících zájmové aktivity u svých dětí přibližuje, že současní rodiče považují zájmové aktivity za samozřejmost. Hlavním důvodem je pocit potřeby pravidelné aktivity, jako prevence lenosti a nekvalitního trávení času dětí. Důkazem jsou výpovědi dotázaných rodičů, podložené časovými snímky, které utvořily kódovací subkategorii „**At' nesedí doma**“.

RS34-Monika, *...když byl Kuba ve školce, tak jsme ho chtěli dát na nějaký kroužek, aby měl nějaký zájem. Tak, že ho zkusíme dát na fotbal, protože to je taková klíčící aktivita, nebo pak ještě hokej. To jsme tam chvíli párkrát byli, a řval tam. Tak jsme řekli, že ale bude dělat nějaký kroužek, aby něco dělal,...* “

RS5-Šárka, *...Tys ho chtěla někam dát, tak jsem ho přihlásil na ten florbal, aby měl nějaký pohyb a pořád se neválel doma.* “

RS6-Katka *„Jakmile se u dětí vyrýsují nějaké specifické zájmy a dispozice k určitým schopnostem, dáme je na kroužek, který by je rozvíjel. Určitě půjde především o nějaký sport, aby se hýbaly, ale ještě nemáme vybráno, který to bude. Mohly by chodit například na tu atletiku, která rozvíjí obecný zájem o pohyb. Myslím, že těch kroužků budou mít i několik pokud budou chtít“*

RS1-Dagmara *„Od začátku jsme trvali na tom, že budou navštěvovat nějaký zájmový kroužek a snažili jsme se vysledovat, co jim jde a baví.“*

Druhou subkategorii, zabývající se motivací rodičů ve výběru zájmových aktivit dětí, je „**Záleží na jejich zájmu**“ Tato subkategorie analytického kódování ukazuje, že mnozí rodiče nechávají své děti, aby si zájmové aktivity vybraly samy. V některých případech má samozřejmě na rozhodnutí dětí vliv příklad z blízkého okolí, jako jsou vrstevníci, rodiče apod.

RS6-Katka „...Dál se to bude odvíjet podle toho, na co budou mít talent. Rozhodně nemyslím, že bychom nutili děti dělat určitý sport jen proto, že ho děláme my. Může dělat klidně judo, i když my ho nikdo neděláme. Třeba jednou bude chtít hrát na klavír.“

RS1-Dagmara „...S mažoretkami ale Anežka přišla sama, protože viděla jedno vystoupení spolku v rámci nějakých oslav a líbilo se jí to....“

RS3-Jitka: „Dcera sama přišla, že chce na něco hrát, jen jsem ji usměrnila na co. Chtěla hrát na housle, ale tak dokonalý hudební sluch nemá.“ „Tancování, aerobik i ruční práce si pak vybrala úplně sama“ „Syn si hokej vybral úplně sám,...“

RS4-Monika „...Tak potom sám přišel asi ve druhý třídě, že chce jít na fotbal. Myslím si, že ho inspirovali kamarádi,... Takže jako Pavlík by chtěl chodit, ale nechce na fotbal, to jsme se ho ptali, jestli nechce s Kubou,... nezám, ...ani jsme zkoušeli na tenhleten podzemní, ...ne, že chce dělat atletiku, běhat a skákat.“

RS2-Jana „Do sboru dobrovolných hasičů začala Magda chodit dobrovolně, protože měla vzor u bratra. Michal k tomuhle zájmu přišel díky tomu, že k dobrovolným hasičům patřím já i táta „,

Následující kategorie kódování „**Doporučil/a nám to...**“ dokazuje, že kromě vlastního přání dětí se rodič při výběru zájmových aktivit dětí, řídí i doporučením pedagoga, či osob z blízkého okolí.

RS1-Dagmara „Trochu nám samozřejmě napověděli i učitelé.“

RS3-Jitka: „...po doporučení učitelky ze ZUŠ, z hudební nauky přistoupila na akordeon.“

RS4-Monika „Paní učitelka mi říkala, ať ho někam dáme, že ho baví atletika a jde mu to.“

RS5-Šárka „Florbal hraje švagrová a doporučovala nám, že je to pro ty děti dobrý.“

Poslední motivací k výběru zájmových aktivit, je **zálibení ze strany rodičů**, což uvedla například paní **RS2-Jana**.

„K mažoretkám jsme Magdu dali ve čtyřech letech, protože se to vždycky líbilo mně. Učila jsem se v Kolíně a viděla jsem tam v rámci oslav pochodovat mažoretky a říkala jsem si, že pokud budu mít jednou holku, tak bych chtěla mít doma mažoretku.“

K naplnění dílčího cíle **„Jak zájmové aktivity dětí ovlivňují čas rodiny?“**, slouží kromě předchozích kategorií především odpovědi na stejně znějící otázku, která byla v rámci rozhovoru položena respondentkám.

Výsledkem získaných informací je, že jestliže dítě navštěvuje zájmový kroužek několikrát do týdne, znamená to často časové zatížení především pro rodiče. Důvodem je především doprava a doprovod dětí na nejrůznější tréninky, zápasy apod.

RS1-Dagmara: *„Bylo to velmi časově náročné pro celou rodinu a omezující, protože jejími tréninky a vystoupeními se samozřejmě musel řídit čas celé rodiny a hlavně můj čas.“*

RS2-Jana: *„A spoustu času podřizujeme i zájmu Magdy v těch mažoretkách. Tam s ní trávím celý dny na vystoupeních a několik hodin týdně po tréninkách...“*

RS3-Jitka: *„Asi největší vliv na koničky všech členů má to, že musíme děti vozit na kroužky, což zabírá nejvíce času. Nejdříve zajišťujeme koničky našich dětí a potom teprve našim vlastním nebo společnému času. Manžel chodí běhat, když ještě spíme a já čtu až večer před spaním.“*

RS4-Monika: *„Dokud chodil Kuba na fotbal, tak to zabíralo spoustu času. To jsme lítali, že jsem nevěděla, kam mám jít dřív. No protože my, jako to byla honička, on třikrát týdně měl trénink, potom sobota neděle buď měl zápas, a takže to bylo honem domů, honem napsat úkol, honem na fotbal, honem domů, dodělat úkoly, když jsme je nedopsali, naučit se, spát. Někdy už přišel, že byl už unavený, ...“*

Současně se ukázalo, že přílišné vytížení dítěte na zájmovém kroužku, může mít za následek jeho odrazení od dalšího pokračování v této aktivitě. V horším případě, může při přetížení u dítěte dojít dokonce k tělesnému poškození.

RS1-Dagmara: „Prostřední Anežka chtěla být mažoretkou. Ze začátku ji to bavilo, ale časté tréninky, vystoupení a požadavky na výkon jí vzaly další chuť a skončila.“

RS3-Jitka: „...jen se mu musí občas připomínat, že si hokej vybral sám, a že se tam musí chodit pravidelně“

RS4-Monika: „Ale ono, že ho začala bolet pata, tak přestal, že jo. Ted' mu doporučili půl roku pauzu, ale on se ted' ani tam nějak moc nechce vrátit, protože on se změnil i vedoucí ...trenér a ten chce, aby to bylo něco lepšího, ... po nich chtěl větší jako výkony a Kuba zas ten výkon nedá, protože není fyzicky zdatnej jo. ...Jako říkám, dokud nebyl tam ten trenér, tak to bylo v pohodě, ale ted' najednou trenér řekl: „ Máte od toho, k tady tomu bodu běžet a musíte to udělat za čtyřicet sekund několikrát.“ Kdo to neudělal, tak musel na novo no a potom to dítě, když to má běhat třikrát, čtyřikrát a neuběhne, tak samozřejmě ta síla ubývá a pak to nedá. Timhlectim je i víc dětí, co tam přestalo chodit, radši přešlo jinam jo, na jinej fotbal a tak.,... Ale jak říkám, když začala mu ta pata, tak doktor řekl, půl roku ať má pauzu, protože nebyl schopnej běhat ani jít,... “

5.5.5 Trávíme dnes čas jinak, než předchozí generace?

Jedním z cílů práce, je v neposlední řadě zmapovat, jak se změnilo trávení volného času rodin v průběhu generací z pohledu dnešních rodičů. V rámci naplnění tohoto cíle, byl respondentkám položen dotaz „**Jak vnímáte trávení času rodin v době vašeho dětství a mládí, v porovnání se současností?**“ Pro upřesnění byly případně zjišťovány i odpovědi na otázky „**Jak vnímáte trávení času dětí za vašeho dětství v porovnání se současnými dětmi a mládeží?**“ a „**Jak hodnotíte volný čas Vašich rodičů v porovnání s Vámi v současnosti?**“

Každý z nás jistě alespoň jednou v životě slyšel od svých rodičů a jiných dospělých, že za jejich dob, trávily děti čas na ulici s partou kamarádů, zatímco dnešní děti jsou líné a pořád by jen seděly u počítače.

První kategorie související s rozdíly mezi trávením času současných dětí vůči minulé generaci z pohledu dnešních rodičů s názvem „**Dříve venku, dnes doma.**“, vystihuje názor tohoto charakteru u všech dotázaných rodičů.

Na základě příčinných souvislostí v této kategorii vyplynulo několik subkategorií.

Subkategorie „**Volnost vs. Strach**“, vyjadřuje strach dnešních rodičů v situacích, které oni sami v dětství zažívali zcela běžně.

RS1-Dagmara: „...*...My trávili čas jako x generací před námi, spolu, s partou v přírodě, kde jsme dělali nejružnější vylomeniny a doma nás téměř neviděli. ...Hrály si s vrstevníky v přírodě. Na stohu, u řeky, u rybníka, ve stodole se spoustou nástrah, za vesnicí, helem jezdili na kole...a to všechno bez kontroly dospělých. ...Ani si neumím představit, že by moje děti dělaly ty samé vylomeniny jako my, když jsme byli malí. Zbláznila bych se strachy z představy, že například přelézají strom nad řekou, přímo v místě virů a proudů. ...Technika je dnes z mého pohledu na závalu i v tom, že když nás rodiče nemohli kontrolovat jinak, než vizuálním dozorem dokud jsme byli maličci, a potom pouze příchodem v dohodnutou hodinu, museli se s tím nějak popasovat a na strach o nás nebyl prostor. Dnes, když mají děti mobily a podobně, máme nějak tendenci představovat si nejhorší hned při prvním zpoždění a neustále je nějak kontrolujeme a děláme za ně i to, co by se měly naučit sami co nejdřív.* „“

RS2-Jana: „*To je rozdíl právě v tom, že jsme byli celý dny samy děti venku a dneska se já bojím Magdu pustit samotnou....a šli spolu ven. Byly dvě hodiny a já jsem říkala, že ve čtyři má být doma. Tak ona ve čtyři přišla domů a říká, že by ještě někam chtěli, tak říkám, že dobře a ať přijde o půl šestý. Ale musí se chodit hlásit, musím ji vidět a prostě nepustím ji samotnou bez dozoru. To i na ty kroužky, do školy a zpátky jezdí už sama na kole, ale když se třeba z vaření vrací po pátý už po tmě, tak to jedu na náměstí a jedeme zpátky spolu.*“

RS4-Monika: „*Ale je to i tím, že dřív jste neviděla na hřišti děti s rodičema. My jsme chodili na hřiště sami. Rodiče od určitého věku řekli: „jedte“, měli jsme hodinky a většinou, člověk byl tady na hřišti, u tratě, dole bylo koupálko, takže tam jsme chodili. Ale teď má člověk strach. Když to vezmu, tak já mu říkám ber si telefon a když má přijít v určitou hodinu a zdrží se, tak už ho naháním. ... asi na nás neměli takovej strach nevím, nebo čím to je. Ale já mám strach pustit kluka jako.*“

RS6-Katka: „*Já si myslím, že se rodiče i víc bojí. My běhali celý den po sídlišti, a naši o nás strach neměli. Museli jsme se jenom dvakrát za odpoledne ohlásit u zvonku, že jsme v pohodě. V dnešní době málokdo už nechá desetiletý dítě samotný běhat po sídlišti. To už jsem jako dlouho neviděla, že by si na plácku samotný děti hrály fotbal nebo tak, jako dřív. Teď už se ty*

děti dávají na cílený aktivity do kroužků si myslím, než taková ta samovolná venkovská přehazovaná, vybíjená, skákání gumy, ...

Další subkategorii je „**Technika lenosti vládne**“, jejímž obsahem je názor rodičů, že zatímco jejich generace trávila čas s kamarády nebo si četla, současné děti využívají existence techniky. Bohužel se tento fenomén týká i chování samotných rodičů.

RS4-Monika: „*No tak hlavně mají dneska děti hodně blízko tu techniku. My jsme za nás trávili hlavně čas venku, že jsme šli hrát vybíjenou nebo na schovávanou, a tak.*“

RS5-Šárka: „*No my jsme lítali od rána do večera venku a oni prostě nejsou venku. Oni jsou furt na počítači, na facebooku.*“

RS2-Jana: „*A určitě dělá svoje ta technika. Za nás nebyly počítače, v televizi běželo ČT1 a ČT2, a ta dvojka ještě vysílala v podstatě jenom to, co nás nezajímalo. My viděli večerníček a studio kamarád. Dneska to je stovky programů. Ale, já třeba zase byla taková, že jsem třeba v dětství strašně moc četla a do dneška jsem knihomol. Moje děti, tenhle můj zájem vůbec nepoznamenal. Oni nečtou a ani je to nebaví, ale možná je to právě v důsledku toho, že sednou k počítači a nebo mají DVD a videa, tak si tu pohádku nebo film pouštějí na videu. Proč by si to potom měly přečíst? Takže ta technika doby má velkej vliv. Já milovala knížky a Magda přečetla Lovce mamutů a bude z toho žít celý život.*“

RS3-Jitka: „*Já když jsem byla jako dítě, hodně času jsme trávili s kamarády na ulici, v létě i v zimě. ...A také tvrdím, že za to nemůže jen dnešní doba, ale i pohodlnost rodičů. Ono je lehčí nechat dítě hrát si na telefonu. Ono pak neotravuje. Jsem ráda, že u nás to tak zatím není. Vždy se snažím najít chvíli a zahrát si s nimi třeba hru*“

RS6-Katka: „*Dneska všichni hlavně čuměj na televizi. My ji měli za odměnu večer při večerníku. Maximálně jsme poslouchali gramofony. My si sice taky čteme, ale dřív nám rodiče víc četli třeba před spaním.*“

Poslední kategorií, týkající se změn v životě a trávení času dětí, je „**Technika zabíjí vztahy**“, zabývající se dle mého názoru oprávněným dojmem, že vývoj techniky snižuje u lidí a především dětí, dřívější potřebu a schopnost aktivních sociálních kontaktů.

RS3-Jitka: „*Myslím, že dnešní mládež tráví hodně času na internetu a různých sociálních sítích a neumí už spolu normálně komunikovat.*“

RS1-Dagmara: „*...Dnešní děti spolu komunikují pouze ve škole a to ještě s mobily v ruce. Od určitého věku si povídají už jen přes mobily či jiné technické „zmetky“. Když už dnešní děti vyrostou do věku, kdy se o ně nemusíte tolik bát, tak se zase stahují domů za elektronikou a přestávají reálně společensky žít. ... Když se dřív řeklo, že něco bude daným způsobem, tak se to muselo splnit. Nebo aspoň byl člověk nucený si to s tím druhým jít domluvit osobně, když už se muselo něco změnit. Dnes stačí zvednout telefon a předat jiné informace, což někdo dělá i několikrát po sobě a tím vytváříme dezinformaci mezi členy rodiny. Jak si například můžu domluvit chvilku s dcerou, když ji podám několik různých informací, kdy přijdu.*“

Kategorie „**Jistoty a více času**“, znázorňuje dojem současných rodičů, že předchozí generace dospělých měla méně možností, ale více jistot v podobě pracovního místa dostupného všem, jistého platu a pevné pracovní doby, což přispívalo k většímu množství pozornosti, kterou mohli tito rodiče věnovat svým dětem.

Zmíněná kategorie se dělí do dvou subkategorií. „**Méně možností, ale jiné hodnoty**“.

Subkategorii s názvem „**Půl třetí a dost**“ naplňují výpovědi respondentů, popisující větší množství odpoledního času věnovaného dětem předchozí generací rodičů ve srovnání se současnými rodiči zatíženými strachem o zaměstnání a dlouhou pracovní dobou.

RS1-Dagmara: „*Naši především pracovali kontinuálně v jedné nedaleké fabrice, takže byli v půl třetí doma a mohli se věnovat nám.*“

RS2-Jana: „*Ale taky bych řekla, že to je i v tom, že naši rodiče na půl třetí přijeli domů a potom už s námi mohli být doma. Takže jsme pak jeli spolu k babičce, koupat se, nebo tak. Takže si myslím, že to je i tou dobou, protože naši přijeli po pravidelný osmihodinový směně v půl třetí, kdežto dneska jsou rodiny, kde jeden rodič jde na ranní a pak odchází druhý na odpolední. Anebo k tomu ještě sloužej dvanáctky, což za nás rodiče neměli. Já si myslím, že*

my jsme měli hezký dětství, protože rodiče, byli svým způsobem bezstarostný. Dneska má každý strach například o práci, jsou stresy z toho zaměstnání a tak. Kdežto naši rodiče dělali v jedné fabrice celý život a ...ono to bylo taky takový jako všechno klidnější. Já si myslím, že moje dětství bylo třeba takový klidnější. Když teď vidím, ...a ono je to taky daný tím, že já dělám na půl úvazku, ale i tak vidím toho Michala ať už starýho v tom Bestu, nebo malýho v té automobilce, tak to je šrumeček. Ty ženský v té automobilce, to jsou opravdu chudáci. To v klidu můžou dělat holky ve dvaceti, ale v pětadvaceti, to je

RS5-Šárka: „Naši dělali od šesti do dvou a pak měli jako klid, že jo. Jenže dneska nikoho nezajímá, jestli máte rodinu, jak děláte a tak. Dřív třeba lidi mohli být nemocný na neschopence. Kdo je dneska nemocnej. Takže jako, podle mě je to úplně jiný. A dřív třeba jim i umožnili dělat třeba na zkrácenou pracovní dobu, když měli jako děti, že jo. A to vám dneska nikdo jako nedovolí. Nikdo vás dneska nezaměstná na půl úvazek a nikoho nezajímá, že máte děti.“

RS6-Katka: „Ale i ten čas rodičů je někde jinde. Dřív si člověk oddělala osmičku nebo dvanáctku a byl doma. V dnešní době to tak prostě není. Zaprvé se víc dojíždí, zatímco dřív byla v každém menším městě fabrika nebo jiný zaměstnání. ... Brzo odešli, takže jsme se vypravovali sami, ale zase byli relativně brzo doma. Ale u nás taky jako manžel si oddělá tu osmičku a přijde no, takže uvidíme, jak pak budu chodit já. Já si třeba nepamatuju, že by nás rodiče nějak hnali do kroužků. My jsme s bráchou měli každý ten svůj jeden sport a chodili jsme tam. V dnešní době mají už maličkatý děti, co choděj ke mně na atletiku, tak mají v úterý jógu, ve středu to a ve čtvrtek tohle a už takhle malý děti choděj na několik kroužků. Aby ty rodiče měli čas na ty nákupy po té práci, tak je prostě strkaj na hodinu až na hodinu a půl do kroužku no.“

Název „**Méně možností, ale jiné hodnoty**“ charakterizuje subkategorii, přibližující volný čas rodin 20. století z pohledu současných rodičů.

RS1-Dagmara: „Měli méně možností a více času být doma s rodinou. Naši rodiče měli méně možností a tak se více věnovali domácnosti, zahradě a rodině. Společnost nebyla nastavena tolik na výkony, děti měly více svobody.“

RS5-Šárka: „*Tak dřív bylo všechno jiný. My jsme ještě z té komunistický éry, takže za nás nic jako nebylo. Ty rodiny žijou úplně jinak. I ty zájmy jsou úplně jiný. A prostě ten svět je úplně prostě jinej. Vlastně de facto jim nic nechybí, a přitom si ničeho nevážej. My jsme s našima jezdili na tři týdny na Lipno pod stan. Já osobně bych taky dneska už nikam pod stan nejela. Takže všechno se jako změnilo, jenže dřív ani nebyly takový jako možnosti. Máma ta vařila na takový tý bombě plynový, myli jsme se v Lipně a...no dneska bych prostě takhle už nejela. Asi nikdo by takhle nejel, nebo já nevím, já teda ne. Děti už na to nejsou zvyklý, že by se takhle vzaly, že jo, a asi by koukaly jak blázni.,,*

5.6 Závěrečné shrnutí

Technologický rozvoj se projevuje všude kolem nás. Bohužel by se téměř dalo říci, že ovládá celý náš život. Dnešní společnost totiž inklinuje k využití techniky ve všem, co je možné technikou „usnadnit“. Jde ale skutečně o přínos? Oblasti života, které byly dříve naplněny mezilidským kontaktem, jsou dnes v mnohých případech naplňovány technickými vymoženostmi, jako je televizní vysílání, sociální sítě, mobilní telefony a další komunikační technologie. Zatímco dřívější generace dětí trávily volný čas spontánně v kontaktu s přáteli při nejrůznějších hrách mimo domov, o nichž rodiče mnohdy neměli ani ponětí, současné děti nalezneme nejčastěji na řízených zájmových aktivitách, či v prostředí domova obklopené technickými výdobytky, jež jsou v mnohých případech jejich jediným způsobem kontaktu se světem.

Za změnou dnešní společnosti stojí i posilující konzum a hektičnost života, čehož využívají komerční společnosti, rozšiřující se nabídkou možností trávení volného času. Právě technický rozvoj a jistý konzumní charakter života lidí, kteří touží po zábavě a napětí, nutí i desetiletí zavedené a osvědčené organizace nabízející trávení volného času k modernizaci svých metod a zavedení čím dál větší interaktivity.

Jak už bylo zmíněno, změnou prošel i životní styl současné společnosti. Poklidný běh života na venkově se v mnoha směrech přiblížil městskému stylu života plnému spěchu a honby za finančním zajištěním. Mnozí obyvatelé měst se v touze po klidu stěhují na venkov, zatímco většina venkovských obyvatel všeho věku se za zábavou, vzděláním a prací vydává do měst.

Dnešní rodiny jsou oproti dřívějším generacím více uzavřené vůči okolí, což se projevuje i omezeným kontaktem samotných členů rodiny v rámci širšího příbuzenstva a bohužel čím dál častěji i minimálním kontaktem rodičů s dětmi a sourozenci mezi sebou. Rodiče jsou často zaměstnaní plně mimo domov nebo se zabývají mnoha jinými záležitostmi, které jim „brání“ se plně věnovat svým dětem. Čím dál častějším řešením tohoto problému je již zmíněné „odsunutí“ dětí k televizi, počítači či jiným technickým vymoženostem, které mají za úkol je zabavit a mnohdy se pokoušejí děti i vzdělávat.

Minimálně jedna oblast života rodin se však nijak výrazně nezměnila. Jde o genderové rozdělení práce v rodině. A tak matky stále nesou většinu odpovědnosti za chod domácnosti a výchovu dětí, přestože dnes tráví v zaměstnání stejné množství času jako muži. Toto pracovní vytížení rodičů a především matek vede mnohdy k situaci, kdy jsou pod tlakem povinností nuceni proti své vůli omezit čas, který by rádi věnovali svým dětem.

Proto se výzkumná část této práce zabývá mapováním trávení času současných rodin a názorem rodičů na jeho změny v porovnání s předchozí generací.

Na základě výsledků výzkumného šetření založeného na strukturovaných rozhovorech se šesti rodinami různého socioekonomického zázemí a vytvoření sedmidenního časového snímku těchto rodin jsem došla k těmto závěrům, které se však samozřejmě nedají vztahovat všeobecně k celé populaci.

Prvním dílčím cílem práce je zmapovat, jak současné české rodiny tráví volný čas. Společný volný čas rodin se úzce váže na čas rodičů. První výzkumná otázka prokázala, že současné matky ve všední den tráví se svými dětmi průměrně 3 hodiny a čas otců s dětmi se pohybuje mezi 0,5 až 2 hodinami denně. O víkendu a dnech volna je množství času s dětmi výrazně větší, a to v rozmezí průměrně 8 hodin.

S tím zároveň souvisí definice volného času z pohledu rodičů. Ukázalo se, oslovené matky chápou volný čas především jako chvíle mimo zaměstnání bez povinností a v ideálním případě za poklidné atmosféry a účasti všech členů rodiny.

Překážkou trávení rodinného času podle představ současných matek je přílišné množství práce v souvislosti s dlouhou pracovní dobou a povinnostmi v domácnosti. Dále vidí respondentky překážku například nejen v nedostatku financí, nedostatečné pomoci partnera a prarodičů, ale i v technických vymoženostech, které odvádějí pozornost všech členů rodiny a především dětí od společných aktivit.

Odpovědi získané na otázku, jakým způsobem tráví současné rodiny společný čas, lze rozdělit do několika kategorií. Jde o **sportovní a pohybové aktivity**, kam patří například cyklistika, procházky a venčení psa, či v zimním období lyžování. Ke **kulturně poznávacím aktivitám** řadím návštěvy památek, divadel, kin, zoologických zahrad apod. Některé rodiny zařazují do volného času též **společenské akce** typu ples, setkání pořádaná zaměstnavateli rodičů, ZUŠ apod. Neodmyslitelnou součástí volného času některých rodin je **práce kolem domu**, mnohdy spojená s pomocí celé širší rodiny. Samozřejmě se objevuje i **pasivní trávení času**, jako sledování televize, návštěvy příbuzných, komunikace na sociálních sítích apod., kam jsem zařadila i den na koupališti. Rodiny uvádějí, že pokud jim to možnosti dovolí, snaží se o společnou večeři. Využití společného času rodin se odvíjí také od možností jeho trávení v okolí, jejichž vnímání je prokazatelně ovlivněno nejen způsobem života rodiny, ale i lokalitou bydliště apod.

Jak už bylo zmíněno, výsledky zkoumání otázky, jaký vliv má vzdělání a především pracovní vytížení rodičů na volný čas rodiny ukázaly, že pracovní vytížení rodičů významně

omezuje množství volného času rodiny. Z výpovědí matek vyplývá, že by uvítaly širší možnost využití polovičních pracovních úvazků. V případě vnímání časté neúčasti otců na rodinném životě se i přes nespokojenost matek s touto situací projevuje jistá tolerance i dříve platného fenoménu otce jako živitele.

Dalším dílčím cílem práce bylo zjistit, jak zájmové aktivity dětí ovlivňují volný čas rodiny. Ukázalo se, že rodiče v současné době považují zájmové aktivity dětí za samozřejmou součást a prevenci nevhodné náplně dětského času. Na druhou stranu rodiče uznávají, že zájmové aktivity dětí, které se konají několikrát týdně, významně omezují jejich časové možnosti z důvodu doprovodu dětí na tréninky, vystoupení apod. Dalším negativním dopadem velkého vytížení, může být odrazení samotného dítěte od činnosti či dokonce jeho tělesné poškození.

Všechny výše zmíněné okolnosti pravděpodobně mají vliv na vnímání změn v trávení volného času rodin v porovnání s předchozí generací. Současní rodiče většinou zastávají názor, že rodiny v době jejich dětství trávily čas ve větším klidu. K tomuto názoru zřejmě přispívá pocit strachu, který v současných rodičích vyvolávají nástrahy ohrožující děti při pobytu venku stejně jako nárůst techniky kolem nás.

Zatímco předchozí generace dětí trávily čas venku s vrstevníky téměř bez dozoru dospělých, dnešní děti a mládež trávící čas především v domácnosti využíváním technologií, jsou pod neustálou kontrolou obávajících se rodičů, ke které přispívá paradoxně právě zmíněná moderní technologie v podobě mobilních telefonů apod. Současné matky dále vidí změny trávení času rodin ve dřívějších jistotách pevného platu a zaměstnání se stabilní pracovní dobou, po které měli rodiče možnost být s rodinou. Zároveň však přiznávají, že současným rodičům se navzdory velké vytíženosti nabízí mnohem větší spektrum možností trávení času ovlivňující hodnoty současných rodičů i celých rodin.

Závěr

Tato diplomová práce se zabývá otázkou trávení volného času současných rodin a vnímáním jeho změn v průběhu generací.

Rodina je primární socializační skupinou, předávající dítěti návyky v oblasti životního stylu a i souvisejícího trávení času. V důsledku společenských změn prošla a stále prochází rodina mnoha změnami, z nichž se mnohé podepsaly i na způsobu trávení rodinného času a hodnotách, které rodina preferuje.

Mnozí z nás již někdy v životě mluvili či alespoň slyšeli o tom, že současné děti tráví svůj čas příliš pasivně, uvězněny vlivem rozvíjející se technologie, zatímco čas předchozí generace byl naplněn společenskými kontakty během nejrůznějších venkovních her s přáteli. Je nutné si však uvědomit, že k inklinaci dětí k technice, nedostatku pohybu a sociálních kontaktů přispíváme i my sami mnoha způsoby. Mnozí rodiče pod tlakem pracovního vytížení „odkládají“ své děti právě k technice, od které očekávají, že dítě zabaví a občas i v něčem vzdělá. Konzumní a hektický způsob života dospělých se samozřejmě přenáší i do hodnot dětí, které si čím dál více zvykají vyhledávat způsoby trávení volného času, které nám zjištěně servírují komerční organizace. Současná společnost postupně podléhá otupělosti, a proto vyhledává činnosti přinášející co nejintenzivnější zážitek pokud možno získaný bez většího vlastního přičinění.

Dřívější sociální kontakty, získané a udržované trávením času se svým okolím postupem času v důsledku používání technologií upadají a bohužel se to podepisuje i na vztazích uvnitř rodiny. Čas rodin se odlišuje i tím, v jakém věku jsou přítomné děti. Čím starší děti se v rodině nacházejí, tím menší zájem projevují o společný čas s rodinou.

Výsledky výzkumné části této práce potvrdily mé předpoklady, že současné rodiny se potýkají s nedostatkem společného času, který je omezován pracovním vytížením rodičů i zájmovými aktivitami dětí.

Zajímavým zjištěním je motivace některých rodičů k rodinným výletům s dětmi. Kromě pochopitelné touhy si odpočinout a tzv. „vyvětrat“ děti, se objevil mezi rodiči i názor, že výlety a zážitky s rodinou, jsou důležité pro sociální postavení dítěte. Důvodem je poměrně známá situace školních tříd, kdy mají žáci za úkol vyprávět své zážitky z víkendu a prázdnin před všemi spolužáky.

Otázky, které byly předmětem tématu práce, byly dle mého názoru zodpovězeny. Rodina je velice intimním žijícím organismem, který nikdy nebude možné poznat do jeho nejhlubších detailů.

Přínosem této práce je dle mého názoru vyjádření potřeb současných matek, kterým by dle jejich slov pomohlo v lepším trávení času s rodinou menší vytížení v zaměstnání. Na základ výpovědí respondentek se domnívám, že by bylo vhodné podpořit politické snahy o zavedení širší možnosti zaměstnávat matky s menšími dětmi na poloviční pracovní úvazek.

Dalším, spíše subjektivním přínosem práce, je umožnění dotazovaným matkám se zamyslet, zhodnotit trávení času své rodiny a případně se pokusit o změny. Důkazem je například níže uvedená výpověď paní Dagmary (RS1).

„Docela jsem si říkala, že to mělo přínos i pro mě. Já jsem si vlastně díky tomu, že jsem měla možnost se nad tím zamyslet, uvědomila spoustu věcí. Například, že bych si měla v klidu promluvit s Eliškou, že pokud spolu budeme v klidu slušně komunikovat a nebude po mně hned štěkat, tak se domluvíme zřetelněji a ve větším klidu. Navíc jsem si během práce na časovém snímku uvědomila, jak málo dcery pomáhají v domácnosti. Pokusila jsem se to změnit a od pondělka mají večeri podmíněnou úklidem kuchyně. Je jedno jak se podělí, důležitý je výsledek“

Seznam použité literatury

1. BAKOŠOVÁ, Z. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Bratislava: public promotion, 2008. ISBN 978-80-969944-0-3.
2. BAUMAN, Z. *Tekutá modernost*. 1. vyd. Přeložil S. M. BLUMFELD. Praha: Mladá fronta, 2002. Myšlenky (Mladá fronta). ISBN 80-204-0966-1.
3. BECK, U. *Riziková společnost: na cestě k jiné moderně*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004. Post (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-32-6.
4. BENEŠOVÁ, R., BARVÍNKOVÁ, J. Kdo je členem rodiny a kdo už „jen“ příbuzný? *Antropowebzin* [online]. 2011. (1) [cit. 2016-07-30]. ISSN 1801-8807. Str. 38-45 Dostupné z: <http://www.antropoweb.cz/webzin/index.php/webzin/article/view/82/83>
5. BLAŽEK, B. *Venkov, města, média*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-59-1.
6. BODNÁROVÁ, B. A KOL. *Transformácia sociálneho systému na Slovensku: stav, výsledky, riziká narušenia sociálnej súdržnosti a modely riešenia*. Priebežná správa z 2. etapy riešenia úlohy. Bratislava: Stredisko pre štúdium práce a rodiny. 2004
7. BORSCHIED, P. *Virus času: kulturní dějiny zrychlování*. Praha: Mladá fronta, 2007. Kolumbus. ISBN 978-80-204-1419-9.
8. BOURDIEU, P. *Nadvláda mužů*. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-7184-775-5.
9. BURIÁNEK, J. *Sociologie: uvedení do základů sociologie pro gymnázia, vyšší odborné školy a neoborové vysokoškolské studium*. Vyd. 3., upr. Praha: Fortuna, 2008. ISBN 978-80-7373-028-4.
10. BÚTOROVÁ, Z. a kol. *Ona a On na Slovensku, zaostrené na rod a vek*. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky. 2008. ISBN 9788089345106.

11. DUFFKOVÁ, J., URBAN, J. a DUBSKÝ, J. *Sociologie životního stylu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-123-6.
12. DUFFKOVÁ, J. Životní způsob/životní styl a jeho variantnost. In: FAZIK, A., MATĚJŮ, M.. *Aktuální problémy životního stylu: sborník referátů a příspěvků ze semináře sekce Sociologie integrálního zkoumání člověka a sekce Sociologie kultury a volného času : Praha 6.10.2005*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta pro Masarykovu českou sociologickou společnost při AV ČR, 2005. ISBN 9788073081317. Str. 79-90.
13. EMMEROVÁ, I. Sociálno patologické jevy v slovenských rodinách. In: VIŠŇOVSKÝ, L., HRONCOVÁ, J. *Slovenská rodina v kontexte transformačních premien*. Banská Bystrica: UMB, 2010. ISBN 978-80-557-0034-2
14. ENDE, M. *Děvčátko Momo a ukradený čas: pohádkový román*. 2. vyd. Překlad M. Misárková. Ilustrace Fr. Skála. Praha: Albatros, 2005. Klub mladých čtenářů (Albatros). ISBN 80-00-01557-9.
15. FRIESEN, J. D. *Promoting Health in Families: Applying Family Research and Theory to Nursing Practice*. 3. vydání. Philadelphia: Saunders 1990. ISBN 0-7216-0115-4.
16. FROMM, E. *Mít, nebo být?*. Překlad Jan Lusk. Praha: Aurora, 2001. ISBN 80-7299-036-5.
17. GIDDENS, A. *Unikající svět: jak globalizace mění náš život*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. Post (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-91-5.
18. HÁJEK, B. *Děti, vedoucí, volný čas*. Ilustrovala Jana WIENEROVÁ. Praha: IDM MŠMT, 2004. ISBN 80-86784-06-1.
19. HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J.. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1.

20. HAUSEROVÁ, E. Kde žijí šťastní lidé. Věda, příloha Lidových novin, 31. ledna 2004, s. 21-23 In KUBÁTOVÁ, H. *Sociologie životního způsobu*. Praha: Grada, 2010. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-2456-0. Str. 143-144
21. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.
22. HOLUBOVÁ, B. Nová maskulinita po slovensky. In ONDREJKOVIČ, P. a kol., *Rodina v novom miléniu*. Nitra: FSVaZ UKF. 2006. s. 89–99.
23. HOLUBOVÁ, B. *Súhrnná správa o stave rodovej rovnosti na Slovensku rok 2010*. Bratislava: Inštitút pre výskum práce a rodiny. 2011, 64 s.
24. HUDECOVÁ, A., BROZMANOVÁ, A. a kol. *Sociálna práca s rodinou*. Banská Bystrica, UMB, 2008. 250 s. ISBN 978-80-8083-845-4
25. HUDEČKOVÁ, L. *Význam rituálů v životě rodiny 21. Století*. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovi univerzity, 2009. 86 s. Diplomová práce. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/146219/pedf_m_b1/Diplomova_prace___Hudeckova_rod._ritualy_21.stoleti.pdf
26. CHALOUPKOVÁ, J. Faktory ovlivňující dělbu domácí práce v českých domácnostech a hodnocení její spravedlnosti. In *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, (41), 2005. 57–77. ISSN 0038-0288 (Print)
27. KANDERT, J. *Každodenní život vesničanů středního Slovenska v šedesátých až osmdesátých letech 20. století*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0782-4.
28. KRATOCHVÍLOVÁ, E. *Pedagogika voľného času: výchova v čase mimo vyučovania v pedagogickej teórii a v praxi*. Bratislava: Vydavateľstvo UK, 2004. ISBN 80-223-1930-9.
29. KUBÁTOVÁ, H. *Sociologie životního způsobu*. Praha: Grada, 2010. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-2456-0.

30. KRAUS, B. (ed.). *Socialia 2000 "Mládež a volný čas": sborník příspěvků z mezinárodní konference konané v Hradci Králové 10. a 11. října 2000*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2001. ISBN 80-7041-760-9.
31. KRAUS B, JEDLIČKOVÁ I. National report from the Czech Republic, University of Hradec Králové. In: Benkő, Z. (eds.). *Tradition and modernity in the life-style of the families of the Visegrad countries*. Szeged: J. Gyula Higher Education Publisher; 2007.
32. KRAUS, B., Rodina v procesech transformace společnosti In. *Kontakt: časopis pro ošetřovatelství a sociální vědy ve zdraví a nemoci* [online]. 2013, (4) [cit. 2016-07-30]. ISSN 1804-7122. Dostupné z: <http://casopis-zsfju.zsf.jcu.cz/kontakt/clanky/4~2013/1086-rodina-v-procesezech-transformace-spolecnosti>
33. KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0643-9.
34. KRAUS, B. *Životní styl současné české rodiny*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-544-8.
35. KŘÍŽKOVÁ, A. *Pracovní a rodinné role a jejich kombinace v životě českých rodičů: plány versus realita*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006. ISBN 80-7330-112-1.
36. KUBÁTOVÁ, H. Předmět sociologie životního způsobu. In. RYŠAVÝ. *Sociologica*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2007. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. ISSN 1803-0246. Str. 77-90
37. KUČÍREK, J. Sociální systém rodina: geneze patologie In: RASZKOVÁ, T. *Acta sociopathologica*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-420-5.
38. LIPOVETSKY, G. *Říše pomíjivosti: móda a její úděl v moderních společnostech*. Praha: Prostor, 2002. Střed (Prostor). ISBN 80-7260-063-X.
39. LITWAK, E. Geographic mobility and extended family cohesion. In: *American sociological Review*, 1960, 25, č.3, s. 385-394. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/i336441>

40. MACHÁČKOVÁ, J. Změna sociální situace rodiny s příchodem dítěte In. *Kontakt* roč. 10, č. 1, 2008, s. 1 – 246. ISSN 1804-7122 (Online) str. 67-71
41. MAŘÍKOVÁ, H. *Muž v rodině: demokratizace sféry soukromé*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. 1999. ISBN 80-85950-69-3.
42. MAŘÍKOVÁ, H. Muži mezi rodinou a prací. In: Ondrejko, P. a kol. *Rodina v novom miléniu*. Nitra: FSVaZ UKF, 2006. s. 81–88
43. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty. ISBN 80-86429-19-9.
44. MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ. *Mládež a delikvence: [možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-x.
45. MENDELOVÁ, E. Súčasná postmoderná rodina a vnútorodinná deľba práce. *Sociální pedagogika / Social Education*. 2014, 2(1), 11-21. DOI: 10.7441/soced.2014.02.01.01. ISSN 18058825. Dostupné také z: http://soced.cz/wp-content/uploads/2014/05/STUDIE_Súčasná-postmoderná-rodina-a-vnútorodinná-deľba-práce.pdf
46. MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. Základy sociologie. ISBN 80-86429-05-9.
47. MPČR [online]. Jičín: Muzeum přírody Český ráj, 2002 [cit. 2016-07-20]. Dostupné z: <http://www.mpcr.cz/o-nas/>
48. Muzeum hry. *Regionální muzeum a galerie Jičín* [online]. Jičín: Regionální muzeum a galerie Jičín, 2014 [cit. 2016-07-20]. Dostupné z: <http://www.muzeumhry.cz/expozice>
49. MÜHLPACHR, P. *Sociopatologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. ISBN 978-80-210-4550-7.

50. MÜNCH, R. *Sociological Theory III: Development Since 1960s*. Chicago: Nelson-Hall Publishers. 1994. ISSN 1467-9558

51. MUSILOVÁ D. Mládež a rovnost ve vztazích mužů a žen. In *Sociální analýza mládeže ve východočeském regionu*, č. 4. Hradec Králové: Líp, 2002. ISBN 80-902289-6-8.

52. NAKONEČNÝ, M. Životní styl jako psychologický koncept. In FAZIK, A., MATĚJŮ, M. *Aktuální problémy životního stylu: sborník referátů a příspěvků ze semináře sekce Sociologie integrálního zkoumání člověka a sekce Sociologie kultury a volného času : Praha 6.10.2005*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta pro Masarykovu českou sociologickou společnost při AV ČR, 2005. ISBN 9788073081317. Str. 19-25.

53. NĚMEC, J. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2002. ISBN 80-7315-012-3.

54. ONDREJKOVIČ, P., MAJERČÍKOVÁ, J. Zmeny v spoločnosti a zmeny v rodine – kontinuita a zmena, In *Sociológia – Slovak Sociological Review*, 38 (1), 2006. str. 5–30.

55. ONDREJKOVIČ, P., Prejavy anómie v súčasnej slovenskej rodine. In HARDY, M., DUDÁŠOVÁ, T., VRANKOVÁ, E., HRAŠKOVÁ, A. *Sociálna patológia rodiny*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava: VŠZaSP sv. Alžbety , 2011. ISBN 978-80-8132-000-2. Str. 275-287

56. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6.

57. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-423-6.

58. PLAŇAVA, Ivo. *Manželství a rodiny: struktura, dynamika, komunikace*. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-7239-039-2.

59. PLECITÁ, Klára (ed.). *Hodnoty, postoje, chování: Česká republika 2002-2012 : sociální report projektu European Social Survey*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2013. ISBN 978-80-7330-224-5.
60. POTAMČOK, J. Změny v chápání úlohy otce v súčasnej rodine: zaostrené na typológiu, In *Sociologia*, 2010, č.2, str. 113-133. ISSN 1336-8613
Dostupné z: <http://www.sav.sk/journals/uploads/05131034Potancok%20OK.pdf>
61. PROVAZNÍK, D. *Aktuálne problémy sociológie rodiny*. Bratislava:VEDA, 1989.
62. RABUŠIC, L. *Kde ty všechny děti jsou?: porodnost v sociologické perspektivě*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-01-6.
63. ROJEK, CH. *Labour of Leisure: The Culture of Free Time*. Los Angeles: Sage. 2009. ISBN: 9781412945530
64. SAK, P. *Proměny české mládeže: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. Praha: Petrklíč, 2000. ISBN 80-7229-042-8.
65. SEELING, Ch. *Století módy: 1900-1999*. Praha: Slovart, 2000. ISBN 80-7209-247-2.
66. SIMMEL, G. *O podstate kultúry*. Bratislava: Kalligram, 2003. Eseje. ISBN 80-7149-604-9.
67. SPENDEROVÁ, D. Frauen kommen vor/ Sexismus im Bildungswesen. Frankfurt a/M. , Fisher, 1985 In HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1168-3.
68. SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-250-8.
69. SULLEROT, E. *Krize rodiny*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-647-3.

70. ŠAFR, J., PATOČKOVÁ, V. Trávení volného času v České republice ve srovnání s evropskými zeměmi. *Naše společnost*. 2010, 8.(2), 21-27. ISSN 2336-1646. Dostupné z <http://cvvm.soc.cas.cz/2010-2/traveni-volneho-casu-v-ceske-republice-ve-srovnani-s-evropskymi-zememi>
71. ŠAMANOVÁ, G. *Volný čas*. Tisková zpráva CVVM. 14. 1. 2010. [online]. Dostupné na http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100994s_oz100114.pdf.
72. ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-551-6.
73. ŠOLTÉSOVÁ, D. Teoretické a praktické aspekty aktivit a terapie a asistenciou psův (canisterapie) v kontexte medziborovej spolupráce v praxi sociálnej práce. In JANEBOVÁ, R. (ed.). *Spolupráce v sociální práci: Cooperation in social work : sborník z konference IX. Hradecké dny sociální práce: Hradec Králové, 21. až 22. září 2012*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. ISBN 978-80-7435-259-1.
74. *Šťastná země* [online]. Šťastná země, 2016 [cit. 2016-07-20]. Dostupné z: <http://www.stastnazeme.cz/zabava/>
75. TUČEK, M., KUCHAROVÁ, V. Proměny rodiny v období transformace In *Rodina – zdroj lidského kapitálu Evropy v 21. století*. Sborník z česko-německo-rakouské konference, Praha, 2000. Brno: Národní centrum pro rodinu, 2001. ISBN 80-238-7437-3. Dostupné z: <http://rodiny.cz/nae-akce/senatni-konference/2074-rodina-zdroj-lidskeho-kapitalu-evropy-v-21-stoleti>
76. VIŠŇOVSKÝ, Ľ., HRONCOVÁ, J. *Slovenská rodina v kontexte transformačných premien*. V Banskej Bystrici: Univerzita Mateja Bela, Pedagogická fakulta, 2010. ISBN 978-80-557-0034-2.
77. WACQUANT, L. Pierre Bourdieu. *Biograf* (27): 46 odst., 2002. str. 67-83. Dostupné z: <http://www.biograf.org/clanek.php?clanek=v2707>

78. *Zoo Dvůr Králové* [online]. Dvůr Králové, 2008.[cit. 2016-07-20]. Dostupné z: <http://www.zoodvurkralove.cz/cs/>
79. ŽUMÁROVÁ, M. Volný čas jako jedna z forem sociální pomoci. In *Sociální práce mezi pomocí a kontrolou: sborník z konference IV. Hradecké dny sociální práce: Hradec Králové 12. – 13. 10. 2007*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008, s. 340–346. ISBN 978-801-7041-118-6.

SEZNAM PŘÍLOH:

Příloha A- Ukázka časových snímků

- 1. Časový snímek RS3-Jitka**
- 2. Časový snímek RS4-Monika**

Příloha B- Rozhovor

Příloha A

1. Ukázka časového snímku RS3-Jitka

UT

WTÁRNÁ TI, HYGIENA, SNÍDANĚ

PŘESUN DO ŠKOLY VA + JÁ
ŠKOLKY VI

VYUČOVÁNÍ ŠKOLA
ŠKOLKA

ŠAMĚSTNÁNÍ
(S PŘEJÍŽDKAMI)

VA? PŘÍJDE SA MHOU DO PRÁCE
JÁ J ŠKOLKY

VA - JEDE AUTOBUSEM DO
HUDEBSKY-CHLUMEC

JÁ - JEDU PRO VANDI DO CHLUMCE
VYZVEDU SI A JEDEM SPĚT
PRO VI DO ŠKOLKY

JÁ + VA + VI U NĚ V PRÁCI

-4 PŘESUN ZOMU

VA + VI + TA VENKU SE ~~SPĚSEM~~
TA (PROCHÁZKA)

JÁ ÚKLID DOMA, VÁDELI

VA + VI + TA + JÁ VEČERĚ

VA HLAVI NA AKORDEON

VI + JÁ ÚKLID KUCHYNĚ

VA + VI HRA V POKOJI

JEDE VI ZE
VA PŘÍPRAVA TAŠKY DO ŠKOLY

VA + VI VEČERNÍ HYGIENA

JÁ + VA + VI ČTENÍ POHÁDEK

SPÁNÍ

JÁ PŘÍPRAVA TAŠKY NA HOKAJ

6.30 - 14.15

4.15 - 4.30

7.15 - 7.45

4.30 - 12.45

4.45 - 15.00

4.45 - 16.00

12.45 - 14.00

14.00 - 15.15

15.10 - 15.30

15.30 - 16.00

16.00 - 16.15

16.15 - 14.15

16.15 - 14.30

14.30 - 18.00

18 - 18.30

18 - 18.30

18.30 - 19.00

19 - 19.30

19.30 - 19.45

19.45 - 20.15

20.15 -

2. Ukázka časového snímku RS4-Monika

Pátek

- 4.40** - Vstávám a odcházím do práce, pouštím psa ven
- 5.35**- Vstává přítel s dětmi , dělá jim snídani
- 6.15**- Odchází přítel s Pavlíkem do školky, Kuba jde se psem
- 7.20 -13.50**- Kuba škola
- 14.00**- Kuba venčí psa
- 14.30-15.00** - Vyzvedávám Pavlíka a jdeme domů
- 15.30**- Děláme s Kubou úkoly a Pavlík si hraje (tablet, hračky,...)
- 16.45** - Přichází přítel
- 17.00-18.30**- Kluci jdou s přítelem na procházku venčit psa
- 17.00-19.00**- Uklízím a chystám večeři
- 19.00**- Společná večeře
- 19.30**- Kluci se jdou koupat
- 20.00-21.00**- Kluci hrají a sledují s přítelem televizi
- 21.00**- Kluci jdou spát
- 20.00-22.00**- Uklízím v kuchyni, peču a koukáme s přítelem na televizi .

Sobota

- 6.00**- Vstávám a pouštím psa
- 6.30**- Chystám na oběd a začínám uklízet po domě
- 7.00**- Kluci vstávají, dělám jim snídani
- 8.00-9.00** - Kluci jdou se psem a přítel kouká na televizi
- 9.00-12.00**- Kluci si hrají s hračkami a na počítači a přítel opravuje klouzačku
- 8.00-12.00**- Uklízím a vařím
- 12.00** - Společně obědváme
- 12.30**- Vařím kávu sobě a přítelovi
- 13.00-15.30** - Jdu umýt nádobí , prát a dál uklízet
- 13.00-15.30** - Kluci uklízí své rajóny a pomáhají příteli venku
- 16.00-17.00** - Jdeme společně na procházku se psem
- 17.00-18.00** - Kluci si hrají a koukají s přítelem na televizi
- 17.30-18.30**- Chystám večeři
- 18.30**- Společně večeříme
- 19.30**- kluci se jdou koupat "
- 20.00-21.00**- Koukáme společně na televizi
- 21.00**- Kluci jdou spát
- 21**- Koukáme s přítelem na televizi

Příloha B- Ukázka rozhovoru

Dobrý den.

Rozhovor se bude týkat volného času Vaší rodiny. Nejdříve bych se chtěla zeptat, jaké zájmy mají členové Vaší rodiny.

„Ten mladší si po vzoru staršího často hraje nějaké hry na tabletu. Já jsem říkala, je to strašně znát, že Kuba v tomhle věku ještě počítač, iPad nebo tohleto vůbec neměl. A je to znát, že jak má staršího a vidí to u něj, že jo, tak to okoukává. Je to strašně znát jako i bych řekla, těch vychytávek takových co Kuba neuměl,... Je to taky pravda, na každém dítěti, každé dítě je jinak vyvinuté nebo to .. Ale když to vezmu tak Kuba co určitě věci nedělal, tak Pavlík zase dělá, nebo takový spíš ty móresy má, no říkám, je to vidět že má staršího brácha no. ...Kuba chodil dřív na fotbal do loňského roku, ještě v září teď. Ale ono, že ho začala bolet pata, tak přestal, že jo. Teď mu doporučili půl roku pauzu, ale on se teď ani tam nějak moc nechce vrátit, protože on se změnil i vedoucí ...trenér a ten chce, aby to bylo něco lepšího, ... Po nich chtěl větší jako výkony a Kuba zas ten výkon nedá, protože není fyzicky zdatnej. Jako dělat nějaký tyhle kroužky jo, ale na fyziku, protože on je alergik, takže správně on by ani neměl tohleto dělat. ...Jako říkám, dokud nebyl tam ten trenér tak to bylo v pohodě, ale teď najednou trenér řekl: „ Máte od toho k tady tomu bodu běžet a musíte to udělat za čtyřicet sekund několikrát.“ Kdo to neudělal, tak musel na novo no a potom to dítě, když to má běhat třikrát, čtyřikrát a neuběhne, tak samozřejmě ta síla ubývá, a pak to nedá. Timhlectím si i víc dětí, co tam přestalo chodit, radši přešlo jinam jo, na jiný fotbal někde. Ale jak říkám, když začala mu ta pata, tak doktor řekl, půl roku ať má pauzu, protože nebyl schopnej běhat ani jít. ...Teď má pauzu, ale možná je to i tím, že potom dělá kraviny ve škole. No protože my, jako to byla honička. On třikrát tejdne měli trénink, potom sobota neděle buď měl zápas. Takže to bylo honem domů, honem napsat úkol, honem na fotbal, honem domů, úkoly když jsme je nedopsali, naučit se, spát.

Jak se Vaše děti dostaly ke svým zájmům? Snažili jste se je dát na nějaký kroužek vy, nebo na doporučení některého z učitelů,...?

To bylo tak, že když byl Kuba ve školce, tak jsme ho chtěli dát na nějaký kroužek, aby měl nějaký zájem. Tak, že ho zkusíme dát na fotbal, protože to je taková klíčová aktivita, nebo pak ještě hokej. To, tam jsme chvíli párkrát byli a řval tam, že tam nemá kamarády, protože má problém seznamovat se ze začátku, takže tam nechtěl chodit. Tak jsme řekli, že ale bude dělat nějaký kroužek, aby něco dělal. Tak jsme zkusili hokej, ale on má nějak problém s kolečkovými i normálníma bruslemi. Prostě se nějak neudrží. Já vždycky říkám, že na tom jezdí, jak připsranej. Neumí postoj, má hodně skrčený nohy,... Je to stejně zajímavý, že když to vezmu zpětně, tak lyžovat umí pěkně, není to sice šampion, ale umí to dobře. Ale na brusle si není jistý. Řekne, že už nechce, a že radši pojede na kole nebo bude lyžovat. Tak jsme sice chtěli zkusit hokej, ale viděli jsme, že to není to pravý a stojí na tom jak tvrdý Y. Tak potom sám přišel asi ve druhý třídě, že chce jít na fotbal. To jsme mu říkali, aby si to rozmyslel, aby to nebylo jako předtím. Ale zase jsme to brali, že byl předtím malej. Ale abychom nezaplatili, nekoupili balón, oblečení, boty a on za měsíc neřekl, že nechce chodit. Takže on s tím přišel v té druhé třídě sám. Myslím si, že ho inspirovali kamarádi, i když na

druhou stranu nikdo z nich do toho klubu nechodí, co já vím. Chtěli jsme, aby někam chodil, ale na fotbal chtěl sám a my jen vybrali nejbližší klub.

Zmínila jste, že u Kuby jste vznik zájmů o kroužky iniciovali vy, děláte to samé i s Pavlíkem?

On by chtěl chodit na atletiku. To jsme mu už zkoušeli zařídit, protože je dobřej v běhu a skoku. Mimulej rok se umístil, jak se pořádaj ve školce olympijský hry, nejdřív v rámci školky těch čtyř tříd, a pak mezi školkami, tak měl první místa ve školce a pak mezi školkami byl třetí. Paní učitelka mi říkala, ať ho někam dáme, že ho baví atletika. Tak běh, to i předběhne Kubu právě, a to se Kuba rozčiluje a nemá to rád. Jako Kuba neumí, jak říkám nemá tyhle ty vytrvalostní,...Pavlík má, že vyběhne a v tu chvíli je už na nějakým konci. Ale když jsem tolencto zjišťovala právě, letos tuhle tu atletiku na tenle školní rok, tak mně pán říkal, že zrovna jeho ročník je tam velkej nával jo. Jedině jezdit do Předměřic a on Pavlík chtěl buď běhat, nebo skákat, a ta atletika se v tomhle jeho věku soustředí ještě na všechno a až v jedenácti letech se to dělí. A říkám, je to plný. Ten pán říkal, že všichni rodiče chtějí v tomhle věku dát dítě na něco, takže je nával no. Ať zkusím jak jsme říkala do Předměřic, ale to jsme říkali, že to nedávám, když nám řekl čas. Protože Kuba do tý školy a to...tak jsme říkali, že letos ještě počkáme, a že až příští rok půjde do školy, tak že zkusíme zavolat dřív, a že by šel na nějakou tuhle tu atletiku, aby chodil tady, že jo a nedojížděli jsme do toho. A myslím si, že ono tam bude třeba i těch míň dětí, protože ten pán mi říká, že teď všichni rodiče chtějí děti někam dát na kroužku, ale že ono se to potom postupně, jak rostou vytříbí a odcházejí, že je to nebaví a tak. Takže jako Pavlík by chtěl chodit, ale nechce na fotbal. To jsme se ho ptali, jestli nechce s Kubou,... nezám,...., že chce dělat atletiku, běhat a skákat. Ale taky není jednoduchý jim třeba zavolat, když přes den nemůžu, jediné při obědě, nebo tajně ze záchodu a odpoledne už mi to zase nezvednou oni.

Další otázkou jsou zájmy rodičů, které by mohly mít vliv na čas rodiny a ovlivňovat zájmy dětí.

No přítel kouká na televizi. Víte co, on kouká na televizi jako je Prima zoom, na tyhle ty přírodovědný. Potom tyhle ty válečný, ty já nemusím. Ale kouká na tyhle ty autosalon a tohleto, a to kluky zajímá. To je pak televize jinak nezajímá. Jako takhle nemusejí koukat na televizi, ale když dávají autosalon, a topgear a tyhle ty pořady, nebo o tý přírodě, tak to na tom seděj,... To je vidět, že vyloženě mají asi po tatínkovi. To když jim to chce člověk přepnout na nějaký jiný program, na nějakou pohádku, i když oni to dávají ve večerních hodinách, nebo v tu sobotu to opakujou, tak když řeknu, „dávaj tam něco jinýho“,... Ne v tu chvíli chtěj koukat na ten autosalon, nebo ten Topgear,...Kubovi se strašně líběj ty tři chlapy, jak tam zkoušej ty různý akce s těma autama-rychlost, překážky,... Jinak zájmy, no že jezdíme na kole, to kluci rádi na kole jezdí. Kuba takhle lyžovat, to jo.

Co pro Vás znamená pojem „volný čas“? Co si představujete pod volným časem?

To, že nemusím chodit do práce (smích). Prostě, když nejsou nutné povinnosti a nejde se do práce. Jediný je, že nejedete do práce no, a nemusíte nic dělat jako doma, nebo co se musí. Protože to jsou, když to vezmete, přijdete, děláte ty základní věci a o víkendu děláte, co nestíháte v tejdnu žejo. Vaření, uklízení, a dodělávky takový co nestíháte no.

Jak byste popsala Váš volný čas? Co děláte, nebo byste ráda dělala? (když se nějaký naskytne)

Co děláme, když už takhle, ...spíš ono to je v létě. V zimě moc, ...zimu já nemám vůbec ráda, jako tak nějak to. Ale když takhle v létě, tak většinou jezdíme na kolách, že jedeme třeba směr Smiřice, jak tam teď udělali cyklostezku a nebo do městských lesů, tam jezdíme na kolách. No tohleto většinou. A von volnej čas většinou nějak jako není. Tak jezdíme buď k mému otci. Většinou přítel říká, tam se jde makat. Ale klukům to nevadí. Protože jako, Kuba je bych řekla jako zručnej... Takže ho to baví jako. Takže, tam se většinou jde kácet, sekat tráva, nebo tak. Takže on rád třeba pomáhá v lese, a nebo traktůrkem jezdí, protože to není malá zahrádka. Takže s traktůrkem jezdit tam chodíme sekat dědovi trávu, nebo takhle pomáhat. No ale von ten čas moc není. Nebo potom jedeme k jeho (přítelovým) rodičům.

Jak byste popsala běžný den Vaší rodiny?

Pracovně. Já vstanu o půl šestý, a on je vyloženě jen to tady zpohlavkuje, aby se nasnídali a šli. S Pavlíkem jde o půl sedmý do školky, protože on jde na sedmou a Kuba jde ráno jen se psem a potom jde do školy sám. A přijdeme, to jsou úkoly. Většinou to je, člověk stihne jen udělat úkoly, udělat večeři, svačiny, nachystat oblečení a je večer. Jako když přijdete ve tři odpoledne, nebo pondělky dělám do půl čtvrtý, tak to je za chvíli pryč no, ten čas. Nebo potom, když jdete na to doučování, no to už vůbec. Takže ono moc času není. Nevím, jestli někdo má víc času, třeba to uměj ale, ... je to něco jinýho, když už máte rodinu, protože když člověk je svobodnej, tak přijdete z práce, jako když to vezmu dřív, tak když jsme měli čas, tak třeba jsme šli si sednout, nebo na procházku. Nebo když Kuba chodil ještě do školky, tak třeba jsem s ním šla na hřiště hned ze školky a takový jako nevázaný, jsme si říkali: „tak proč spěchat domů“. Udělám to, když jsem byla na mateřský, tak udělám to pozdějc. Ale teď, jak chodíte do práce, tak ten čas chybí a musíte to nějak dohnat.

Jak vypadá společný den Vaší rodiny? Jak často se sejdete a co děláte?

No v klidu se všichni sejdeme jedině o víkendu. Ale stejně, když se nejede k těm rodičům, nebo k mému otci, tak jako teď, když je ošklivý počasí, tak já většinou dopoledne vařím, uklízím a kluci třeba když, tak ráno jsou spolu se psem na procházku a když přijdou, no tak někdy řeknu Kubovi, že si má támhle udělat nějaký slovíčka, nebo něco do školy. Záleží co mají. A jedině jdou ven, nebo chvíli si hrajou na počítači, nebo nějaký ty hry. Naobědvají se a jdou odpoledne zase se psem, nebo s tatínkem v závislosti na počasí vyrazí. Někdy jdeme společně, ale většinou je pošlu samotný, protože potřebuju něco udělat. No, a potom už to je večeře, koukání na televizi. A když se jede k těm rodičům, tak to je celodenní záležitost. Když jedeme k mému otci, tak se tam většinou něco dělá. K jeho rodičům, tam spíš jedeme jak na návštěvu, protože ti nemají nic. Kluci, protože u mého otce je zvěř, tak tam je spíš potřeba. Pomáhají a tak.

Některé rodiny uvádějí jako svou rituální společnou činnost například společnou večeři v přibližně stejnou hodinu, kdy se vždy schází všichni členové...

Tak, to že udělám večeři, nebo o víkendu oběd, to jíme a sedíme společně vždycky. Kromě toho, když jedem od těch rodičů už navečeřený. To sice ještě kluci něco chtějí, ale to je spíš jdu hned koupat, protože to od dědy jedou kluci jako prasátka, jak říkám od těch zvířátek. Člověk se snaží, ...neříkám, když je nověj rok nebo nějaký takový volno, tak jdeme společně na procházku, že přítel řekne: „vykašli se na to, jdeme společně na procházku“. Ale já spíš chci využít toho, když jde on s nima na procházku, abych něco já tady udělala. Ona ta hodina, nebo když jdete ven, tak je to spíš dvě hodiny než jedna, někdy i dýl, záleží když.... teď třeba

chodíme se psem, tak je to delší procházka. Tak vám to potom chybí. Zase nemíním, taky se občas stane, že třeba potom o víkendu v jedenáct ještě vytírám, ale to člověka pak už nebaví,...člověk by si rád šel v klidu sednout, nebo spát, nebo si odpočinout aby nefungoval pořád.

Zmiňovala jste, že Kuba lyžuje apod. Podnikáte nějaké pravidelné výlety či výjezdy například na hory?

Nijak pravidelně ne. To spíš tak, že teď byl o prázdninách s tátou. Jenže Pavlík ještě neumí a nechce se to naučit, ani jít do školičky. Kuba se to naučil, že chodil do tý školičky,...takže jen tak podle toho jaký je počasí a jestli nejdeme třeba k těm rodičům. Většinou u nás, když to vezmu, když něco naplánujeme tak se vždycky něco do toho vyštění. Takže já mám ráda, mít to naplánovaný, protože když někam chceme jet, na nějakou túru, tak to je mít s sebou i nějaký jídlo, protože když to máte někde tam koupit pro čtyřčlennou rodinu,... jako dáte si tam třeba oběd, ale stojí to x stovek a zase chcete, protože jim nestačí jen ten oběd, potom chtějí sušenku, rohlík, chleba, jablko, tak abyste to měla. Takže já to mám ráda naplánovaný, ale už jsme se setkali s tím, že my naplánujeme a potom je něco jinýho. Takže vždycky jsou to spíš hurá akce podle počasí. Když jako není na plánu, že děda potřebuje něco pomoc, tak nemusíme tam jet a máme víkend, že nikam nejdeme, tak podle toho se to přizpůsobuje. Spíš je pravda, že v zimě nikam moc nejezdíme. Spíš v létě, na jaře, když je tepleji, tak spíš člověk někam jede, že ráno se sbalí a jede se někam na hory, nebo někam se podívat na výlet. Nebo na těch kolách, i když jedem taky po okolí, tak třeba v dopoledních hodinách kolem desáté vyrazíme a vracíme se třeba v pět odpoledne. To se stavíme cestou v restauraci a uděláme to takový půldenní až celodenní.

Jaké aktivity realizujete nejčastěji společně?

Jak jsem zmiňovala tak spolu jezdíme na kola, nebo že jdeme k tomu tátovi, kde jsme společně.

Jak by podle Vás měl vypadat ideálně strávený čas s rodinou? A jak by měl ideálně vypadat Váš volný čas?

Kdyby byl čas a možnosti, tak bych především chtěla se víc věnovat dětem, to určitě. Ne se tady šmrdlat v kuchyni, nebo něco po baráku, ale víc se věnovat dětem. Je to znát, že není čas třeba se těm klukům věnovat. Jako to je stoprocentní, že v tomhle strádají, že na ně není tolik času. Já to беру takhle, že když jsme o letních prázdninách předělávali vršek domu, tak naše dovolená byla, tak že jsem měla dovolenou buď já a kluci byli se mnou a dělali jsme vršek. Pak zase přítel měl dovolenou a já šla do práce, tak zase na tom dělal on. Střídali jsme se a nikam jsme nejeli na dovolenou třeba, jako o prázdninách všichni říkají, že jedou na dovolenou do zahraničí, nebo po Čechách. U nás ta dovolená byla, že jsme byli doma a něco předělávali.

Kdyby jste si mohla bez starostí udělat čas pouze pro sebe, jak byste ho strávila?

Co bych dělala? No já si to ani neumím představit a nikdy jsem to nezažila. My nejsme zvyklí, nemáme ani, jako například můj otec nebo partnerovi rodiče, neměli jsme babičky. Nebo takhle, babičky kluci sice mají, ale nikdy to nebyly ty hlídací babičky, abychom měli pro sebe s přítelem, nebo já sama volný čas. Takže vždycky bylo všechno s nima (dětí). Takže vlastně ani nevím, co bych dělala. ...

Je volný čas Vaší rodiny pro Vás uspokojivý?

Tak jako spokojenej člověk není, protože jak jsem říkala, tak bych mnohem radši dala těm dětem víc času a pozornosti. Si říkám, kdyby člověk měl víc peněz, nemusel chodit do práce, tak by to bylo ideální, víc se jim věnovat. Protože říkám, to potom všechno zase odtrpí zase rodina tímhle. Buď budou peníze a budete chodit do práce a budete mít nějakou almužnu, no nebo bude čas, ale peníze budou scházet. Asi ideál žádný není nebo o něm aspoň nevím.

Co Vám obvykle brání v realizaci Vašich představ o společném volném čase?

No hlavně ta práce. Tak jako finance, ty asi taky dělaj svoje. To zase jo, ale ono to je jedno k druhému. Práce, peníze, čas... V té práci strávíte víc času než doma pomalu, a když neděláte, jak já říkám „kancelářskou kysu“, tak ta práce, když to vezmu, že dělám v prádelně a celých osm hodin stojím na nohách a potom tady. Takže člověk je rád, že je rád. Ono i kdyby člověk seděl v kanceláři, tak by byl víc odpočínutej. By to člověk možná i rychle třeba zvládnul doma, to člověk neví no....

Plánujete rodinné aktivity jen vy s partnerem, nebo se radíte i s dětmi?

No je to pravda, že to hlavně s partnerem o tom mluvíme, jestli někam pojedem, ale zeptáme se i kluků, jestli chtějí někam jet a kam. Když oni většinou to je: „Nám se nechce, my budeme doma,...“, ale potom se jede. Já říkám: „Nebudeme se o tom bavit, jedeme, nebudeme sedět doma“, a strašně se jim to potom líbí. Na kolo to jo, ale teď myslím ty delší výlet někam dál. Oni nechtějí, ale potom se jim tam líbí a chtěli by znovu. Oni nevědí, co je tam čeká v tu chvíli, si já myslím. To jsme jeli loni o těch prázdninách, ne nikde na dovolený, ale měli jsme vždycky jednodenní výlety. Byli jsme na vyhlídce Morava, Stezka v oblacích. A taky ráno nechtěli jet. ...je pravda, že jsme vyrazili až po deváté hodině. Přijeli jsme tam trochu dýl,... my jsme přijeli domů až v jedenáct večer. To už všichni byli támhle nahoře... a je pravda, že se tam mohlo jet lanovkou,... Když jsme tam přišli, tak jsme říkali, že pojedeme tam i nazpátek lanovkou, ale když jsme viděli, že bysme čekali na lanovku jeden a půl hodiny hromnou frontu, tak jsem říkala, že to radši vyjdeme pěšky. Takže my jsme šli takovej krpál až nahoru, pak jsme si to vyšli a pak ještě nazpátek. A to byli kluci nadšený. Je taky pravda, že jsme byli jak prasáka, protože jsme si to nějak neuvědomili, jak bysme se měli obout. Jsme šli v sandálech, který na takovouhle túru nejsou.

Za jakým účelem tyto aktivity podnikáte?

No hlavně aby se kluci vyvětrali. Aby neseseděli doma, protože doma pořád vymýšlejí jen kraviny, jako třeba že něco na zahradě vyrábějí, třeba domeček Kuba staví z palet, ze dřeva,... všechno vytáhne a dělají domečky. A takhle si říkám, aspoň se vyběhají, když to je na tom vzduchu,... a to oni potom doma, když jsou, tak otravují, že chtějí na ten ipad, na počítač a tohle a takhle oni si venku aspoň nevzpomenou na tohleto, když jsou venku. Aspoň se vyběhají a já bych řekla, že jsou dřív spát než normálně. A taky vidějí něco novýho. Já když to vezmu, když jsem byla malá holka, tak já jsem s našima nikam nejezdila. Jezdilo se k babičkám, střídali jsme babičky a já jsem vůbec, my jsme nikam nejezdili. Takže aspoň aby něco měli, když už ne nějak často, ale aby měli nějaký zážitky. Protože jak říkám, oni jdou do školy a oni musejí povídat, co dělali o prázdninách, kde byli a tak. Jako, že už to není jako dřív, že se sedělo doma nebo že se dělalo, ale už to je o tom, kdo kam jezdí. Že i podle toho si myslím, že i ty kamarády má nebo tak. Když to je, jak říkám o čase, o těch penězích, jedno k druhému no. A ono taky záleží jestli bydlíte v rodinném baráku, nebo v paneláku. Když máte byt v paneláku, zavřete panelák, a můžete jet. Když máte rodinný barák, tak to nejde.

Hlavně pokud chcete, aby jste si něco na zahradě vypěstovali. Nebo, když máte rodiče s rodinným domem a hospodářstvím, tak je pořád s čím pomáhat. Můj názor je takový, že když je člověk z paneláku, tak je víc času na ježdění a tak. Potom to je taky o financích.

Myslíte, že by někdo z členů rodiny měl více pomáhat s chodem domácnosti? Případně s dětmi? Změnilo by to nějak situaci a Váš pohled na společný čas?

No pomáhat. Jak říkám, tak určitě kdyby fungovali babičky, a kluci jezdili tam, tak budou mít i víc zážitků a člověk by měl i víc času. Ale bohužel tohle nemáme, takže nic. Tak to víte, že určitě, kdyby se přítel víc zapojil, jako tady v kuchyni pomohl nebo tak. Je pravda, že on s těma klukama potom jde ven, ale je to taky o tom partnerovi. Kdyby víc pomáhal, jako to člověk někdy poslouchá v práci, že partner pomáhá, tak to je taky znát. Kluci taky musejí vysávat, sice nechtějí, mají spoustu průpovědek „Proč? A proč já když on to neudělal A já vždycky říkám, že snad nedělám bordel jen já, a že jsou tu i oni a dělají ho. Domácí práce nemají rádi, ale jakmile se dělá něco venku, tak to dělají bez řečí. Kuba seká a Pavlík se snaží, i když ho zatím nenecháváme. A u dědy automaticky dělají. Dříví, nebo se posledně předháněli, kterej dřív nasype dědovi obilí do sudů. To Kubu i baví. Když jsme se při rekonstrukci rozhodli ze starých dveří udělat novější, tak ochotně tatínkovi pomáhali. Já bych koupila nový, ale přítel říkal, že tyhle budou kvalitnější. On sice není truhlář, ale po tatínkovi ho to baví a dělal i v truhlárně. Tak kluci si je tyhle jediný do pokojíčku sami s ním udělali, že brousili bruskou a tak. A teď jsou na to pyšní a váže si toho, že se na tom podíleli.

Jak ovlivňuje Vaše popřípadě partnerovo zaměstnání (pracovní vytížení) společný čas Vaší rodiny?

Jak jsem říkala, tak práce nám ze společného času hodně ubírá. Je pravda, že když má teď přítel jinou práci, tak je to jiný. Když nám dělal tatínek v Mountifieldu, tak jsme ten čas spolu netrávili vůbec. To dělal víkendy svátky. V týdnu byl sice doma, ale zase, když já jsem byla v práci, tak jsme se vůbec neviděli. Kluci ho viděli jen přicházet, když šli spát, takže jen pomalu říkali dobrou noc. To, že krám zavíral v sedm neznamenovalo, že přestanou rozvážet, takže to ho kluci neznali vůbec. On si to teď užívá, že je vidí. Že přichází třeba na půl pátou, když jde od sedmi- A hlavně víkendy má volno a to dřív neměl. To jsme byli spolu tak jeden víkend měsíčně, a to si to zase chtěl užít. Takže já jsem většinou s klukama byla doma sama a musela jsem se sama i starat o jejich čas.

Jaký vliv mají zájmy členů Vaší rodiny na společný čas?

Jak říkám, přítel jako lyžuje s Kubou, ale to já neumím lyžovat. Mně lyže nic neříkají, i když mne nutí, abych se to naučila. Nebo spíš, když jsme neměli Kubu, tak jsem to zkoušela, ale nejde mi to, takže to není úplně pro mě. Spíš většinou to kolo no, že se dáme na těch kolách. Ale říkám s Kubou jo, to jezdí, nebo loni o prázdninách jsme byli všichni, že Kuba s tatškou lyžoval a Pavlík boboval, protože nechtěl zase na lyže Pavlík, aby šel do školičky, aby se to naučil. To říkám, že musíme ho donutit. Protože to zase chci, aby kluci uměli lyžovat, aby měli nějaký základ. To neznamená, že když já nelyžuju, že oni nebudou taky. To je dneska normální sport a měli by to umět, ne jako dřív když jsme nikam s rodičema nejezdili, že jsme to neuměli. ...Dokud chodil Kuba na fotbal, tak to zabíralo spoustu času. To jsme lítali, že jsem nevěděla, kam mám dřív.

Jak vnímáte trávení času rodin v době vašeho dětství, mládí,..., porovnání se současností?

My jsme nikam nejezdili no, jsme jeli k těm babičkám. Je pravda, že přítel to má zase opačně. Oni zase jeho rodiče jezdili na hrady, zámky, na výlety, takže on to z domu má, ale já ne no. To asi právě, jak říkám je vliv těch rodičů na trávení času u dětí. Proto vždycky říkám jedeme. Mě se to jako líbí taky, jet na ten výlet, protože spoustu věcí neznám, neviděla jsem. Člověk se podívá, to je jako dobrý se odreagovat. Ale spíš to je, já bych řekla, že ten chlap to vnímá jinak, když se nezapojuje do domácnosti, tak si řekne, že co byl dělal doma na zadku a čuměl na televizi nebo na počítač. Ale ta ženská má v hlavě pořád, že je potřeba vyprat, uvařit, uklidit, ...takový to spíš že to potřebuje udělat a kdy jinak v tom týdnu. Ono by taky bylo hezký, kdyby si je tchýně vzala oba dva a člověk mohl udělat ty věci o víkendu. A oni by měli jiný zážitky, protože by se taky dostali někam jinam, když tchýni máme například v Meziměstí.. Ale bohužel, no. Přítel jediné, že jdou společně se psem ven nebo tak, spíš když takhle jedeme k těm rodičům, tak jedeme společně no. Je pravda, že takhle v létě třeba vzal Pavlíka a Kubu a jeli třeba do těch lesů sami, ale to se vrátěj na oběd a na delší dobu většinou chce, abych jela s nima.

Jak vnímáte trávení času dětí za vašeho dětství v porovnání se současnými dětmi a mládeží?

No, tak hlavně mají dneska děti hodně blízko tu techniku. My jsme za nás trávili hlavně čas venku, že jsme šli hrát vybíjenou nebo na schovávanou, a tak. Ale je to i tím, že dřív jste neviděla na hřišti děti s rodičema. My jsme chodili na hřiště sami. Rodiče od určitého věku řekli: „jedťe“. Měli jsme hodinky a většinou člověk byl tady na hřišti, u tratě, dole bylo koupálko,... Takže tam jsme chodili. Ale teď má člověk strach. Když to vezmu, tak já mu říkám „ber si telefon“, a když má přijít v určitou hodinu a zdrží se, tak už ho naháním.

Jak hodnotíte volný čas Vašich rodičů v porovnání s Vámi v současnosti?

Jak říkám, moji rodiče nikam s námi nejezdili, jen k prarodičům.